

BILANSOZNAWSTWO I SPRAWOZDAWCZOŚĆ FINANSOWA

Materiały do wykładów

Wielkopolska Wyższa Szkoła
Społeczno Ekonomiczna
w Środzie Wlkp.

BILANSOZNAWSTWO I SPRAWOZDAWCZOŚĆ FINANSOWA

Materiały do wykładów

Prof. dr hab. Wiktor Gabrusewicz

Publikacja sfinansowana przez
Wielkopolską Wyższą Szkołę Społeczno-Ekonomiczną
oraz Fundację Edukacja w Środzie Wielkopolskie

Środa Wlkp. 2020

Spis treści

	WSTĘP	7
I.	ZAGADNIENIA WSTĘPNE	9
1.	Przyczyny powstania rachunkowości	9
2.	Istota współczesnej rachunkowości	10
3.	Wycena w rachunkowości	13
II.	OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA ROCZNEGO SPRAWOZDANIA FINANSOWEGO	15
1.	Sprawozdawczość finansowa w systemie rachunkowości	15
2.	Roczne sprawozdanie finansowe	18
3.	Cele rocznego sprawozdania finansowego	24
4.	Użytkownicy sprawozdań finansowych	25
5.	Podstawowe zasady sporządzania sprawozdań finansowych	27
6.	Cechy jakościowe rocznego sprawozdania finansowego	33
7.	Sporządzanie, zatwierdzanie i ogłaszanie rocznego sprawozdania finansowego	36
III.	BILANS JAKO PODSTAWOWY SKŁADNIK ROCZNEGO SPRAWOZDANIA FINANSOWEGO	39
1.	Bilansoznawstwo jako główna domena rachunkowości	39
2.	Istota i wartość poznawcza bilansu	39
3.	Formy prezentacji bilansu	40
4.	Syntetyczny układ bilansu	42
5.	Aktywa bilansu	42
6.	Pasywa bilansu	44
IV.	CHARAKTERYSTYKA AKTYWÓW TRWAŁYCH BILANSU	47
1.	Aktywa trwałe i ich elementy składowe	47
2.	Wartości niematerialne i prawne	48
3.	Rzeczowe aktywa trwałe	52
4.	Należności długoterminowe	60
5.	Inwestycje długoterminowe	62
6.	Długoterminowe rozliczenia międzyokresowe	67
V.	AKTYWA OBROTOWE I ICH ATRYBUTY	72
1.	Aktywa obrotowe i ich elementy składowe	72
2.	Zapasy	73

3.	Należności krótkoterminowe	79
4.	Inwestycje krótkoterminowe	82
5.	Krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe	85
6.	Należne wpłaty na kapitał własny i udziały (akcje) własne	87
VI.	KAPITAŁ (FUNDUSZ) WŁASNY	88
1.	Istota kapitału i podejście rachunkowości do jego istoty	88
2.	Składniki kapitału własnego	90
3.	Kapitał (fundusz) podstawowy	91
4.	Kapitał zapasowy	93
5.	Pozostałe składniki kapitału własnego	95
VII.	ZOBOWIĄZANIA I REZERWY NA ZOBOWIĄZANIA	98
1.	Istota i rodzaje rezerw w bilansie	98
2.	Zobowiązania	102
VIII.	RACHUNEK ZYSKÓW I STRAT	110
1.	Istota i znaczenie rachunku zysków i strat	110
2.	Przychody	111
3.	Koszty	115
4.	Rachunek zysków i strat oraz jego warianty	116
5.	Ustalenie wyniku ze sprzedaży w porównawczym rachunku zysków i strat	118
6.	Ustalenie wyniku ze sprzedaży w kalkulacyjnym rachunku zysków i strat	123
7.	Pozostałe przychody i pozostałe koszty oraz wynik finansowy z działalności operacyjnej	126
8.	Przychody i koszty finansowe oraz wynik z działalności gospodarczej	129
9.	Podatek dochodowy i pozostałe obowiązkowe zmniejszenia zysku (zwiększenia straty) oraz wynik netto	130
IX.	INFORMACJA DODATKOWA	132
1.	Istota, funkcje i struktura informacji dodatkowej	132
2.	Części składowe informacji dodatkowej	133
	LITERATURA	135
	BIBLIOGRAFIA	136

Wstęp

Bilansoznawstwo i sprawozdawczość finansowa jednostek gospodarczych są ściśle ze sobą powiązane, ponieważ bilans jest najważniejszym elementem rocznego sprawozdania finansowego oraz jego fundamentem, na którym opiera się całe sprawozdanie finansowe jednostki. Ale oprócz bilansu, roczne sprawozdanie finansowe jednostki obejmuje także inne ważne składniki. Ich liczba i forma zależą przede wszystkim od wielkości jednostki i od tego, czy roczne sprawozdanie finansowe podlega obowiązkowemu badaniu przez biegłych rewidentów czy nie. Ustawa o rachunkowości jako minimalny zestaw każdego rocznego sprawozdania finansowego jednostki prowadzącej księgi rachunkowe wymienia:

- **bilans,**
- **rachunek zysków i strat,**
- **informację dodatkową.**

Jednostki, których sprawozdanie podlega obowiązkowemu badaniu, sporządzają dodatkowo rachunek przepływów pieniężnych oraz zestawienie zmian w kapitale (funduszu) własnym.

Wyodrębnienie terminu „bilansoznawstwo” jest związane z podkreśleniem istotnej roli bilansu w rachunkowości, a zwłaszcza w rocznym sprawozdaniu finansowym. Bilans stał się przedmiotem rozpraw naukowych, a także działalności praktycznej. Opracowanie dobrego rocznego bilansu jest wielką sztuką. Ten, kto potrafi zrobić poprawny bilans i całe roczne sprawozdanie finansowe, może się uważać za specjalistę w zakresie rachunkowości.

Prezentowane opracowanie ma na celu ukazanie wartości informacyjnej rocznego sprawozdania finansowego jako końcowego produktu rachunkowości. Omawia podstawowy zakres sprawozdania finansowego, tj. bilans, rachunek zysków i strat oraz informację dodatkową.

Opracowanie składa się z dziewięciu rozdziałów. Zasadnicza część opracowania jest poświęcona charakterystyce bilansu i jego poszczególnych elementów. Ale także przedstawiono zawartość informacyjną rachunku zysków i strat oraz informację dodatkową.

Prezentowane treści informacyjne są wzbogacone odpowiednio dobranymi przykładami ukazującymi ujęcie poszczególnych pozycji zarówno bilansu, jak i rachunku zysków i strat. Poszczególne pozycje bilansu są następnie prezentowane w odpowiednim fragmencie bilansu według załącznika nr 1 do ustawy o rachunkowości. Dane zawarte w poszczególnych pozycjach bilansu pochodzą z jednostki handlowej.

Na koniec każdego rozdziału są zawarte pytania sprawdzające, które powinny być weryfikatorem stopnia opanowania wiedzy.

I. ZAGADNIENIA WSTĘPNE

1. Przyczyny powstania rachunkowości

Co sprawiło, że powstała rachunkowość:

- czy rachunkowość powstała z potrzeb jednostek gospodarczych, ich potrzeb wewnętrznych,
- czy rachunkowość powstała z nakazu prawnego, z regulacji prawnych, z ustawy o rachunkowości, MSR itp.

Rachunkowość powstała z potrzeb wewnętrznych jednostek gospodarczych. Było to bardzo dawno temu. Jeszcze nie było ekonomii jako nauki, a rachunkowość już istniała – 3 czy 4 tys. lat przed n.e.. Z tego wynika, że rachunkowość jest matką ekonomii, a nie odwrotnie.

Wracając do czasów mniej odległych trzeba stwierdzić, że istotny wpływ na powstanie rachunkowości miały miasta włoskie: Wenecja, Genua, które organizowały zamorskie wyprawy handlowe do Afryki w poszukiwaniu bogactwa, czy podboju zdobytych terenów. Takie wyprawy na pewno dużo kosztowały. To były wyprawy prywatne – nie państwowe. I ci, którzy wykładali pieniądze na te wyprawy oraz ci, którzy je organizowali, musieli mieć sporządzony, mówiąc w języku współczesnym, budżet wyprawy, dokładnie spisane wydatki i spodziewane wpływy. Często bywało tak, że po udanej wyprawie i po jej podsumowaniu, czyli po podliczeniu wydatków i osiągniętych wpływów oraz ustaleniu dochodu, cała wyprawa była rozwiązywana.

Jakie wynikają z tego wnioski:

- **wniosek pierwszy** jest taki, że **rachunkowość ma w pierwszym rzędzie wymiar mikroekonomiczny** a nie makroekonomiczny czy krajowy. Ważna jest rachunkowość firmy, przedsiębiorstwa, banku, gospodarstwa rolnego, nadleśnictwa. Wszystko, czego się uczymy o rachunkowości, odnosi się do rachunkowości podmiotów gospodarczych. Rachunkowość w wymiarze krajowym jest również ważna, bo na jej podstawie ustala się np. dochód narodowy kraju, tempo wzrostu gospodarczego, co umożliwia dokonanie porównań osiągnięć jednego kraju na tle innych krajów. Ale występuje zasadnicza różnica między rachunkowością firmy a rachunkowością kraju. Rachunkowość firmy jest rachunkowością pierwotną, natomiast rachunkowość kraju jest rachunkowością wtórną. Rachunkowość kraju powstaje na podstawie sprawozdań finansowych firm. Na szczeblu kraju nie księguje się operacji gospodarczych,
- **wniosek drugi** – **rachunkowość nie jest nakazem prawnym**, lecz wynika z autentycznych potrzeb jednostek gospodarczych. Gdyby rachunkowość wynikała z przepisów prawnych trudno byłoby mówić, że rachunkowość jest nauką choć prawo jest oparte tylko na przepisach i jest uznawane za naukę.

Należy jednak dodać, iż z czasem żeby ułatwić jednostkom gospodarczym właściwe ujęcie operacji gospodarczych, zaczęto wspierać jednostki gospodarcze pewnymi zasadami rachunkowości. Pierwszą taką zasadą była zasada podwójnego zapisu, tzn. każda operacja gospodarcza ma podwójny wymiar. Jeżeli firma kupuje jakąś rzecz (maszynę, samochód, ziemię) to zwiększa się jej majątek rzeczowy a ubywa (zmniejsza się) majątek

pieniężny. A kiedy firma nie ma własnych środków pieniężnych, pożycza je w banku lub u innych pożyczkodawców, czyli zaciąga zobowiązania. W ten sposób została sformułowana zasada podwójnego zapisu a jej twórcą był włoski zakonnik i matematyk Luca Pacioli, który w 1494 roku w swoim dziele pt. „*Zasady arytmetyki, geometrii, proporcji i proporcjonalności*” sformułował tę zasadę obowiązującą do dnia dzisiejszego,

- **wniosek trzeci** – rachunkowość zrodziły potrzeby firm, ale jej rozwiązania z czasem wsparła nauka i przepisy prawa. W ten sposób powstały kolejne zasady, jak np. **aktywa = pasywa**. Wszystko to doprowadziło do tego, że **współczesna rachunkowość jest ujęta w specyficznym, bardzo hermetycznym języku trudnym do zrozumienia i opanowania. Jest systemem uporządkowanej wiedzy**. Ponieważ życie gospodarcze stale się komplikuje, komplikuje się również rachunkowość. I w coraz szerszym zakresie rachunkowość jest regulowana standardami krajowymi i międzynarodowymi, a także ustawą o rachunkowości. Przepisy te ustalają zasady rachunkowości, rachunkowość dla jednostek dużych i małych, dla banków, jednostek budżetowych, zakładów ubezpieczeń itp..

2. Istota współczesnej rachunkowości

Musimy sobie uświadomić, czym jest współczesna rachunkowość. Nie jest to zadanie proste, ponieważ współczesna rachunkowość jest niezwykle złożona. Kiedyś było to o wiele prostsze, rachunkowość była przede wszystkim jedna. Obecnie mamy wiele rodzajów rachunkowości, np. rachunkowość finansowa, zarządcza, podatkowa, bankowa, budżetowa i inne. Dlatego w literaturze trudno jest znaleźć jedną, powszechnie akceptowaną, uniwersalną definicję rachunkowości. Także ustawa o rachunkowości (w skrócie: uor) nie definiuje istoty rachunkowości. Wymienia tylko następujące jej elementy składowe:

- dokumentacja przyjętych zasad (polityki) rachunkowości,
- prowadzenie na podstawie dowodów księgowych ksiąg rachunkowych ujmujących zapisy zdarzeń gospodarczych w porządku chronologicznym i systematycznym,
- okresowe ustalanie i sprawdzanie w drodze inwentaryzacji rzeczywistego stanu aktywów i pasywów,
- wycena aktywów i pasywów oraz ustalenie wyniku finansowego,
- sporządzanie sprawozdań finansowych,
- gromadzenie i przechowywanie dokumentów księgowych,
- badanie i ogłaszanie sprawozdań finansowych w przypadkach określonych przez uor (art. 4 pkt. 3).

W literaturze natomiast poszczególni autorzy podkreślają w swoich definicjach różne aspekty rachunkowości, np. ewidencyjny, kontrolny, informacyjny aspekt ukierunkowany na pomiar zdarzeń występujących w przedsiębiorstwie i na wycenę majątku, kapitału oraz dokonań przedsiębiorstwa w postaci wyniku finansowego.

Występowanie różnorodnych określeń rachunkowości jest wyrazem ewolucji rachunkowości, rozszerzenia zakresu rachunkowości, obejmowania coraz to nowych aspektów działalności przedsiębiorstwa. Wynika to przede wszystkim z tego, że rachunkowość jest ściśle związana z praktyką gospodarczą, a praktyka stale się zmienia i komplikuje.

Za tymi zmianami musi nadążać rachunkowość. Ostatnim takim hitem są np. kryptowaluty. Pojawia się więc problem ich ewidencji i opodatkowania.

Pomijając brak precyzyjnej definicji rachunkowości musimy wiedzieć, w czym należy upatrywać istoty rachunkowości. **Istota rachunkowości jest związana z działalnością gospodarczą prowadzoną w różnych firmach.** Działalność gospodarcza, jak wiadomo, ma dwa aspekty. Jeden aspekt to **aspekt rzeczowy**, natomiast drugi – to **aspekt finansowy (ewidencyjny)**. **Aspekt rzeczowy** obejmuje wytwarzanie produktów, świadczenie usług i sprzedaż towarów. Polega na przekształcaniu surowców i materiałów przez pracowników wspartych narzędziami produkcyjnymi i informatycznymi w oczekiwane przez klientów produkty i usługi (rys. 2). Aspekt finansowy (ewidencyjny) z kolei sprowadza się do ujęcia tego wszystkiego co dokonuje się w działalności rzeczowej w sposób dokładny, usystematyzowany, chronologiczny za pomocą odpowiednich narzędzi w wyrażeniu pieniężnym, aby można było ocenić rezultaty działalności rzeczowej przedsiębiorstwa. Aspekt ewidencyjny jest domeną rachunkowości. Rachunkowość jest więc systemem odzwierciedlenia w mierniku pieniężnym zjawisk i procesów występujących w przedsiębiorstwie w sposób uporządkowany za pomocą specyficznych metod oraz przyjętych rozwiązań organizacyjnych i technicznych. Należy więc stwierdzić, że:

**Rachunkowość jest sztuką ewidencji i pomiaru zjawiska
i procesów zachodzących w przedsiębiorstwie**

Rachunkowość ze swej istoty opisuje w sposób specyficzny rzeczywistość gospodarczą, która jest realizowana w przedsiębiorstwie w wymiarze rzeczowym.

Przy rozpatrywaniu istoty rachunkowości należy wyróżnić rachunkowość:

- **jako dyscyplinę naukową,**
- **działalność praktyczną.**

Należy stwierdzić, że przez długi czas odmawiano rachunkowości atrybutu naukowości. Uważano bowiem, że rachunkowość jest tylko zwykłym rejestrem zdarzeń, operacji gospodarczych a nie nauką. Szczególnie uwidocznili się to w gospodarce scentralizowanej, w której najważniejsze były kategorie rzeczowe, natomiast kategorie finansowe, podatkowe nie miały istotnego znaczenia. Całkowita zmiana w podejściu do rachunkowości nastąpiła w Polsce z chwilą nastania gospodarki rynkowej, która jest gospodarką pieniężną. Kategorie rzeczowe przestały być najważniejszymi kategoriami w podejmowaniu decyzji w przedsiębiorstwie i ocenie jego działalności, natomiast decydującą rolę zaczęły ogrywać pieniądze i kategorie finansowe.

*Rachunkowość jako nauka (dyscyplina naukowa) zajmuje się doskonaleniem zasad rachunkowości pozwalających prawidłowo odzwierciedlić działalność gospodarczą. Jest nastawiona na właściwy pomiar majątku i kapitału przedsiębiorstwa oraz przepływów pieniężnych, aby ułatwić podejmowanie racjonalnych decyzji i rozliczyć zarządzających ze społecznej i ekonomicznej efektywności. Rachunkowość jako nauka dąży do wypracowania uniwersalnych zasad rachunkowości w skali międzynarodowej, aby zapewnić porównywalność dokonań przedsiębiorstw różnych państw. Rachunkowość współczesna to **rachunkowość międzynarodowa.***

Złożony i zmienny jest charakter rachunkowości w wymiarze **praktycznym**. Przez długi czas rachunkowość była traktowana wyłącznie jako system ewidencji operacji gospodarczych. Zadaniem rachunkowości było więc wierne odzwierciedlenie rzeczywistości gospodarczej realizowanej w przedsiębiorstwie. Stąd rachunkowość była nazywana księgowością. Według S.Skrzywana „rachunkowość stanowi system ciągłego w czasie ujmowania, grupowania, prezentowania i interpretowania wyrażonych w pieniądzu danych liczbowych o działalności gospodarczej i sytuacji majątkowej jednostki gospodarczej”¹. Proces ewidencji operacji gospodarczych dawniej był czynnością trudną i pracochłonną, ponieważ był dokonywany ręcznie. Narastająca skala tego procesu sprawiła, że uciążliwą ewidencję operacji gospodarczych przejęły systemy komputerowe. Usprawniło to w zasadniczy sposób techniczną stronę ewidencji. W związku z tym aktualnie ewidencja operacji gospodarczych stała się czynnością prostszą, mniej pracochłonną, szybką i dokładną dlatego nie stanowi już głównego problemu rachunkowości.

Należy podkreślić, iż system ewidencji zapewnia realizację drugiej ważnej funkcji rachunkowości jaką jest funkcja kontrolna. Stąd rachunkowość jest często określona mianem **systemu ewidencyjno-kontrolnego**, którego głównym celem jest zapewnienie prawidłowego ujęcia operacji gospodarczych i zabezpieczenie ochrony majątku przedsiębiorstwa. System wewnętrznej kontroli jest ważnym elementem rachunkowości. Jest realizowany za pomocą określonych reguł postępowania, przyjętych zasad oceny dokumentów księgowych, ustalenia prawidłowego ich obiegu, zapewnienie wymaganych podpisów osób odpowiedzialnych, potwierdzających faktyczne i zasadne ponoszenie kosztów. Ważnym elementem systemu kontroli wewnętrznej jest również **inwentaryzacja składników majątku** oraz sporządzanie okresowych sprawozdań finansowych i bieżąca ich weryfikacja.

Aktualnie rachunkowość jest coraz bardziej postrzegana jako system informacyjny niezbędny do podejmowania wielu istotnych decyzji w przedsiębiorstwie. Informacje pochodzące z systemu rachunkowości są wykorzystywane m. in. do:

- podejmowania decyzji strategicznych dotyczących przyszłości przedsiębiorstwa,
- podejmowania decyzji bieżących dotyczących np. wyboru dostawcy materiałów i surowców,
- oceny gospodarowania zasobami rzeczowymi i osobowymi przedsiębiorstwa,
- oceny płynności finansowej i kształtowania rentowności.

Księgowy przestał już być zwykłym rejestratorem zdarzeń gospodarczych a stał się analitykiem finansowym i doradcą zarządu przedsiębiorstwa w wielu istotnych sprawach.

Informacje emitowane przez rachunkowość są w szerokim zakresie wykorzystywane również przez użytkowników zewnętrznych zarówno biznesowych (banki, dostawcy, odbiorcy) jak i pozostałych (urzędy skarbowe, urzędy statystyczne, jednostki samorządowe i urzędy centralne).

---

1 Por. S.Skrzywan, Teoretyczne podstawy rachunkowości. PWE, Warszawa 1968, s. 5.

3. Wycena w rachunkowości

Wiarygodność i realność danych liczbowych emitowanych przez rachunkowość zależy w dużym stopniu od przyjętego systemu wyceny składników majątkowych oraz zobowiązań. Wycena jest sposobem ustalenia wartości przedmiotu wyceny. Ze względu na różnorodność składników majątkowych i zobowiązań, stosowane są różne parametry wyceny, które dzieli się na:

- historyczne: cena zakupu, cena nabycia, koszt historyczny,
- bieżące: wartość początkowa, wartość godziwa, cena sprzedaży netto, kwota wymaganej zapłaty,
- prospektywne: wartość godziwa, wartość użytkowa, skorygowana cena nabycia.

W rachunkowości wyróżnia się wycenę wstępną (początkową) i wycenę bilansową. Wycena wstępna jest dokonywana przy pierwszym ujęciu przedmiotu wyceny w księgach rachunkowych. Ta wycena nie nastęrcza wielkich trudności dla księgowych. Jest bowiem aktem jednorazowym dokonywanym z reguły na podstawie takich parametrów historycznych, jak: cena zakupu, cena nabycia, koszt wytworzenia. Tylko wówczas, gdy ustalenie ceny zakupu (nabycia) lub kosztu wytworzenia nie jest możliwe, są stosowane parametry bieżącej wyceny (wartość rynkowa, wartość godziwa, cena sprzedaży netto). Natomiast wycena bilansowa jest dokonywana wielokrotnie w czasie sporządzania kolejnych bilansów. I tak np. do wyceny środków trwałych przyjmuje się wartość początkową pomniejszoną o odpisy amortyzacyjne lub umorzeniowe, a także o odpisy z tytułu trwałej utraty wartości. Zapasy wycenia się w bilansie według cen zakupu (nabycia) lub kosztów wytworzenia nie wyższych od cen ich sprzedaży. Z kolei należności wycenia się w kwocie wymaganej zapłaty z zachowaniem zasady ostrożności.

Jednostki mają pewne możliwości wyboru metod wyceny aktywów i pasywów. Możliwości te powinny być zawarte w zasadach (polityce) rachunkowości, przez którą rozumie się stosowane przez jednostkę w sposób ciągły rozwiązania dopuszczalne przez uor zapewniające wymaganą jakość sprawozdań finansowych. Instrumenty polityki rachunkowości dotyczą m. in. możliwości wyboru metod wyceny. Przykładowe możliwości wyboru metod wyceny określone przez uor zawiera tabela 1.

Tabela 1. Możliwości wyboru metod wyceny aktywów i pasywów oraz ustalenia wyniku finansowego

Prawa wyboru	Charakterystyka
Metody amortyzacji środków trwałych	Metoda liniowa, degresywno-liniowa, metoda jednorazowego odpisu amortyzacyjnego, metody naturalne (art. 32 uor)
Wycena produktów	Jednostki stosujące kalkulacyjny rachunek kosztów wyceniają produkty po koszcie wytworzenia natomiast pozostałe według cen sprzedaży netto (art. 28 uor)
Wycena towarów i materiałów	Można wyceniać po cenach zakupu lub cenach nabycia; koszty związane z zakupem można ujmować w okresie ich poniesienia lub rozliczeń w czasie (art. 28 i 34 uor)

Prawa wyboru	Charakterystyka
Wycena rozrachunków	Przynajmniej na dzień bilansowy wycena powinna następować w kwocie zapłaty. W ciągu roku rozrachunki można wyceniać według wartości ustalonej przy ich powstaniu (art. 28 i 35 b uor)
Wariant ustalenia wyniku finansowego	Jednostka może wybierać porównawczy lub kalkulacyjny rachunek zysków i strat (art. 42, zał. nr 1 uor)

Źródło: Ustawa o rachunkowości

Jeszcze z większych możliwości wyborów wyceny mogą korzystać jednostki małe i jednostki mikro. Dla tych jednostek zostało przewidziane szereg uproszczeń przy sporządzaniu rocznego sprawozdania finansowego i wycenie niektórych pozycji jeżeli nie będą one miały ujemnego wpływu na wierny i rzetelny obraz sytuacji majątkowej i finansowej jednostki. Do tych uproszczeń zlicza się:

- brak obowiązku sporządzania rachunku przepływów pieniężnych i zestawienia zmian w kapitale własnym,
- brak obowiązku ustalenia aktywów i rezerw z tytułu odroczonego podatku dochodowego,
- brak obowiązku szacowania poziomu niewykorzystanej zdolności produkcyjnej przy ustalaniu kosztu wytworzenia produktów,
- możliwość kwalifikowania umów leasingowych na podstawie przepisów podatkowych a nie na podstawie art. 3 ust. 4 uor,
- możliwość kwalifikowania, ujmowania i wyceny instrumentów finansowych według zasad określonych w uor, bez uwzględnienia rozporządzenia Ministra Finansów dotyczącego rachunkowości instrumentów finansowych.

Z przytoczonych ustaleń wynika, że przedsiębiorstwa mają duże możliwości ustawowe przy wyborze metod wyceny aktywów i pasywów. Powinny z tych możliwości korzystać. Ich głównym bowiem celem jest zapewnienie realności i wiarygodności sprawozdania finansowego.

Pytania

1. Z czego wynika potrzeba prowadzenie rachunkowości i jakie są jej główne atrybuty.
1. Co stanowi istotę współczesnej rachunkowości.
1. Czym jest rachunkowość jako nauka i działalność praktyczna.
1. Podstawowe metody wyceny w rachunkowości.

II. OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA ROCZNEGO SPRAWOZDANIA FINANSOWEGO

1. Sprawozdawczość finansowa w systemie rachunkowości

Zawód księgowego jest zawodem specyficznym. Ta specyfika wyraża się m. in. w tym, że praca księgowego sprowadza się do sporządzenia pewnego rezultatu obrazującego działalność przedsiębiorstwa. Tym rezultatem jest sprawozdanie finansowe (miesięczna, kwartalne, roczne). Jest to więc zawód rezultatowy, przy czym inne zawody mają w większym stopniu charakter czynnościowy, np. marketing, logistyka. Zawód księgowego ma również elementy czynnościowe, ale najważniejszym jego elementem jest rezultat, czyli **sprawozdanie finansowe**. Żeby być bardziej precyzyjnym to należy stwierdzić, iż zawód księgowego jest zawodem czynnościowo – rezultatowym. Nie można bowiem osiągnąć jakiegos rezultatu bez dokonania określonych czynności.

W dużych jednostkach w sporządzenie sprawozdania finansowego zaangażowana jest znaczna część pracowników działu księgowości, ponieważ główny księgowy nie był w stanie sam sporządzić tego sprawozdania w wyznaczonym terminie. Należy podkreślić, że niekiedy główny księgowy przy sporządzaniu sprawozdania finansowego musi korzystać również z innych służb przedsiębiorstwa.

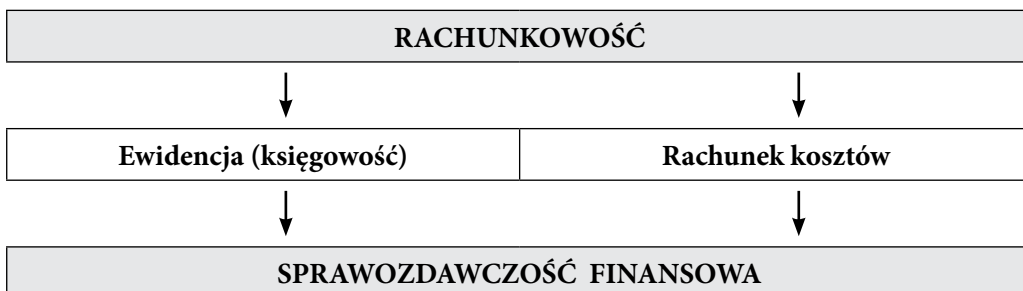
Zadaniem głównego księgowego jest nie tylko sporządzenie rocznego sprawozdania finansowego ale poddanie go ocenie. Prawdliwość sporządzenia sprawozdania finansowego weryfikują biegli rewidenci, jeżeli sprawozdanie finansowe podlega obligatoryjnemu badaniu. Urzędy Skarbowe z kolei weryfikują prawidłwość rozliczenia się przedsiębiorstwa z podatków. Należy zaznaczyć, iż mają na to 5 lat od zakończenia roku obrotowego, w którym sprawozdanie finansowe zostało sporządzone.

W klasycznym ujęciu w rachunkowości wyróżnia się trzy główne elementy, a mianowicie:

- **podsystem ewidencji zdarzeń gospodarczych, czyli księgowość,**
- **podsystem ustalania kosztów tych zdarzeń, czyli rachunek kosztów,**
- **podsystem sprawozdawczości finansowej.**

Miejsce sprawozdawczości finansowej w rachunkowości ukazuje rysunek 1.

Rys. 1. Miejsce sprawozdawczości finansowej w rachunkowości

Z rysunku wynika, że podsystem sprawozdawczości finansowej jest ściśle powiązany z pozostałymi podsystemami rachunkowości. Rachunkowość nie jest więc „sztuką dla sztuki”, ale stanowi podstawę do sporządzenia sprawozdania finansowego, które jest końcowym i najważniejszym produktem rachunkowości². Jakość sprawozdawczości jest uzależniona od jakości wcześniejszych podsystemów, ponieważ podsystemy te są ze sobą ściśle powiązane. Zadaniem podsystemu ewidencyjnego jest wszystko zidentyfikować, ująć, uporządkować i poprawnie zaksięgować na podstawie dokumentów źródłowych. Natomiast zadaniem rachunku kosztów jest ująć wszystkie poniesione koszty będące podstawą oceny działalności przedsiębiorstwa. Na zakończenie sprawozdawczość scala we właściwej formie wszystkie informacje dwóch poprzednich podsystemów.

Sprawozdawczość różni się od dwóch wcześniejszych podsystemów rachunkowości, które są głównie ukierunkowane **na potrzeby wewnętrzne przedsiębiorstwa**. Przedsiębiorstwo ma pełną swobodę w kształtowaniu tych podsystemów³, aby jak najlepiej służyły:

- ocenie efektów działalności przedsiębiorstwa,
- badaniu tendencji kształtowania się istotnych zjawisk i wyszukiwaniu sygnałów wczesnego ostrzegania,
- projektowaniu działań na przyszłość.

Natomiast **sprawozdania finansowe są w głównej mierze przeznaczone na potrzeby użytkowników zewnętrznych**. Są więc podstawową formą relacji przedsiębiorstwa z otoczeniem. Podkreślają to zarówno przepisy polskiego prawa bilansowego jak i Międzynarodowe Standardy Rachunkowości (MSR). Według tych przepisów sprawozdania finansowe mają na celu dostarczenie informacji na temat sytuacji majątkowej i kapitałowej przedsiębiorstwa, wyników finansowych oraz przepływów środków pieniężnych jednostki szerokiemu kręgowi użytkowników zewnętrznych przy podejmowaniu przez nich decyzji gospodarczych.

Ukierunkowanie sprawozdawczości finansowej na potrzeby odbiorców zewnętrznych spowodowało dynamiczny rozwój tego podsystemu rachunkowości w końcowych dekadach XX w. i na początku XXI w. Rozwój ten wynikał przede wszystkim z nowych potrzeb informacyjnych inwestorów jako głównych odbiorców zewnętrznych sprawozdań finansowych, ponieważ zaczęli oni działać na rynkach o międzynarodowym zasięgu. Pomiar zdarzeń gospodarczych i dostarczanie informacji w ramach tylko pojedynczych państw przestały być wystarczające. Inwestorzy żądali informacji o szerszym, przestrzennym zasięgu. Rachunkowość będąca lokalnym narzędziem pomiaru działalności jednostek gospodarczych, stała się w końcu XX w. narzędziem pomiaru w skali międzynarodowej.

---

2 Zgodnie z ustawą o rachunkowości (art. 2 ust. 1) obowiązek prowadzenia ksiąg rachunkowych mają w szczególności spółki handlowe, osobowe i kapitałowe, spółki cywilne, osoby fizyczne, spółki partnerskie, jeżeli ich przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i operacji finansowych za poprzedni rok obrotowy wyniosły co najmniej 2.000.000 euro. Osoby fizyczne, spółki cywilne mogą stosować zasady rachunkowości nawet kiedy ich przychody będą niższe od ww., po zawiadomieniu właściwego urzędu skarbowego.

3 Przygotowując system ewidencji i rachunku kosztów przedsiębiorstwo nie musi sporządzać ich w ściśle określonej formie. Jednostki mogą przygotować ewidencję i rachunek kosztów w mniej sformalizowanej formie i bardziej dostosowanej do indywidualnych potrzeb przedsiębiorstwa

wej. Konieczna dla potrzeb międzynarodowej sprawozdawczości stała się **harmonizacja i standaryzacja** rachunkowości⁴.

Sprawozdawczość finansowa obejmuje ogół sprawozdań finansowych sporządzanych przez jednostkę. Sprawozdania te przyjmują najczęściej formę zestawień liczbowych, a także opisów słownych, dotyczących określonego rodzaju sprawozdania. Każde sprawozdanie ma ustalony zakres czasowy i tematyczny oraz sposób postępowania i prezentowania danych liczbowych.

Należy więc stwierdzić, że sprawozdawczość finansowa to usystematyzowane zbiory wybranych informacji tworzonych przez rachunkowość, charakteryzujących minioną i obecną sytuację majątkowo-finansową jednostki oraz wielkość osiągniętego wyniku finansowego za dany okres. Ze sprawozdań finansowych okresu minionego można także sformułować wnioski dotyczące kontynuacji działalności jednostki w przyszłości.

W ujęciu jednostkowym sprawozdanie finansowe jest pewnego rodzaju modelem odzwierciedlającym zasoby majątkowe i zobowiązania przedsiębiorstwa oraz zachodzące w okresie sprawozdawczym działania znajdujące wyraz w wyniku finansowym. Jak każdy model jest uproszczonym odzwierciedleniem rzeczywistości, choć przyjmuje się, że sprawozdanie finansowe przedstawia w sposób wiarygodny i rzetelny sytuację finansową przedsiębiorstwa i jego wynik finansowy. Pomimo pewnego uproszczenia sprawozdanie finansowe dostarcza wielu istotnych informacji tym odbiorcom, którzy nie mają bezpośredniego dostępu do danych źródłowych jednostki.

Ze względu na prezentację przeszłych zdarzeń i dokonań przedsiębiorstwa w okresie minionym, ma ono w pewnym sensie charakter historyczny. Jest jednak ważną podstawą do tworzenia lepszych planów działalności na przyszłość.

Przyjmując określone kryteria podziału można wyodrębnić różne rodzaje sprawozdań finansowych, co przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Kryteria podziału sprawozdań finansowych i ich rodzaje

Kryteria podziału	Rodzaje sprawozdań finansowych
Czas	okresowe roczne
Odbiorcy	wewnętrzni zewewnętrzni
Forma	pełna uproszczona

⁴ Harmonizacja rachunkowości ma na celu zmniejszenie różnic w sprawozdawczości finansowej poszczególnych krajów. Natomiast standaryzacja oznacza stosowanie tych samych zasad i reguł sporządzania sprawozdań finansowych w różnych krajach, co ma zapewnić porównywalność danych liczbowych.

2. Roczne sprawozdanie finansowe

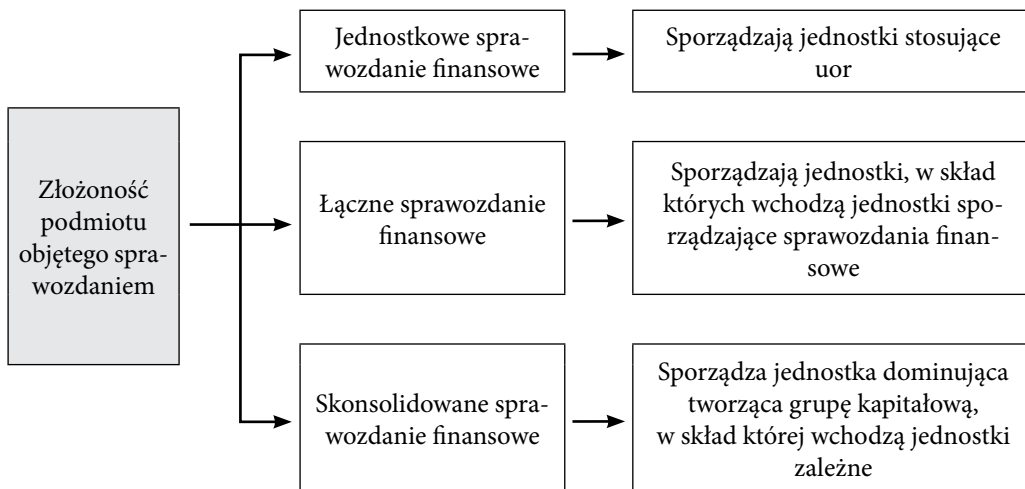
Podstawowym rodzajem sprawozdań finansowych jest roczne sprawozdanie, ponieważ zakres informacyjny tego sprawozdania jest największy. Roczne sprawozdanie finansowe jednostki:

- stanowi uporządkowany zakres wielu zaagregowanych informacji liczbowych i opisowych charakteryzujących działalność jednostki za dany okres; zamyka pewien okres i otwiera nowy,
- jest sporządzane według ściśle określonych zasad krajowego lub międzynarodowego prawa bilansowego,
- przedstawia jasno i rzetelnie sytuację majątkową i finansową jednostki oraz jej wynik finansowy.

Ze względu na złożoność przedmiotu objętego sprawozdaniem finansowym, jego roczne sprawozdanie finansowe może być:

- jednostkowym sprawozdaniem finansowym,
- łącznym sprawozdaniem finansowym,
- skonsolidowanym sprawozdaniem finansowym.

Rys. 2. Rodzaje rocznych sprawozdań finansowych

Źródło: Ustawa z dnia 29 września 1994 roku o rachunkowości. Dz. U. z 2019 r. poz. 351 ze zm.

Podstawowym rodzajem rocznego sprawozdania finansowego jest **jednostkowe sprawozdanie finansowe**. Obowiązek sporządzenia tego sprawozdania mają wszystkie jednostki prowadzące rachunkowość na podstawie przepisów ustawy o rachunkowości. Określają one formę tego sprawozdania i jego zakres, który jest zróżnicowany w zależności od wielkości danej jednostki. Te przedsiębiorstwa, w skład których wchodzi jednostki sporządzające własne sprawozdania finansowe, lecz nie są powiązane kapitałowo, sporządzają **łączne sprawozdanie finansowe**. Natomiast w przypadku złożonych jednostek powiązanych kapitałowo jednostki sporządzają sprawozdanie finansowe jednostkowe

a jednostka dominująca sporządza **roczne sprawozdanie skonsolidowane grupy kapitałowej**.

Minimalny zakres informacyjny rocznego jednostkowego sprawozdania finansowego jest uzależniony od rodzaju jednostki zdeterminowanej głównie jej wielkością. Określają to następujące załączniki do ustawy o rachunkowości:

- załącznik 1 dla jednostek innych niż banki, zakłady ubezpieczeń i reasekuracji⁵,
- załącznik 4 dla jednostek mikro,
- załącznik 5 dla jednostek małych.

Sprawozdania finansowe według załącznika 1 sporządzają tzw. większe jednostki gospodarcze, jeżeli na koniec poprzedniego roku obrotowego osiągnęły lub przekroczyły dwie z trzech wymienionych wielkości:

- aktywa bilansu 2.500.000 euro w przeliczeniu na walutę polską,
- przychody ze sprzedaży produktów i towarów 5.000.000 euro,
- średnioroczne zatrudnienie 50 osób.

Wówczas zakres jednostkowego rocznego sprawozdania finansowego tych jednostek składa się z następujących elementów:

- wprowadzenie do rocznego sprawozdania finansowego,
- bilans,
- rachunek zysków i strat,
- rachunek przepływów pieniężnych,
- zestawienie zmian w kapitale własnym,
- dodatkowe informacje i objaśnienia.

Roczne sprawozdanie finansowe tych jednostek podlega ustawowemu badaniu przez biegłego rewidenta. Natomiast zakres rocznego sprawozdania finansowego dla jednostek prowadzących księgi rachunkowe według ustawy o rachunkowości, ale nie podlegających badaniu jest węższy, ponieważ obejmuje tylko:

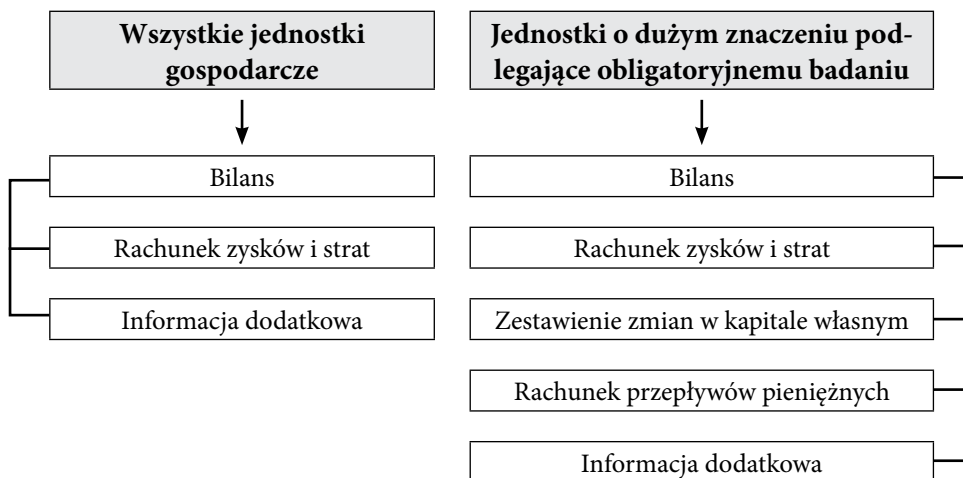
- bilans,
- rachunek zysków i strat,
- informację dodatkową.

Powyższe ustalenia obrazowo przedstawiono na rysunku 3.

---

5 Załącznik 2 dotyczy banków a załącznik 3 zakładów ubezpieczeń i reasekuracji

Rys. 3. Elementy rocznego sprawozdania finansowego

Jeszcze węższy jest zakres informacyjny rocznego sprawozdania finansowego jednostek mikro i jednostek małych, określony w załączniku nr 4 i 5 do ustawy o rachunkowości.

Do **jednostek mikro** należą w szczególności osoby prawne, w tym spółki kapitałowe i osobowe, które w ciągu dwóch kolejnych lat, tj. roku za który jest sporządzane sprawozdanie finansowe oraz roku poprzedniego, nie przekroczyły dwóch z następujących wielkości:

- średnioroczne zatrudnienie 10 osób,
- suma bilansowa na koniec roku obrotowego 1.500.000 zł,
- przychody ze sprzedaży produktów i towarów za dany rok obrotowy 3.000.000 zł.

Jednostkami mikro są ponadto osoby fizyczne, spółki cywilne osób fizycznych oraz spółki partnerskie, jeżeli ich roczne przychody ze sprzedaży były niższe niż 2 mln euro.

Do jednostek mikro należą również nieprowadzące działalności gospodarczej stowarzyszenia, związki zawodowe, izby gospodarcze, organizacje pracodawców i rolników, czy organizacje samorządu gospodarczego rzemiosła.

Do **jednostek małych** należą przede wszystkim osoby prawne, spółki osobowe oraz osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, jeżeli w ciągu dwóch ostatnich lat nie przekroczyły dwóch z następujących parametrów:

- średnioroczne zatrudnienie 50 osób,
- suma bilansowa na koniec roku obrotowego 17.000.000 zł,
- przychody ze sprzedaży produktów i towarów za rok obrotowy 34.000.000 zł.

Z grupy jednostek mikro i małych są wyłączone jednostki zainteresowania publicznego, na przykład: banki, zakłady ubezpieczeń i reasekuracji, emitenci papierów wartościowych, fundusze inwestycyjne i emerytalne oraz jednostki sektora finansów publicznych.

Jednym z przywilejów jednostek małych i mikro jest możliwość sporządzenia rocznych sprawozdań finansowych w formie uproszczonej, do których zalicza się m.in.:

- brak obowiązku sporządzania rachunku przepływów pieniężnych oraz zestawie-

- nia zmian w kapitale własnym,
- brak obowiązku ustalenia aktywów i rezerw z tytułu odroczonego podatku dochodowego,
- możliwość kwalifikowania umów leasingowych na podstawie przepisów podatkowych a nie na podstawie art. 3 ust. 4 uor.

Elementy liczbowe i opisowe rocznych sprawozdań finansowych poszczególnych rodzajów jednostek ukazano w tabeli 2.

Tabela 2. Elementy rocznego sprawozdania finansowego w zależności od rodzaju jednostek

Jednostki inne niż banki, zakłady ubezpieczeń i reasekuracji (załącznik nr 1)	Jednostki mikro (załącznik nr 4)	Jednostki małe (załącznik nr 5)
Wprowadzenie do sprawozdania finansowego	Informacja ogólna	Wprowadzenie do sprawozdania finansowego
Bilans	Bilans	Bilans
Rachunek zysków i strat: - wariant kalkulacyjny - wariant porównawczy	Rachunek zysków i strat	Rachunek zysków i strat: - wariant kalkulacyjny - wariant porównawczy
Dodatkowe informacje i objaśnienia	Informacje uzupełniające do bilansu	Dodatkowe informacje i objaśnienia
Dodatkowe elementy dla jednostek, których sprawozdanie podlega badaniu		
Zestawienie zmian w kapitale (funduszu) własnym	Zestawienie zmian w kapitale (funduszu) własnym): - mogą nie sporządzać - mogą sporządzać wg załącznika nr 1	
Rachunek przepływów pieniężnych: - metoda bezpośrednia - metoda pośrednia	Rachunek przepływów pieniężnych: - mogą nie sporządzać korzystając z uproszczenia - mogą sporządzać według załącznika nr 1	

Źródło: Ustawa o rachunkowości

Przedmiotem rozważań opracowania jest w głównej mierze roczne sprawozdanie finansowe większych jednostek, które sporządzają je według załącznika nr 1 uor.

W rocznym sprawozdaniu finansowym jednostki znajduje odzwierciedlenie kilka strumieni informacji, z których każdy kreuje odrębny element sprawozdania:

- informacje o wielkości i strukturze oraz zmianach zasobów majątkowych jednostki, a także źródłach jego finansowania na określony dzień są ujęte w **bilansie**,
- informacje o przychodach, kosztach i wyniku finansowym za rok obrotowy prezentuje **rachunek zysków i strat**,
- dane dotyczące zmian w kapitale własnym jednostki ujmuje się w **zestawieniu zmian w kapitale (funduszu) własnym**,
- informacje o sytuacji pieniężnej jednostki, tj. o wpływach i rozchodach środków pieniężnych, są zestawione w rachunku przepływów pieniężnych.

Do sprawozdania finansowego spółek akcyjnych, spółek z o. o., przedsiębiorstw państwowych, spółdzielni dołącza się także **sprawozdanie z działalności jednostki** zgodnie z art. 49 uor. Sprawozdanie z działalności jednostki przedstawia zarząd, ale nie jest ono integralnym składnikiem rocznego sprawozdania finansowego. Pomimo tego w pewny zakresie podlega jednak badaniu przez biegłego rewidenta. Sprawozdanie z działalności powinno zawierać informacje wyjaśniające warunki działalności w roku obrotowym i jej sytuację ujętą w sprawozdaniu finansowym. Przedstawia ono punkt widzenia kierownika jednostki na minioną i przyszłą działalność jednostki. W myśl ustawy o rachunkowości sprawozdanie z działalności powinno zawierać informacje istotne o sytuacji majątkowej i finansowej jednostki, wiarygodne i przydatne do oceny bieżącej i przyszłej działalności jednostki.

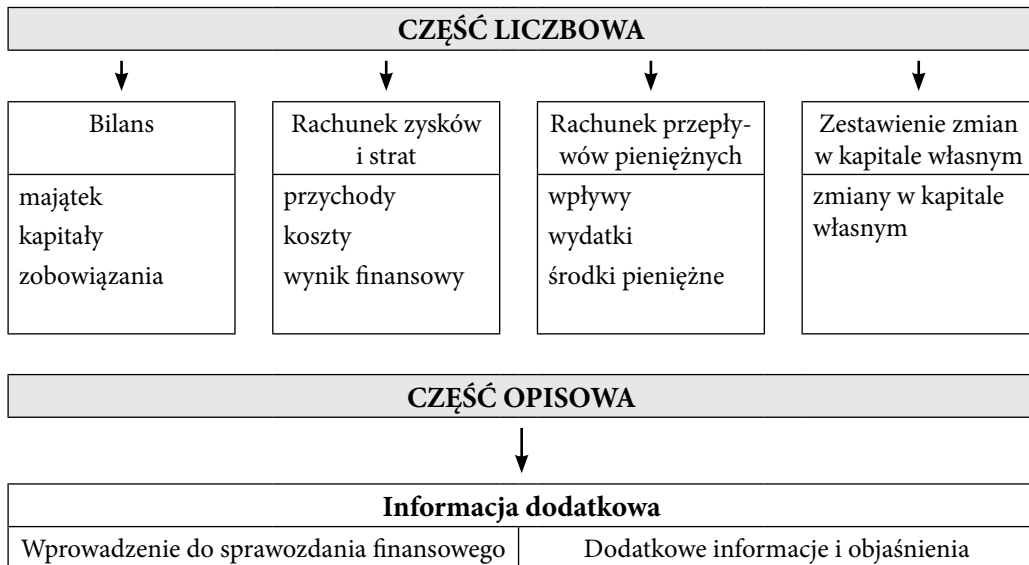
Odpowiedzialność za prawidłowe sporządzenie sprawozdania finansowego ponosi kierownik jednostki a w przypadku organów wieloosobowych odpowiedzialność ponoszą wszyscy członkowie zarządu. Należy podkreślić, iż zgodnie z art. 4 a uor, kierownik jednostki oraz członkowie rady nadzorczej lub innego organu nadzorczego są zobowiązani do zapewnienia, aby sprawozdanie finansowe oraz sprawozdanie z działalności spełniały wymagania wynikające z ustawy o rachunkowości.

Zakres informacyjny rocznego jednostkowego sprawozdania finansowego obejmuje dwie podstawowe części, a mianowicie:

- część liczbowa,
- część opisową.

W ujęciu graficznym przedstawia to rysunek 4.

Rys. 4. Część liczbowa i opisowa rocznego sprawozdanie finansowe

Źródło: Opracowano na podstawie uor.

Podstawową częścią rocznego sprawozdania finansowego jest część liczbowa, wśród której głównym elementem jest **bilans**. **Bilans jest powiązany z pozostałymi składni-**

kami sprawozdania finansowego (rysunek 5). I tak:

- zysk lub strata łączy bilans z rachunkiem zysków i strat,
- środki pieniężne łączą bilans z rachunkiem przepływów pieniężnych,
- kapitały własne łączą bilans z zestawieniem zmian w kapitale własnym.

Rys. 5. Powiązanie bilansu z pozostałymi elementami rocznego sprawozdania finansowego

Drugą częścią rocznego sprawozdania finansowego jest **część opisowa**. Tworzy ją **informacja dodatkowa**, która jest integralnym elementem rocznego sprawozdania finansowego jednostki prowadzącej księgi rachunkowe zgodnie z ustawą o rachunkowości. Obowiązek sporządzania informacji dodatkowej mają zarówno jednostki podlegające ustawowemu badaniu sprawozdań finansowych przez biegłego rewidenta, jak i jednostki niepodlegające badaniu. Informacja dodatkowa jest sporządzana głównie na potrzeby użytkowników zewnętrznych, którzy nie mają dostatecznej wiedzy o jednostce oraz o przyjętych zasadach sporządzania sprawozdania finansowego.

Informacja dodatkowa składa się z dwóch podstawowych części, a mianowicie:

- **wprowadzenia do sprawozdania finansowego,**
- **dodatkowych informacji i objaśnień.**

We wprowadzeniu do sprawozdania finansowego powinny być zawarte podstawowe informacje o jednostce oraz przyjęte zasady (polityka) rachunkowości dotyczące wyceny aktywów i pasywów bilansu. Natomiast w dodatkowych informacjach i objaśnieniach jednostka powinna przedstawić m. in.:

- dodatkowe informacje do bilansu, jak na przykład: szczegółowy zakres zmian wartości środków trwałych (wartość brutto, umorzenie i wartość netto), dane o strukturze kapitału podstawowego, podział zobowiązań według terminów ich wymagalności, wykaz czynnych i biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów,
- dodatkowe informacje do rachunku zysków i strat obejmują m. in.: strukturę przychodów, pozostałe przychody i koszty operacyjne, rozbieżności między wynikiem brutto a podstawą opodatkowania podatkiem dochodowym,
- informacje dotyczące zatrudnienia i wynagrodzeń,
- informacje o istotnych zdarzeniach po dniu bilansowym.

Należy podkreślić, iż forma prezentacji dodatkowych informacji i objaśnień oraz jej zakres nie są sztywno określone w związku z tym mogą być w poszczególnych jednostkach zróżnicowane. W sporządzeniu informacji dodatkowych jednostka powinna kierować się w dużej mierze zasadą istotności. Oznacza to, iż niezależnie od ustalonego zakresu informacji dodatkowej w ustawie o rachunkowości, jednostka powinna w niej zamieścić informacje ważne dla użytkowników zewnętrznych dotyczące zarówno bieżącej jak i przyszłej działalności.

3. Cele rocznego sprawozdania finansowego

Sporządzaniu rocznych sprawozdań finansowych przyświecają ważne i różnorodne cele, ponieważ różnorodne są potrzeby użytkowników sprawozdań finansowych. Podstawowe cele wynikają z obowiązku prawnego nałożonego na jednostki gospodarcze, aby sporządzały swoje sprawozdania za rok obrotowy w ustalonych terminach i określonej formie. Ważne cele wynikają także z potrzeb samych jednostek gospodarczych, tj. organów kierowniczych i nadzorczych oraz właścicieli.

Podstawowe cele rocznego sprawozdania można podzielić na:

- informacyjne,
- kontrolne,
- oceniające.

Najszerzej w przepisach prawa bilansowego eksponowane są cele informacyjne, które sprowadzają się do:

- dostarczenia szerokiemu kręgowi użytkowników sprawozdań finansowych danych charakteryzujących sytuację majątkową, finansową i wynik działalności jednostki za rok obrotowy,
- dostarczenia informacji użytecznych obecnym i potencjalnym inwestorom i wierzycielom przy podejmowaniu decyzji inwestycyjnych i kredytowych,
- dostarczenie informacji o:
  - zasobach majątkowych, ich wielkości i strukturze,
  - kapitale własnym i zobowiązaniach jednostki,
  - wyniku finansowym,
  - zdolności do kontynuowania działalności i generowania środków pieniężnych.

Cele kontrolne:

- czy sprawozdanie finansowe zostało sporządzone poprawnie,
- czy wynik finansowy ustalony został w wielkościach realnych i czy należycie jednostka wywiązała się z rozliczeń podatkowych i ZUS,
- czy uzyskane rezultaty działalności jednostki są zgodne z założeniami planowymi.

Cele oceniające:

- czy prowadzona działalność w okresie sprawozdawczym była opłacalna i jaki był stopień tej opłacalności,

- w jaki sposób jednostka generowała i wykorzystywała środki pieniężne,
- jaka jest ocena działalności roku sprawozdawczego w porównaniu z latami poprzednimi,
- czy jednostka będzie mogła rozwijać i kontynuować swoją działalność w przyszłości.

4. Użytkownicy sprawozdań finansowych

Ogół użytkowników informacji ujętych w sprawozdaniu finansowym jednostki dzieli się na dwie grupy, czyli:

- użytkowników zewnętrznych z otoczenia przedsiębiorstwa,
- użytkowników wewnętrznych, czyli kierownictwo przedsiębiorstwa, organy nadzorcze, pracownicy (tabela 3).

Tabela 3. Główni użytkownicy rocznych sprawozdań finansowych

Użytkownicy zewnętrzni		Użytkownicy wewnętrzni
Jednostki biznesowe i inne	Jednostki instytucjonalne	
1. Inwestorzy	1. Urzędy centralne i ministerstwa	1. Zarząd przedsiębiorstwa
2. Kredytodawcy i pożyczkodawcy	2. Organa samorządowe	2. Kierownicy różnych szczebli zarządzania
3. Dostawcy	3. Urzędy skarbowe i kontroli skarbowej	3. Rada nadzorcza i komisja rewizyjna
4. Odbiorcy	4. Inne organa kontroli państwowej (NIK)	4. Walne zgromadzenie
5. Pozostałe grupy	5. Urzędy statystyczne	5. Pracownicy

Jak wynika z tabeli 3, głównymi odbiorcami informacji sprawozdań finansowych są użytkownicy zewnętrzni, którymi są zarówno jednostki biznesowe oraz jednostki instytucjonalne. Potrzeby informacyjne tych jednostek są różne (tabela 4).

Tabela 4. Potrzeby informacyjne użytkowników sprawozdań finansowych

Nazwa odbiorcy	Rodzaj potrzeb informacyjnych
1	2
Inwestorzy	Podmioty inwestujące kapitał są zainteresowane rozmiarami ryzyka i stopą zwrotu z nabytych inwestycji. Informacje finansowe są im potrzebne w celu podjęcia decyzji dotyczącej nabycia, utrzymania lub zbycia określonych inwestycji. Są również zainteresowane oceną zdolności jednostki do wypłacania dywidend.
Kredytodawcy	Podmioty angażujące środki finansowe w jednostkach na określony czas są zainteresowane informacjami umożliwiającymi ocenę spłaty kredytów wraz z odsetkami w ustalonym terminie.

Dostawcy	Dostawców produktów, towarów i materiałów interesuje długość oczekiwania na zapłatę za zrealizowane dostawy a w dłuższej perspektywie – możliwości dalszej współpracy.
Odbiorcy	Odbiorców interesują możliwości stabilnej współpracy handlowej.
Rząd i urzędy celne	Rząd i poszczególne ministerstwa są zainteresowani informacjami o rozmiarach, efektywności działalności poszczególnych jednostek, kierunkach ich rozwoju w celu kształtowania aktywnej polityki gospodarczej i podatkowej. Agendy rządowe są zainteresowane pozyskiwaniem danych do opracowań statystycznych i obliczenia dochodu narodowego.
Organa samorządowe	Jednostki mają z reguły korzystny wpływ na gospodarkę lokalną. Dlatego organa samorządowe są zainteresowane liczbą jednostek działających na ich obszarze, rozwojem infrastruktury technicznej, wielkością zatrudnienia, wpływami podatkowymi do budżetu lokalnego.
Zarząd i kierownicy komórek organizacyjnych	Zarząd i kierownicy komórek organizacyjnych są zainteresowani sytuacją finansową jednostki oraz jej zmianą w czasie. Informacje te stanowią podstawą oceny działalności zarządu i kształtowania planów na przyszłość.
Pracownicy	Pracowników interesuje głównie sytuacja finansowa jednostki, stabilność zatrudnienia i zdolność do wypłaty wynagrodzeń, pozycja jednostki na rynku oraz możliwości dalszego rozwoju.

Najważniejszymi odbiorcami biznesowymi informacji sprawozdań finansowych są inwestorzy, banki i inni wierzyciele, którzy są głównymi dostawcami kapitału dla jednostki, a więc mogą najwięcej stracić w wypadku jej trudności finansowych. Inwestorzy są więc zainteresowani przede wszystkim wysokością zwrotu z inwestycji w dane przedsiębiorstwo oraz jej przepływami pieniężnymi w przyszłości. Interesuje ich nie tylko to, jak są wykorzystywane ich pieniądze, ale także oczekują informacji dotyczących dywidend w przyszłości. Banki z kolei są zainteresowane zdolnością jednostki do spłaty kredytu wraz z odsetkami w ustalonej wysokości i wyznaczonym czasie. Banki nie oczekują dywidendy. Ich ryzyko w porównaniu z inwestorami jest mniejsze, ponieważ udzielony kredyt jest zabezpieczony majątkiem dłużnika.

Ważną grupą odbiorców zewnętrznych są **jednostki instytucjonalne**, tj. urzędy skarbowe, sądy rejestrowe, urzędy statystyczne, urzędy centralne i samorządowe. Rola tych jednostek jest zdecydowanie inna w porównaniu z jednostkami biznesowymi. Takie jednostki jak urzędy skarbowe czy sądy rejestrowe, są jednostkami kontrolnymi, dysponują one aparatem przymusu wobec przedsiębiorstw. Składanie sprawozdań finansowych do tych jednostek należy traktować jako spełnienie obowiązku wynikającego z odpowiednich przepisów dokumentowania działalności przedsiębiorstwa. Urzędy skarbowe kontrolują głównie poprawność rozliczeń podatkowych. Sprawozdanie finansowe dla sądów rejestrowych mogą być podstawą wszczęcia postępowania restrukturyzacyjnego lub upadłościowego, kiedy ocena sytuacji finansowej przedsiębiorstwa wskazuje na zagrożenie jego niewypłacalności.

Organa samorządowe są zainteresowane działalnością jednostek rynku lokalnego. Interesuje ich korzystny wpływ tych jednostek na rozwój regionu, na środowisko lokalne

i jego infrastrukturę. Władze lokalne interesuje również niekorzystna sytuacja finansowa danej jednostki, zwłaszcza będącego głównym pracodawcą, na wypadek jego upadłości.

Do grona wewnętrznych użytkowników sprawozdań finansowych oprócz kierownictwa jednostki należą również pracownicy jednostki. Interesuje ich głównie ciągłość zatrudnienia i ewentualny wzrost wynagrodzeń. Wzrostem wynagrodzeń są szczególnie zainteresowani ci pracownicy, których płace zależą od wyników finansowych.

5. Podstawowe zasady sporządzania sprawozdań finansowych

Sprawozdania finansowe powinny przedstawiać rzetelnie i jasno sytuację majątkową i finansową jednostki oraz jej wynik finansowy za okres objęty sprawozdaniem. Spełnienie tego warunku zależy w dużym stopniu od tego, w jaki sposób jest prowadzona rachunkowość oraz według jakich zasad jest sporządzane sprawozdanie finansowe. Prowadzenie rachunkowości jest uregulowane określonymi zasadami. Ponieważ sprawozdanie finansowe jest ostatecznym produktem rachunkowości można przyjąć, iż **zasady rachunkowości są jednocześnie zasadami sprawozdawczości finansowej**.

Zasady rachunkowości to określone reguły postępowania wynikające z wieloletniej doskonalonej praktyki oraz teorii rachunkowości w zakresie prowadzenia ksiąg rachunkowych i sporządzania sprawozdań finansowych. Mają charakter uniwersalny i są przyjęte przez prawo bilansowe do powszechnego stosowania. Wskazuje na to wyraźnie zapis w ustawie o rachunkowości, iż przez zasady (politykę) rachunkowości rozumie się wybrane i stosowane przez jednostkę rozwiązania dopuszczalne ustawą, w tym także określone w MSR, zapewniające wymaganą jakość sprawozdań finansowych⁶.

W rachunkowości występuje wiele zasad. Zgodnie z ustaleniami zawartymi w **Założeniach koncepcyjnych MSR** dotyczącymi sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych, w celu zapewnienia rzetelnego i prawdziwego obrazu sprawozdania finansowego wymagany jest:

- dobór i stosowanie zasad rachunkowości zgodnie z ustaleniami MSR,
- takie prezentowanie w sprawozdaniu finansowym danych liczbowych, aby były one wiarygodne, zrozumiałe, porównywalne i przydatne użytkownikom.

Jeżeli spełnienie tych wymagań jest niewystarczające do zrozumienia wpływu pewnych zdarzeń na sytuację finansową jednostki, należy zapewnić odbiorcy sprawozdania finansowego informacje uzupełniające.

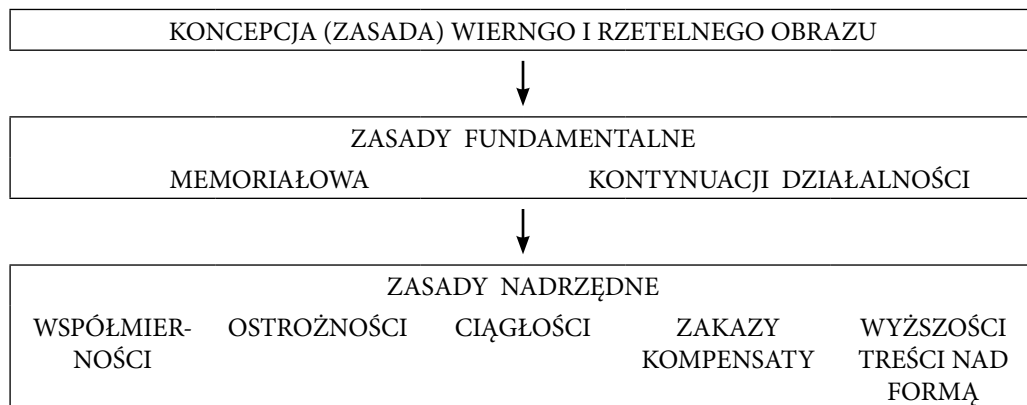
Wszystkie zasady przyjęte w rachunkowości są niezwykle ważne w celu zapewnienia wiernego i rzetelnego obrazu sytuacji finansowej jednostki. Ale ze względu na rangę poszczególnych zasad wyodrębnia się wśród nich:

- koncepcję wiernego i rzetelnego obrazu,
- fundamentalne zasady rachunkowości,
- nadrzędne zasady rachunkowości.

---

6 Art. 3 ust. 1 pkt 11 uor

Rys. 6. Hierarchizacja zasad rachunkowości

Za nadrzędną zasadę rachunkowości uznaje się powszechnie **konceptję wiernego i rzetelnego obrazu** (true and fair view). Konceptja ta została wypracowana w Wielkiej Brytanii i przyjęta następnie przez inne kraje. Choć w żadnych przepisach ani w MSR nie zdefiniowano pojęcia „wiernego i rzetelnego obrazu”⁷, to konceptję wiernego i rzetelnego obrazu uznaje się powszechnie za naczelną zasadę rachunkowości, której są podporządkowane wszystkie inne zasady rachunkowości. Fakt ten jest wyraźnie podkreślony w ustawie o rachunkowości (art. 4 pkt 1, iż w celu zapewnienia wymaganej jakości sprawozdania finansowego „jednostki zobowiązane są stosować przyjęte zasady (politykę) rachunkowości rzetelnie i jasno przedstawiając sytuację majątkową i finansową oraz wynik finansowy”.

Zatem w celu zrozumienia treści sprawozdania finansowego niezbędne jest poznanie zasad, na podstawie których jest ono sporządzane.

Jedną z najważniejszych fundamentalnych zasad rachunkowości jest **zasada memoriałowa**. Należy podkreślić, iż wszystkie składniki rocznego sprawozdania finansowego, z wyjątkiem rachunku przepływów pieniężnych, są sporządzane według tej zasady. **Zasada memoriałowa polega na ujmowaniu transakcji i innych zdarzeń z chwilą ich wystąpienia, ujęciu w księgach rachunkowych oraz w sprawozdaniu finansowym tego okresu, którego dotyczą a nie kiedy nastąpi zapłata za te zdarzenia.** W podobny sposób zasada memoriałowa jest przedstawiona w ustawie o rachunkowości. Zgodnie z art. 6 ust. 1 „w księgach rachunkowych jednostki należy ująć wszystkie osiągnięte, przypadające na jej rzecz przychody, obciążające ją koszty związane z tymi przychodami dotyczące danego roku obrotowego, niezależnie od terminu ich zapłaty”.

Stosowanie zasady memoriału sprzyja odzwierciedleniu rzeczywistych dokonań jednostki w danym okresie. Stąd wynik finansowy nie jest uzależniony od zapłaty, czyli przepływu środków pieniężnych. Memoriałowe ujęcie operacji gospodarczych wpływa nie tylko na przychody i koszty, ale także na stan rozrachunków w bilansie. Brak otrzymanej

⁷ Pozwala to niektórym autorom na ciekawe stwierdzenia, iż księgowy sporządzając sprawozdanie finansowe staje się niejako malarzem. Tworzy obraz rzeczywistości gospodarczej przedsiębiorstwa wykorzystując określone konwencje i techniki oraz subiektywnie interpretując fakty. W tym miejscu należy podkreślić, iż sprawozdanie finansowe powinno odwzorowywać rzeczywistość gospodarczą a nie ją tworzyć

zapłaty za dokonaną sprzedaż powoduje powstanie należności w bilansie, natomiast brak dokonanej zapłaty za zakupione materiały lub towary jest odzwierciedlony w zobowiązaniach z tytułu dostaw. Tak więc zasada memoriału odzwierciedla nie tylko przeszłość przedsiębiorstwa, ale również informuje o zdarzeniach przyszłych, które przedsiębiorstwo będzie musiało zrealizować w przyszłości.

Historycznie wcześniejszą zasadą była **zasada kasowa**, która jest przeciwieństwem zasady memoriałowej. Według tej zasady najważniejszy jest moment zapłaty a nie fakt wydania towaru lub wystawienia faktury za sprzedane towary, jak to ma miejsce w zasadzie memoriałowej. Zakres ewidencji księgowej w zasadzie kasowej jest ograniczony wyłącznie do systematycznej ewidencji wpływów i wydatków środków pieniężnych. Zasada kasowa jest stosowana w prawie podatkowym i w jednostkach budżetowych. Różnice pomiędzy zasadą memoriałową a zasadą kasową ujęto w tabeli 5.

Tabela 5. Zasada memoriałowa a zasada kasowa

Treść zdarzenia gospodarczego	Zasada memoriałowa	Zasada kasowa
Wydanie towaru odbiorcy	Podlega ewidencji	Nie podlega ewidencji
Wysłanie do odbiorcy faktury za sprzedane towary	Podlega ewidencji	Nie podlega ewidencji
Otrzymanie zapłaty za sprzedane towary	Podlega ewidencji	Podlega ewidencji

Drugą bardzo ważną zasadą fundamentalną mającą wpływ na wiarygodność i wartość poznawczą rocznego sprawozdania finansowego jest **zasada kontynuacji działalności**. W świetle tej zasady sprawozdanie finansowe sporządza się przy założeniu, że jednostka jest w stanie kontynuować swoją działalność w dającej się przewidzieć przyszłości w niezmienionym istotnie zakresie. Jeżeli jednostka zamierza lub jest zmuszona zaniechać dalszego prowadzenia działalności lub istotnie ograniczyć dotychczasowe jej rozmiary, to sprawozdanie finansowe powinno być sporządzone według innych zasad, które jednostka powinna ujawnić w dodatkowych informacjach i objaśnieniach. Te inne zasady dotyczą głównie sposobu wyceny składników majątkowych na moment sporządzenia sprawozdania finansowego.

W podobny sposób istota zasady kontynuacji działalności jest ujęta w ustawie o rachunkowości oraz MSR. W świetle przepisów ustawy, przy sporządzaniu i prezentacji sprawozdania finansowego (art. 5 ust. 2) jednostka jest zobowiązana ocenić swoją zdolność do kontynuacji działalności. W tym celu kierownik jednostki uwzględnia wszelkie informacje dostępne na dzień sporządzenia sprawozdania finansowego dotyczące jej przyszłości, obejmujące okres nie krótszy niż jeden rok od dnia bilansowego. Ocena ta jest również weryfikowana przez biegłych rewidentów jeżeli sprawozdanie finansowe podlega badaniu.

Jeżeli jednostka utraciła zdolność do kontynuacji działalności, to wycena jej aktywów następuje po cenach możliwych do uzyskania na rynku, nie wyższych od cen ich nabycia lub kosztów wytworzenia, z uwzględnieniem odpisów amortyzacyjnych i odpisów z tytułu trwałej utraty wartości. W takiej sytuacji jednostka jest również zobowiązana utworzyć rezerwę na przewidywane dodatkowe koszty i straty spowodowane zaniechaniem

lub utratą zdolności do kontynuowania działalności.

Wycena po cenach sprzedaży netto i utworzenia rezerwy następuje w przeddzień postawienia jednostki w stan likwidacji lub upadłości.

Oprócz fundamentalnych zasad rachunkowości w prawidłowym sporządzeniu sprawozdania finansowego duże znaczenie ma także druga grupa zasad określonych w rachunkowości mianem **nadrzędnych zasad rachunkowości**. Do najważniejszych z nich należą:

- zasada współmierności przychodów i kosztów,
- zasada ostrożności,
- zasada ciągłości,
- zasada zakazu kompensaty,
- zasada wyższości treści nad formą.

Zasada współmierności przychodów i kosztów. Istota tej zasady wyraża się w tym, iż przychodom danego okresu przeciwstawia się koszty związane z tymi przychodami. **Zasada ta ma duże znaczenie przy prawidłowym ustaleniu wyniku finansowego danego roku obrotowego.**

W praktyce występuje wiele rozbieżności przy ustalaniu przychodów i kosztów na koniec okresu sprawozdawczego. Rozbieżności te mogą mieć **charakter merytoryczny (przedmiotowy) i czasowy**. **Rozbieżności merytoryczne** występują np. wtedy, kiedy zostały wyprodukowane produkty gotowe lecz w okresie sprawozdawczym nie zostały sprzedane. Poniesiono więc koszty a nie uzyskano jeszcze przychodów. **W tym wypadku poniesione koszty nie mogą być ujęte w rachunku zysków i strat, lecz wykazuje się je w aktywach bilansu jako zapas produktów gotowych.**

Aktywowane koszty staną się kosztami współmiernymi z przychodami dopiero w momencie sprzedaży wytworzonych produktów.

Z **rozbieżnością czasową** mamy do czynienia wówczas, gdy jednostka ponosi koszty z góry na poczet przyszłego okresu, płacąc np. **składkę za ubezpieczenie majątku czy wykupując prenumeratę czasopism na rok przyszły**. Koszty te powinny być rozliczane **równomiernie w tym okresie, którego dotyczą**. Są więc wykazywane w bilansie jako czynne rozliczenia międzyokresowe kosztów. Podobnie postępuje się w sytuacji odwrotnej, kiedy jednostka otrzymuje z góry przychody, a koszty będzie ponosić w okresie następnym. Wówczas otrzymane środki pieniężne jednostka nie powinna ujmować w przychodach, lecz wykazywać w pasywach bilansu jako **przychody przyszłych okresów**.

Tak więc **przejawami zasady współmierności przychodów i kosztów są przede wszystkim:**

- porównywania przychodów ze sprzedaży produktów, towarów i operacji finansowych z współmiernymi do nich poniesionymi kosztami, uwzględnienia w roku obrotowym kosztów poniesionych w latach poprzednich i aktywowanych, oraz kosztów jeszcze nie opłaconych i nienotyfikowanych,
- występowanie w **bilansie czynnych i biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów i przychodów**,
- występowanie pozycji „**zmiana stanu produktów**” w porównawczym rachunku

zysków i strat,

- porównywanie poniesionych kosztów z szacowanymi przychodami w umowach długoterminowych,

Porównując zasadę memoriałową z zasadą współmierności przychodów i kosztów należy stwierdzić, że:

- zasada memoriałowa wiąże przychody i koszty z okresem którego dotyczą,
- zasada współmierności stoi na straży porównywalności przychodów i kosztów w danym okresie⁸.

Zasada ostrożności. Zasada ta zwana też **zasadą ostrożnej wyceny**, sprowadza się do takiej wyceny składników aktywów i pasywów, przychodów i kosztów, aby wynik finansowy ukazany w rachunku zysków i strat za okres sprawozdawczy nie został zniekształcony (zawyżony).

Zasada ta w odniesieniu do aktywów oznacza z reguły korygowania ich wartości w dół w celu uwzględnienia:

- trwałej utraty wartości rzeczowych aktywów trwałych oraz wartości niematerialnych i prawnych, innej niż pokrytej amortyzacją,
- utraty wartości zapasów towarów i materiałów,
- wątpliwej możliwości uzyskania pełnej spłaty należności,
- czy wartość rynkowa aktywów finansowych długo i krótkoterminowych nie jest niższa od ceny ich zakupu lub nabycia.

Nie można w bilansie aktywować pozycji, które nie dostarczą korzyści ekonomicznych lub które nie są wiarygodnie wycenione.

W odniesieniu do powstałych zobowiązań, których dokładna wysokość, termin zapłaty a czasami i kontrahent nie są jeszcze znane, zasada ostrożności polega na tym, że jednostka tworzy rezerwy w celu uwzględnienia znanego ryzyka, grożących strat, przypadających na dany okres kosztów – choć jeszcze nie poniesionych.

W odniesieniu do **rachunku zysków i strat** zasada ostrożności polega na:

- ostrożnej, ale realnej wycenie przychodów i zysków oraz stanu końcowego aktywów przedsiębiorstwa,
- wysokim, ale zawsze wiarygodnym wyznaczeniu wartości kosztów i strat oraz zobowiązań jednostki gospodarczej.

Zgodnie z zasadą ostrożności, chcąc poprawnie wykazać wynik w sprawozdaniu finansowym, do przychodów należy zaliczyć **wyłącznie niewątpliwe przychody**, a w kosztach ująć **wszystkie poniesione koszty**. **Nie należy więc zawyżać przychodów i nie zaniżać kosztów, jak również nie zawyżać należności i nie umniejszać zobowiązań.**

Podejście do wyceny w zasadzie ostrożności jest raczej podejściem pesymistycznym a nie optymistycznym, ponieważ wykazuje minimalistyczny obraz sytuacji finansowej przedsiębiorstwa. Przy takim założeniu sytuacja finansowa oraz wynik finansowy mogą być tylko lepsze a nie gorsze od tych, które zostały wykazane w sprawozdaniu finansowym. Może powstać wątpliwość, czy przy takim założeniu sprawozdanie finansowe

---

8 W.Gos, S.Hońko, P.Szczypa, ABC sprawozdań finansowych. Ce De Wu, Warszawa 2018, s. 34.

przedstawia jasny i realny obraz sytuacji finansowej jednostki.

Koncepcja wyceny przyjęta w MSR preferuje inne, nowe podejście do wyceny – opartej nie na wycenie historycznej, lecz na wycenie godziwej. Jest to istotna zmiana paradygmatu współczesnej rachunkowości. Pojawia się to m.in. w nowej definicji przychodów – **przychody są to uprawdopodobnione wielkości, nie tylko pewne lub zrealizowane.**

Zasada ciągłości. Jest to kolejna, ważna nadrzędna zasada rachunkowości, polegająca na stosowaniu niezmiennych zasad i procedur przy sporządzaniu sprawozdania finansowego. Ma to umożliwić użytkownikom sprawozdania finansowego porównywalność danych w nim zawartych za kolejne lata obrotowe. Chodzi o **porównywalność czasową** (porównywania danych kolejnych lat obrotowych) oraz **porównywalność merytoryczną** (stosowania tych samych zasad wyceny, grupowania i prezentacji zdarzeń gospodarczych).

W ustawie o rachunkowości podkreśla się głównie porównywalność czasową i merytoryczną. W celu zapewnienia porównywalności danych sprawozdań finansowych za kolejne lata obrotowe według uor należy:

- w sposób ciągły stosować przyjęte zasady (politykę) rachunkowości w kolejnych latach przy ewidencji i grupowaniu operacji gospodarczych,
- stosować jednakowe zasady wyceny aktywów i pasywów,
- przyjmować identyczne zasady wyrażające zużycie składników majątkowych,
- w ten sam sposób grupować i ewidencjonować przychody i koszty,
- w jednakowy sposób ustalać wynik finansowy.

Realizacja zasady ciągłości w odniesieniu do bilansu powinna zapewnić zgodność bilansu zamknięcia z bilansem otwarcia, natomiast w odniesieniu do rachunku zysków i strat jednakowe zasady ustalania przychodów i kosztów powinny zapewnić porównywalność wyniku finansowego.

Zasada ciągłości obejmuje także porównywalność przestrzenną. Chodzi o zapewnienie porównywalności danych sprawozdań finansowych jednostek w różnych krajach.

Konieczność rzetelnego i jasnego przedstawienia sytuacji majątkowej i finansowej jednostki nie wyklucza możliwości zmian w przyjętych zasadach rachunkowości, w tym także dotyczących zasady ciągłości ale tylko wówczas, gdy:

- istnieje ważna przyczyna zmian, np. zmiana przepisów prawa,
- zmiany powinny sprzyjać bardziej wiarygodnej prezentacji sytuacji majątkowej i finansowej jednostki,
- zmiany powinny być wprowadzone od pierwszego dnia roku obrotowego,
- konsekwencje zmian powinny być wykazane w informacji dodatkowej.

Zasada zakazu kompensaty. Zgodnie z tą zasadą wartość poszczególnych składników aktywów i pasywów, przychodów i kosztów należy ustalać oddzielnie. Nie można ze sobą kompensować różnych rodzajów aktywów i pasywów, przychodów oraz kosztów z nimi związanych (art. 7 ust. 2 uor).

Należy podkreślić, iż zakres kompensowania odnosi się tylko do podstawowej działalności operacyjnej. W pozostałej działalności operacyjnej i w działalności finansowej kompensowanie może mieć miejsce w transakcjach, w których lepiej odzwierciedla ich rezultat. Na przykład w pozostałej działalności operacyjnej po kompensacie wykazuje się

końcowy rezultat ze sprzedaży środków trwałych czy środków w budowie, co jest zgodne z załącznikiem nr 1 do uor.

Zasada wyższości treści nad formą. Sens tej zasady wyraża się w tym, aby informacje ujęte w sprawozdaniu finansowym odzwierciedlały faktyczne zdarzenia zgodnie z ich treścią ekonomiczną i rzeczywistością gospodarczą, a nie tylko zgodnie z formą prawną (art. 4 ust. 2 uor). Kiedy rzeczywistość odbiega od formy prawnej, zdarzenia należy ująć zgodnie z treścią ekonomiczną. Na przykład fakt sprzedaży środka trwałego, który w dalszym ciągu użytkuje sprzedająca jednostka oznacza, że fakt sprzedaży nastąpił ale jednostka nie przekazała ryzyka i korzyści kupującej stronie, dlatego powinna go wykazać w swoim sprawozdaniu.

Należy podkreślić, iż wiarygodność, porównywalność i przydatność informacji zawartych w sprawozdaniu finansowym zależy od przestrzegania wszystkich zasad, co wynika zarówno z przepisów ustawy o rachunkowości a także MSR.

6. Cechy jakościowe rocznego sprawozdania finansowego

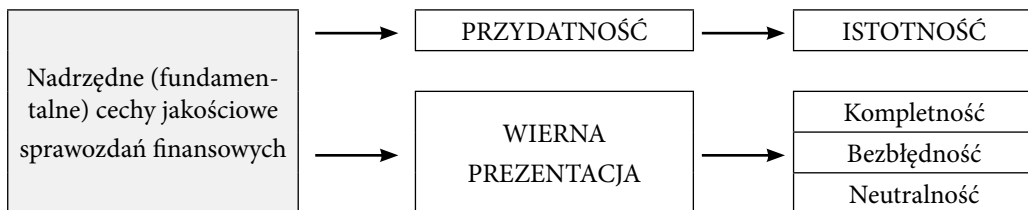
Ranga informacji zawartych w sprawozdaniu finansowym sprawia, że musi być ono sporządzone z należytą dokładnością i starannością, aby właściwie odzwierciedlało sytuację majątkową i finansową jednostki. Stąd roczne sprawozdanie finansowe powinno charakteryzować się określonymi cechami jakościowymi. Cechy jakościowe informacji ujętych w rocznym sprawozdaniu finansowym są to takie ich właściwości które sprawiają, że informacje te stają się przydatne inwestorom, kredytodawcom i innym odbiorcom kręgu zewnętrznego przy podejmowaniu decyzji gospodarczych.

Ustawa o rachunkowości nie opisuje cech jakościowych sprawozdań finansowych. Zostały one natomiast ujęte w założeniach koncepcyjnych MSR i podzielone na dwie grupy, a mianowicie:

- nadrzędne (fundamentalne) cechy jakościowe sprawozdań finansowych,
- cechy jakościowe uzupełniające.

Przy podejmowaniu decyzji gospodarczych najważniejsze znaczenie mają cechy nadrzędne, które przedstawiono na rysunku 7.

Rys. 7. Nadrzędne (fundamentalne) cechy jakościowe sprawozdań finansowych

Użyteczność informacji zawartych w sprawozdaniu finansowym wynika przede wszystkim z ich przydatności do podejmowania decyzji. Przydatność oznacza zdolność do wpływania na decyzje gospodarcze potencjalnych użytkowników. Przyjmuje się, że informacje są przydatne, jeżeli:

- są istotne,
- pełnią funkcję potwierdzającą w zakresie przeszłych dokonań jednostki,
- stanowią również funkcję prognostyczną, czyli mogą być ważną podstawą do przewidywania przyszłej działalności jednostki.

Jednostka określająca zasady / politykę rachunkowości powinna zapewnić wyodrębnienie w rachunkowości wszystkich zdarzeń istotnych do oceny sytuacji majątkowej i finansowej oraz wyniku finansowego przy zachowaniu zasady ostrożności. Przy czym jak wynika z ustawy o rachunkowości (art. 4 ust. 4) jednostka może stosować pewne uproszczenia w prezentowaniu informacji, ale nie mogą one zniekształcać informacji i wprowadzać użytkowników sprawozdań finansowych w błąd. Na przykład przedstawiając rozliczenia kosztów w czasie jednostka sama powinna ustalić próg istotności i określić, co dla niej jest istotne, czy też nieistotne.

Przykład

Jednostka zawarła polisę ubezpieczeniową na majątek od 1 października 2020 roku do 30 września 2021 roku na kwotę 12.000 zł. Uproszczenie może polegać np. na:

- część składki dotyczącej 2020 roku (październik – grudzień) odnosi jednorazowo w ciężar kosztów 2020 roku w momencie poniesienia,
- część składki na rok 2021 odniesie jednorazowo w styczniu 2021 roku.

Przykład

Jednostka opłaciła w grudniu 2020 roku prenumeratę czasopism na rok 2021 w kwocie 3.000 zł. W ramach polityki rachunkowości jednostka zastosowała uproszczenia w zakresie czynnych rozliczeń międzyokresowych kosztów i odniosła cały wydatek na prenumeratę jednorazowo w styczniu 2021 roku.

W ocenie użytkowników sprawozdań finansowych istotne są funkcje **potwierdzające i prognostyczne**. Wprawdzie w sprawozdaniu finansowym nie są wyraźnie wyodrębnione bloki informacji dotyczące przeszłości i przyszłości, ale można je odnaleźć chociażby analizując bilans. Aktywa są wynikiem przeszłych zdarzeń, ale te same aktywa mogą być podstawą generowania przyszłych korzyści ekonomicznych.

Drugą fundamentalną cechą jakościową sprawozdania finansowego jednostki jest **wiarygodność**, czyli wierna prezentacja jej sytuacji majątkowej i finansowej. Informacje mają atrybut wiarygodności wtedy, kiedy są kompletne, bezbłędne i neutralne. Natomiast nie są wiarygodne, jeśli dane pochodzące z rachunkowości są manipulowane, podkreślające pewne kwestie i celowo pomijające inne w celu wykreowania pożądanego wizerunku jednostki, skłaniającego do oczekiwanych zachowań odbiorców i informacji.

Przez **kompletność** należy rozumieć zamieszczenie wszystkich informacji niezbędnych użytkownikom do zrozumienia zjawiska wraz z opisami i wyjaśnieniami.

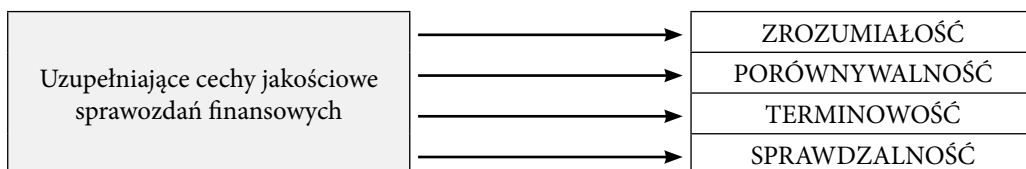
Bezbłądność informacji oznacza brak błędów rachunkowych i formalnych w przedstawianiu sytuacji majątkowej i finansowej jednostki.

Z kolei **neutralność** oznacza obiektywność, bezstronność, czyli pozbawienie stron-

niczości. Z tego wynika, że informacje zawarte w sprawozdaniu finansowym nie mogą wprost wpływać na podejmowanie i ukierunkowanie decyzji. Mają przedstawić sytuację jednostki w sposób obiektywny, który umożliwi podjęcie różnych decyzji przez poszczególnych użytkowników w zależności od ich preferencji. Informacje nie są neutralne wtedy, kiedy zakres i sposób prezentowania zmierza do wywarcia wpływu na określone zachowania użytkowników. Tak zwane fryzowanie bilansu polegające na tendencyjnym przedstawieniu informacji o sytuacji majątkowej i finansowej jednostki, jest sprzeczne z wymogiem neutralności.

W zapewnieniu wysokiej jakości sprawozdania finansowego ważną rolę ogrywiają także cechy uzupełniające, które zostały przedstawione na rysunku 8.

Rys. 8. Uzupełniające cechy jakościowe sprawozdań finansowych

Ważną cechą jakościową sprawozdania finansowego jest **rozumiałość** danych liczbowych i opisowych dla użytkowników posiadającą wystarczającą wiedzę o działalności gospodarczej oraz o sposobie ewidencji operacji procesów gospodarczych. Informacje niezrozumiałe są dla nich bezużyteczne. Dlatego sprawozdania finansowe powinny być tak sporządzone, aby nie sprawiały trudności z odczytaniem i interpretacją prawidłowej ich zawartości. Zrozumienie sprawozdań finansowych utrudnia często forma i sposób ich prezentacji. Dlatego przy sporządzaniu sprawozdań finansowych należy unikać nadmiaru fachowości i celowego zaciemniania zawartości danych. Zrozumienie sprawozdania finansowego ułatwiają przejrzystość i jasność metodologii np. tworzenia rezerw czy odpisów aktualizujących, które powinny być opisane w polityce rachunkowości.

Jedną z istotnych cech jakościowych sprawozdań finansowych jest **porównywalność**. Użytkownicy sprawozdania finansowego muszą mieć możliwość porównywania ujętych w nim informacji z:

- informacjami okresów poprzednich,
- informacjami prezentowanymi przez inne podmioty, np. z branży.

Porównywalność danych w wymiarze wewnętrznym i zewnętrznym ułatwia użytkownikom sprawozdania finansowego dokonanie pogłębionych analiz oraz trafne oceny osiągnięć jednostki na tle osiągnięć innych podmiotów. Na podstawie szerszych informacji trafniejsze mogą być podejmowane decyzje.

Kolejną cechą jakościową sprawozdania finansowego jest terminowość, polegająca na sporządzaniu sprawozdań finansowych w ustalonych **terminach**. Informacja jest terminowa jeżeli dostępna będzie użytkownikom przed podjęciem decyzji.

Kończącą cechą jakościową sprawozdania finansowego jest **sprawdzalność**. Nie chodzi tu głównie o sprawdzalność danych liczbowych, lecz jako możliwość weryfikacji założeń będących podstawą ustaleń informacji liczbowych. Dzięki możliwości weryfikacji założeń różni użytkownicy mogą potwierdzić wiarygodność danych liczbowych.

Jak wiadomo, przyjęte założenia mogą mieć istotny wpływ na kwoty prezentowane w poszczególnych składnikach sprawozdania finansowego. Dlatego, jeżeli jednostka dokonuje zmiany założeń, powinna wykazać ich wpływ na kwoty pewnych wielkości ustalonych szacunkowo.

7. Sporządzenie, zatwierdzenie i ogłoszenie rocznego sprawozdania finansowego

Roczne sprawozdanie finansowe jest ostatecznym produktem systemu rachunkowości i stanowi główne źródło informacji o sytuacji finansowej i osiągniętych wynikach działalności jednostki w roku obrotowym. Jest ono nastawione na:

- potrzeby odbiorców zewnętrznych – inwestorów, kredytodawców, partnerów handlowych i innych jednostek,
- potrzeby kierownictwa jednostki w celu oceny minionej działalności w roku obrotowym i podjęcia decyzji usprawniających działalność w roku następnym.

Roczne sprawozdanie finansowe sporządza się na dzień bilansowy na podstawie prawidłowo prowadzonych i terminowo zamkniętych ksiąg rachunkowych, potwierdzonych inwentaryzacją aktywów i pasywów. Powinno to nastąpić nie później niż 3 miesiące od dnia bilansowego.

Sprawozdanie podpisuje osoba, której powierzono prowadzenie ksiąg rachunkowych, ewentualnie biuro rachunkowe oraz kierownik jednostki, a jeżeli jednostką kieruje organ wieloosobowy – wszyscy członkowie tego organu. Sprawozdanie finansowe jednostki sporządzają w wersji elektronicznej XML⁹.

Roczne sprawozdanie finansowe każdej jednostki prowadzącej księgi rachunkowe zgodnie z ustawą o rachunkowości podlega zatwierdzeniu przez organ zatwierdzający nie później niż 6 miesięcy od dnia bilansowego. W jednostkach, których rok obrotowy pokrywa się z rokiem kalendarzowym, będzie to nie później niż 30 czerwca następnego roku kalendarzowego¹⁰.

Zatwierdzenie rocznego sprawozdania finansowego powinno być udokumentowane w formie pisemnej. W zależności od organu zatwierdzającego jest to:

- uchwała zgromadzenia wspólników / akcjonariuszy,
- decyzja innego organu zatwierdzającego,
- klauzula „zatwierdzam” na składnikach sprawozdania finansowego.

Rodzaj podmiotów sporządzających i organów zatwierdzających roczne sprawozdanie finansowe jednostki przedstawiono w tabeli 6.

---

⁹ XML (extensible markup language) jest to kontener (dokument), aby przechowywać dane i je transportować. Jest narzędziem do wymiany informacji między systemami informatycznymi. XML jest uważany za jedną z najważniejszych technologii świata komputerów o ogromnej przyszłości.

¹⁰ W związku z występującą w Polsce epidemią COVID-19, termin sporządzenia i zatwierdzenia sprawozdania finansowego za 2019 rok został przedłużony o 3 miesiące, tj. sporządzenie do 30 czerwca a zatwierdzenie do 30 września 2020 r.

Tabela 6. Podmioty sporządzające i organy zatwierdzające sprawozdanie finansowe

Lp.	Podmiot sporządzający sprawozdanie finansowe	Organ zatwierdzający
1	Osoba fizyczna	Właściciel
2	Spółka cywilna	Wspólnicy
3	Spółka osobowa z wyjątkiem spółki komandytowo-akcyjnej	Wspólnicy (właściciele)
4	Spółka z o. o.	Zwyczajne zgromadzenie wspólników
5	Spółka akcyjna	Zwyczajne walne zgromadzenie akcjonariuszy
6	Spółka komandytowo-akcyjna	Walne zgromadzenie
7	Przedsiębiorstwo państwowe	Rada pracownicza, a w przypadku jej braku organ założycielski
8	Spółdzielnia	Walne zgromadzenie członków

Przed zatwierdzeniem roczne sprawozdanie finansowe podlegające badaniu powinno być zbadane przez biegłego rewidenta z opinią bez zastrzeżeń lub z zastrzeżeniem mało istotnym. Należy stwierdzić, że obowiązek badania sprawozdania finansowego ma ścisły związek z prawem do **podziału wyniku finansowego**, ponieważ podział zysku lub pokrycie straty bez spełnienia tego warunku jest nieważne z mocy prawa.

Przedmiotem obrad organu zatwierdzającego sprawozdanie finansowe jednostki powinno być:

- rozpatrzenie i zatwierdzenie sprawozdania zarządu za rok obrotowy,
- rozpatrzenie i zatwierdzenie sprawozdania finansowego za rok obrotowy,
- powzięcie uchwały o podziale zysku lub pokryciu straty,
- udzielenie członkom organów jednostki i członkom rady nadzorczej absolutorium.

Każda jednostka objęta wpisem do Krajowego Rejestru Sądowego (KRS) powinna złożyć w sądzie rejestrowym właściwym dla danej jednostki następujące dokumenty dotyczące sprawozdania za rok obrotowy:

- zatwierdzone roczne sprawozdanie finansowe w postaci elektronicznej w formacie xml i opatrzone kwalifikowanym podpisem elektronicznym lub podpisane potwierdzonym profilem zaufanym ePUAP,
- sprawozdanie z działalności w postaci elektronicznej (np. xml, doc, pdf) opatrzone kwalifikowanym podpisem elektronicznym,
- opinię biegłego rewidenta w postaci elektronicznej z podpisem elektronicznym,
- uchwały o zatwierdzeniu rocznego sprawozdania finansowego oraz o podziale zysku lub pokryciu straty; mogą być zeskanowane i przesłane w pdf.

Złożenie dokumentów finansowych do KRS odbywa się za pośrednictwem systemu teleinformatycznego udostępnionego przez Ministerstwo Sprawiedliwości. System ten umożliwia podatnikom wpisanym do KRS bezpłatne zgłoszenie rocznego sprawozdania finansowego oraz innych dokumentów do Depozytorium Dokumentów Finansowych. Po zamieszczeniu ich w Depozytorium, są przesyłane dalej za pośrednictwem systemu

teleinformatycznego do Centrum Rejestru Danych Podatkowych.

W jednostkach kontynuujących działalność należy pamiętać o **ostatecznym zamknięciu i otwarciu ksiąg rachunkowych** na nowy rok obrotowy, co powinno nastąpić najpóźniej w ciągu 15 dni od zatwierdzenia sprawozdania finansowego.

Pytania

1. Jaka jest rola sprawozdawczości w systemie rachunkowości.
2. Roczne sprawozdanie finansowe jednostki i jego rodzaje.
3. Część liczbowa i część opisowa rocznego sprawozdania finansowego.
4. Roczne sprawozdanie jednostek mikro i małych jednostek.
5. Informacja dodatkowa i jej części.
6. Cele rocznego sprawozdania finansowego.
7. Główni użytkownicy informacji sprawozdań finansowych.
8. Najważniejsze zasady sporządzania sprawozdań finansowych.
9. Istota zasady materiałowej i zasady kasowej w rachunkowości.
10. Istota zasady współmierności przychodów i kosztów.
11. Cechy jakościowe sprawozdań finansowych.
12. Procedura zatwierdzenia i ogłaszania sprawozdań finansowych.

III. BILANS JAKO PODSTAWOWY SKŁADNIK ROCZNEGO SPRAWOZDANIA FINANSOWEGO

1. Bilansoznawstwo jako główna domena rachunkowości

Bilansoznawstwo obejmuje teorię i praktykę. W literaturze przez bilansoznawstwo określa się zasady prawidłowego sporządzania bilansów. Bilansoznawstwo jest pewną wiedzą dotyczącą wartości poznawczej i analitycznej bilansu. Wiedza z zakresu bilansoznawstwa jest obszerna, zwłaszcza w obszarze języka niemieckiego. Prezentowane są różne teorie bilansowe, jak np. teorie bilansu dynamicznego, którego przedstawicielem jest E.Schmalenbach, teorie ograniczonego bilansu F.Schmidta, czy różnych autorów teorie statycznego bilansu. Znane są teorie wyceny i zachowania kapitału oraz nowe tendencje rozwoju teorii bilansowych.

W praktyce bilansoznawstwo oznacza umiejętność prawidłowego sporządzania bilansów, dokonywania zamknięć rachunkowych oraz poprawnego prezentowania w bilansie danych i informacji z ksiąg rachunkowych charakteryzujących sytuację majątkową, finansową i wynikową jednostek. W tym ujęciu bilansoznawstwa mieści się polityka bilansowa, przez którą rozumie się umiejętność wykorzystywania przez przedsiębiorstwo rozwiązań dozwolonych prawem przy sporządzaniu bilansu.

Przedmiotem bilansoznawstwa jest również umiejętność poprawnego czytania, analizy i interpretacji danych liczbowych zawartych w bilansach różnych jednostek przez użytkowników rachunkowości i sprawozdawczości finansowej. Tak więc **bilansoznawstwo to nie tylko domena i obszar zainteresowania profesjonalnych księgowych – bilansistów, biegłych rewidentów, biegłych sądowych, ale również – a może przede wszystkim – użytkowników zewnętrznych sprawozdań finansowych.**

Bez znajomości chociażby elementów bilansoznawstwa nie sposób jest zrozumieć, co właściwie dane bilansowe wyrażają, o czym „mówią” a co „przemilczają”.

Centrum bilansoznawstwa jako teorii i praktyki jest bilans.

2. Istota i wartość poznawcza bilansu

Bilans jest pojęciem szeroko wykorzystywanym w wielu dziedzinach życia gospodarczego. Występuje nie tylko w naukach ekonomicznych ale także w innych naukach. Mówimy o bilansie handlowym, płatniczym, ale także energetycznym, wodnym oraz innym. O szerokim wykorzystaniu tego terminu zdecydowała jego przydatność.

Należy jednak stwierdzić, iż zasadnicze miejsce bilansu występuje w rachunkowości. O ile w innych dziedzinach do słowa bilans należy dodawać jakiś przymiotnik, to w rachunkowości wystarczy samo słowo bilans i wiadomo jest o co chodzi.

W literaturze najczęściej się twierdzi, iż nazwa bilans pochodzi od włoskiego słowa **bilancia**, czyli waga. Bilans oznacza więc równowagę stanu majątku i źródeł jego finansowania, czyli zestawienie z jednej strony majątku czynnego (czyli aktywów) ze stanem biernym, czyli pasywami, tj. z długami (zobowiązaniami) i majątkiem czystym, tj. kapitałem własnym.

Bilans był zawsze postrzegany jako kluczowy element rachunkowości. Ta jego priorytetowa rola przetrwała do dziś choć zmieniło się postrzeganie bilansu w rachunkowości. Początkowo był traktowany jako podstawowe narzędzie księgowości, następnie jako przedmiot wyceny, aż w końcu jako zasadniczy element rocznego sprawozdania finansowego. Należy więc stwierdzić, iż bilans jak i cała rachunkowość posiada różne wymiary: ewidencyjny, wyceny czyli pomiaru oraz sprawozdawczy.

Obecnie, kiedy mówimy o bilansie mamy przede wszystkim na myśli bilans jako kluczowy element rocznego sprawozdania finansowego. Sztuką rachunkowości i profesji księgowego jest zrobić dobry, wiarygodny, terminowy i rzetelny bilans roczny.

Czym zatem jest bilans? **Bilans jest to uporządkowane zestawienie w ujęciu wartościowym posiadanych przez jednostkę składników majątku (aktywów) oraz źródeł ich finansowania (pasywów) sporządzone na określony dzień i w ustalonej formie.**

Mówiąc o bilansie jako elemencie rocznego sprawozdania finansowego należy zawsze odnosić bilans do jednostki gospodarczej (do mikro podmiotu) o charakterze retrospektywnym, całościowym ujęciu zasobów, czyli bilansem majątkowym.

Bilans obejmuje całokształt działalności jednostki gospodarczej. Jest w nim zawarta całościowa, syntetyczna, wyrażona w mierniku pieniężnym charakterystyka działalności gospodarczej jednostki od strony jej zasobów i zachodzących w nim zmian pod wpływem procesów gospodarczych w postaci rezultatu netto, tj. kapitału własnego.

Bilans jest najważniejszym składnikiem rocznego sprawozdania finansowego, który jest ściśle powiązany z pozostałymi elementami, co wykazano w poprzednim rozdziale.

Reasumując powyższe stwierdzenia na temat istoty bilansu jako głównego elementu rocznego sprawozdania finansowego można wskazać na jego zasadnicze cechy:

- bilans jest podstawową częścią rocznego sprawozdania finansowego informującą o stanie i sytuacji majątkowo-finansowej jednostki na określony dzień,
- zawiera trzy podstawowe składniki: aktywa, zobowiązania i kapitał własny,
- równowaga bilansowa przejawia się w równowadze aktywów i pasywów,
- bilans sporządza się za rok obrotowy na ściśle określony dzień, zwany dniem bilansowym,
- układ bilansu ma z reguły charakter dwustronnego zestawienia,
- poszczególne pozycje bilansowe są ujęte według płynności majątkowej i wymagalności pasywów,
- wycena bilansowa wykorzystuje w praktyce różne metody pomiaru wartości składników majątkowych.

3. Formy prezentacji bilansu

Bilans może być sporządzany w różnym układzie i według różnych zasad prezentacji danych liczbowych. Najczęściej przybiera dwie zasadnicze formy prezentacji – dwustronną i jednostronną.

W **formie dwustronnej** (poziomej) składniki majątku (aktywa) są wykazywane oddzielnie od źródeł ich finansowania (kapitału własnego i zobowiązań) - tabela 1.

Tabela 1. Dwustronna forma bilansu

AKTYWA (majątek jednostki)	PASYWA (źródła finansowania majątku)
Aktywa trwałe	Kapitał (fundusz) własny
Aktywa obrotowe	Zobowiązania
Suma aktywów	Suma pasywów

Bilans w ujęciu dwustronnym może też przybierać formę zestawienia aktywów i pasywów bilansu nie obok siebie ale jedno pod drugim w sposób następujący:

Aktywa
Pasywa

W jednostronnym ujęciu bilansu uwidacznia się podejście właścicielskie. Bilans jest tak prezentowany, aby dostarczał inwestorowi informację o wartości jego kapitału równoważonego aktywami netto.

AKTYWA - ZOBOWIĄZANIA	
<table border="1"> <tr> <td>AKTYWA NETTO</td> </tr> </table>	AKTYWA NETTO
AKTYWA NETTO	
=	
<table border="1"> <tr> <td>KAPITAŁ WŁASNY</td> </tr> </table>	KAPITAŁ WŁASNY
KAPITAŁ WŁASNY	

Jako tradycyjną formę bilansu uznaje się poziomą formę dwustronną najszerzej stosowaną w praktyce światowej.

W Polsce układ bilansu jest zdeterminowany ustawą o rachunkowości. W MSR podawane są najczęściej tylko te składniki majątku i kapitałów, które powinny się znaleźć w bilansie, a o ich kolejności (układzie) może decydować sama jednostka. **Natomiast w Polsce wzór bilansu dla podstawowych jednostek jest zawarty w załączniku nr 1 do uor, z kolei małe jednostki mogą sporządzić bilans według wersji uproszczonej stosownie do rozmiarów działalności (załącznik nr 4 i 5 do uor).**

W jednostce kontynuującej działalność bilans sporządza się na koniec roku obrotowego, który najczęściej pokrywa się z rokiem kalendarzowym. W systemie rachunkowości bilans zamyka pewien okres działalności i jednocześnie otwiera okres następny. Bilans danego roku obrotowego jest więc tylko „przystankiem” obejmującym krótkie wycinki czasu na długiej drodze działalności jednostki. Dla ukazania ciągłości działalności jednostki bilans sprawozdawczy zawiera dane liczbowe na koniec bieżącego i poprzedniego roku obrotowego.

4. Syntetyczny układ bilansu

Podzielone na odpowiednie grupy oraz podgrupy składniki majątku i kapitałów są ujęte w bilansie według ogólnie przyjętych kryteriów, którymi są:

- dla aktywów stopień płynności poszczególnych składników majątku,
- dla pasywów stopień wymagalności kapitałów i zobowiązań.

Płynność aktywów oznacza łatwość zamiany poszczególnych składników aktywów na środki pieniężne.

Wymagalność pasywów oznacza pilność ich zwrotów.

Podział i kolejność poszczególnych grup aktywów i pasywów bilansu mają nie tylko wartość informacyjną, ale także analityczną, ponieważ umożliwia on:

- ustalenie wartości poszczególnych grup majątku i źródeł ich finansowania,
- ustalenie udziału każdej z grup w ogólnej sumie aktywów i pasywów,
- ustalenie, w jakim stopniu aktywa są finansowane kapitałem własnym a w jakim stopniu zobowiązaniami,
- określenie relacji pomiędzy krótkoterminowymi należnościami i zobowiązaniami, które w dużym stopniu determinują możliwości płatnicze jednostki.

Na wartość informacyjną i analityczną bilansu istotny wpływ mają metody jego sporządzania takie, jak:

- metoda brutto,
- metoda netto,
- metoda mieszana.

5. Aktywa bilansu

Podstawowym składnikiem bilansu są **aktywa**, czyli zasoby majątkowe jakimi dysponuje jednostka. Z perspektywy aktywów bilans jest fotografią stanu majątkowego na dzień bilansowy. Posiadanie aktywów jest niezbędne:

- do prowadzenia działalności,
- do spłaty zobowiązań.

Rodzaj i wielkość zasobów majątkowych ujętych w aktywach bilansu jest uzależniony od rodzaju prowadzonej działalności i jej rozmiarów. Głównymi rodzajami zasobów majątkowych ujętych w aktywach bilansu są:

- **zasoby rzeczowe** (środki trwałe, nieruchomości, zapasy),
- **zasoby finansowe** (należności, środki pieniężne, udzielone pożyczki, udziały lub akcje),
- zasoby **niematerialne** (prawa majątkowe i pokrewne, licencje, prawa do wynalazków, znaków towarowych, wartość firmy).

Aktywa mają zabarwienie pozytywne, wskazują na majątek firmy, są jej mocną stroną, określają potencjał operacyjny, który powinien się przyczynić do osiągnięcia korzyści

ekonomicznych w postaci dopływu środków pieniężnych do jednostki.

Zgodnie z ustawą o rachunkowości, **aktywa jednostki są to kontrolowane przez nią zasoby majątkowe o wiarygodnie określonej wartości powstałe w wyniku przeszłych zdarzeń, które spowodują w przyszłości wpływ do jednostki korzyści ekonomicznych.**

Aby określone zasoby mogły być ujęte w bilansie:

- powinny być zgodne z definicją aktywów,
- spełniające określone warunki, tj. przyczyniać się do osiągnięcia korzyści i być wiarygodnie wyceniane.

Z definicja aktywów wynika, że składniki majątkowe, aby mogły być ujęte w aktywach bilansu, muszą:

- być kontrolowane przez jednostkę,
- mieć wiarygodnie określoną wartość,
- powstać w wyniku przeszłych zdarzeń,
- przyczyniać się do osiągnięcia korzyści ekonomicznych w przyszłości z ich wykorzystania.

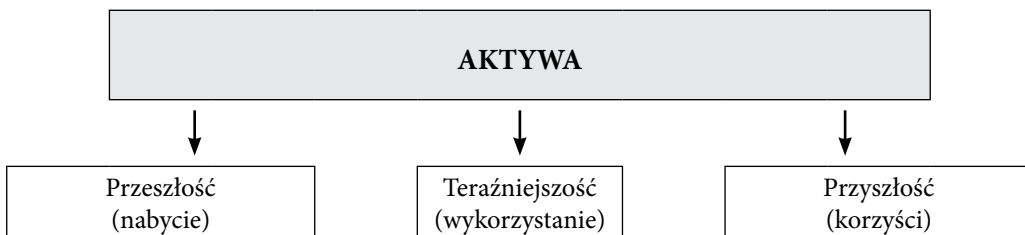
Jeżeli zasoby majątkowe nie spełniają powyższych wymogów, to nie mogą być ujmowane w aktywach bilansu.

Kontrolowanie polega na racjonalnym ich wykorzystaniu, to decydowanie o kierunkach i sposobach ich wykorzystania. Nie jest warunkiem koniecznym kontroli posiadanie tytułu własności danego składnika aktywów. Chodzi tu bowiem o kontrolę ekonomiczną a nie kontrolę z prawnego punktu widzenia.

Wiarygodnie określona wartość – to cena zakupu (nabycia), koszt wytworzenia we własnym zakresie lub wartość godziwa składnika majątkowego otrzymanego w darowiźnie.

Na aktywa bilansu składają się **zasoby majątkowe w wyniku przeszłych zdarzeń** (zakup, wniesienie aportu, wytworzenie we własnym zakresie). Aktywa można więc rozpatrywać w trzech wymiarach czasowych: w czasie przeszłym, bieżącym i przyszłym (rysunek 1).

Rys. 1. Aktywa w ujęciu czasowym

Ostatnim atrybutem aktywów jest **przyczynianie się do osiągnięcia korzyści ekonomicznych**. Atrybut ten wynika z pozytywnego charakteru aktywów. Jeżeli coś generuje stratę, nie może być aktywem. Korzyści z posiadania aktywów mogą mieć **charakter pośredni i bezpośredni**.

Tabela 2. Składniki aktywów i ich wpływ na korzyści ekonomiczne

Rodzaj aktywów	Korzyści bezpośrednie	Korzyści pośrednie
Budynki administracyjne		X
Grunt nabyty z zamiarem sprzedaży z zyskiem za 2 lata	X	
Towary handlowe	X	
Materiały produkcyjne		X
Udzielone pożyczki	X	
Lokata bankowa	X	

Aktywa każdej jednostki są zróżnicowane, co wymaga konieczności ich klasyfikacji. Do podstawowych kryteriów klasyfikacji aktywów według uor zalicza się:

- kryterium rodzajowe (aktywa rzeczowe, finansowe, niematerialne),
- kryterium terminowości, płynności (aktywa trwałe, aktywa obrotowe),
- kryterium przeznaczenia (aktywa przeznaczone do wykorzystania w działalności operacyjnej, aktywa utrzymywane do osiągnięcia korzyści ekonomicznych).

Tabela 3. Cechy charakterystyczne aktywów trwałych I obrotowych

Aktywa trwałe	Aktywa obrotowe
1. Uczestniczą w wielu cyklach produkcji i obrotu przez okres dłuższy niż rok	1. Uczestniczą w jednym cyklu operacyjnym
2. Wymagają zamrożenia środków finansowych na długi okres	2. Czas zamrożenia środków jest krótki (z reguły krótszy niż rok)
3. Aktywa trwałe są mało elastyczne, ponieważ trudno dostosowują się do zmian	3. Aktywa obrotowe szybko dostosowują się do zmian występujących na rynku
4. Z posiadaniem aktywów trwałych (rzeczowych i finansowych) wiąże się duże ryzyko gospodarcze	4. Ryzyko gospodarcze związane z posiadaniem aktywów obrotowych jest stosunkowo małe
5. Aktywa trwałe wymagają dużego zaangażowania własnych środków finansowych	5. Aktywa obrotowe są z reguły finansowane środkami ze źródeł obcych
6. Aktywa trwałe pośrednio wpływają na kreowanie wyników finansowych	6. Aktywa obrotowe bezpośrednio uczestniczą w generowaniu przychodów I wyników finansowych

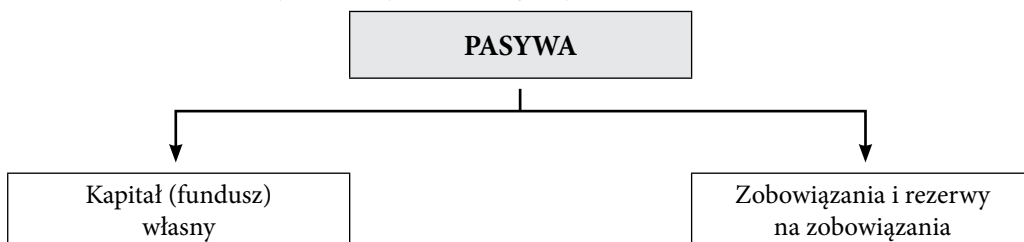
6. Pasywa bilansu

Pasywa bilansu przedstawiają **źródła finansowania majątku ujętego w aktywach oraz wskazują na czas ich zwrotu**. Źródła finansowania majątku są zróżnicowane. Podstawowym kryterium ich podziału jest kryterium własności. Dlatego pasywa w bilansie są podzielone na dwie grupy, a mianowicie:

- kapitał (fundusz) własny,
- zobowiązania i rezerwy na zobowiązania, czyli kapitał obcy.

Podział pasywów według kryteriów własności (rysunek 2).

Rys. 2. Pasywa według kryterium własności

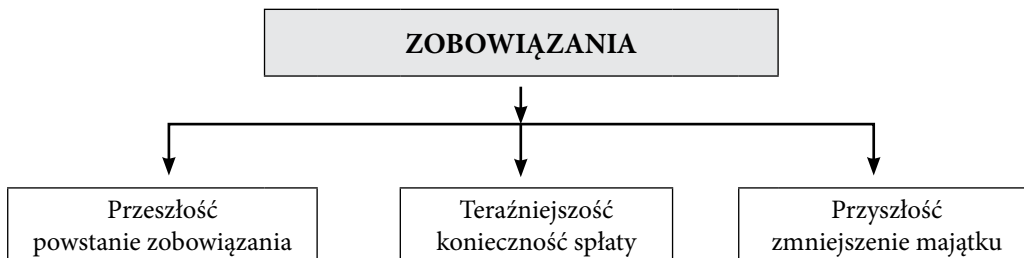

Kapitał własny powstaje z wpłat właścicieli, wspólników i akcjonariuszy. Oprócz wkładów pieniężnych właściciele mogą wносить wkłady niepieniężne określone mianem aportów. Źródłem kapitału własnego może być jeszcze zysk netto pozostawiony w jednostce na podstawie organu zatwierdzającego sprawozdanie finansowe. Ta część kapitału własnego, którą wnoszą właściciele, nosi miano **kapitału zakładowego** (podstawowego) natomiast kapitał powstający z zysku netto to **kapitał samofinansowania**.

Kapitał własny jest stabilnym i bezpiecznym źródłem finansowania majątku. Ustawa o rachunkowości definiuje kapitał własny w sposób pośredni przez określenie **aktywów netto** (aktywa ogółem – zobowiązania).

Drugim istotnym źródłem finansowania majątku przedsiębiorstwa są **zobowiązania**. Kryteria uznawania zobowiązań są zbliżone do kryteriów opisanych już aktywów. Według ustawy o rachunkowości **zobowiązania to wynikający z przeszłych zdarzeń obowiązek wykonania świadczeń o wiarygodnie określonej wartości, które spowodują wykorzystanie już posiadanych lub przyszłych aktywów jednostki**. W definicji tej, podobnie jak w odniesieniu do aktywów, występują trzy wymiary czasowe: przeszły, bieżący i przyszły (rysunek 3).

Rys. 3. Zobowiązania w ujęciu czasowym

Zobowiązania powstają zawsze w wyniku przeszłych zdarzeń. Może to być zakup towarów, materiałów, zaciągnięcie kredytu w banku. Zobowiązania muszą być zawsze potwierdzone wiarygodnym dokumentem, fakturą zakupu, umową, protokołem zniszczenia. Z dokumentu powinna wynikać kwota zobowiązania i termin zapłaty.

Zobowiązania oznaczają bieżący obowiązek wykonania świadczenia na rzecz innego podmiotu. Jeżeli zobowiązania są ujęte w bilansie to oznacza, że obowiązek wykonania

świadczenia już istnieje choć termin regulacji jeszcze nie nastąpił, bądź jednostka spóźnia się z terminową regulacją zobowiązań.

Oprócz zobowiązań do kapitału obcego zalicza się także:

- **rezerwy na zobowiązania,**
- **bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów.**

Rezerwy stanowią szczególny rodzaj zobowiązań, których termin wymagalności lub kwota nie są pewne, np. rezerwy na naprawy gwarancyjne, przyszłe świadczenia na rzecz pracowników.

Bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów są to prawdopodobne zobowiązania przypadające na bieżący okres sprawozdawczy, wynikający w szczególności ze świadczeń wykonanych na rzecz jednostki przez kontrahentów, których kwotę można wiarygodnie oszacować oraz zobowiązania związane z bieżącą działalnością, przyszłych świadczeń na rzecz pracowników a także nieznanymi osobami.

Pytania

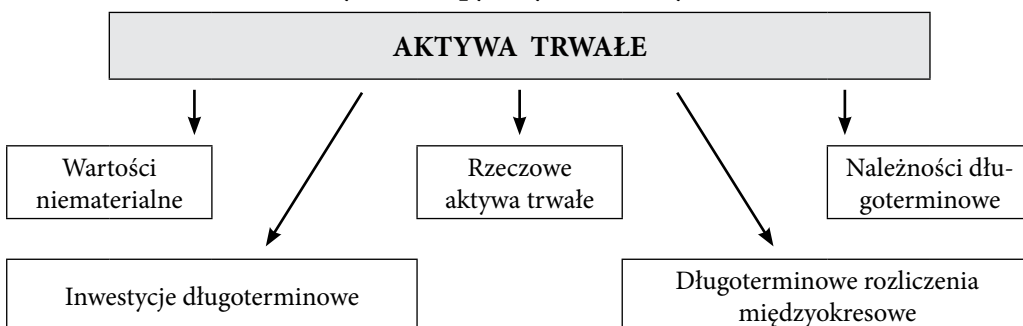
1. Istota bilansoznawstwa.
2. Istota i cech bilansu księgowego.
3. Aktywa bilansu i ich cechy.
4. Cechy aktywów trwałych i aktywów obrotowych.
5. Istota i rodzaje pasywów bilansu.

IV. CHARAKTERYSTYKA AKTYWÓW TRWAŁYCH BILANSU

1. Aktywa trwałe i ich elementy składowe

Pierwszą grupą zasobów majątkowych wykazanych w aktywach bilansu są aktywa trwałe. Na aktywa trwałe składają się zasoby majątkowe, które odznaczają się długim okresem użytkowania, najczęściej wysoką wartością jednostkową oraz niskim stopniem płynności. W trakcie użytkowania, dotyczy to głównie rzeczowych aktywów trwałych, przenoszą one część swojej wartości na wytworzone produkty i usługi. W bilansie aktywa trwałe ujęto w pięciu grupach (rys. 1).

Rys. 1. Grupy aktywów trwałych

Z rysunku wynika, że w bilansie aktywa trwałe zostały zawarte w pięciu następujących grupach:

- wartości niematerialne i prawne,
- rzeczowe aktywa trwałe,
- należności długoterminowe,
- inwestycje długoterminowe,
- długoterminowe rozliczenia międzyokresowe.

W skład każdej grupy aktywów trwałych wchodzi różne elementy składowe (tabela 1).

Tabela 1. Elementy poszczególnych grup aktywów trwałych

Grupa aktywów trwałych	Elementy składowe
Wartości niematerialne i prawne	1. Koszty zakończonych prac rozwojowych 2. Wartość firmy 3. Inne wartości niematerialne i prawne 4. Zaliczki na wartości niematerialne i prawne
Rzeczowe aktywa trwałe	1. Środki trwałe 2. Środki trwałe w budowie 3. Zaliczki na środki trwałe w budowie
Należności długoterminowe	1. Od jednostek powiązanych 2. Od pozostałych jednostek

Grupa aktywów trwałych	Elementy składowe
Inwestycje długoterminowe	1. Nieruchomości 2. Wartości niematerialne i prawne 3. Długoterminowe aktywa finansowe 4. Inne inwestycje długoterminowe
Długoterminowe rozliczenia międzyokresowe	1. Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego 2. Inne rozliczenia międzyokresowe

Niektóre elementy składowe aktywów trwałych, np. środki trwałe występują z reguły w każdej jednostce, dlatego jest to grupa ważna. Głębokość uszczegółowienia poszczególnych pozycji aktywów trwałych zależy od charakteru danego elementu, potrzeb jednostki i jej wielkości.

2. Wartości niematerialne i prawne

Pierwszą grupą aktywów trwałych są wartości niematerialne i prawne. Stanowią one specyficzny składnik aktywów, ponieważ nie mają postaci fizycznej ani pieniężnej. Ich cechą charakterystyczną jest z reguły zindywidualizowany charakter w każdej jednostce. Z tego względu rzadko są przedmiotem obrotu, ponieważ trudno jest je zamienić na gotówkę. Są więc traktowane jako składnik majątkowy o najmniejszej płynności i dlatego występują w bilansie na pierwszym miejscu w aktywach trwałych.

Według ustawy o rachunkowości, **wartości niematerialne i prawne obejmują nabyte przez jednostkę prawa majątkowe zaliczane do aktywów trwałych, nadające się do gospodarczego wykorzystania w okresie dłuższym niż rok licząc od dnia bilansowego, przeznaczone do używania na potrzeby jednostki.**

Ponieważ wartości niematerialne i prawne są składnikami aktywów, mają więc wszystkie cechy właściwe aktywom, czyli:

- są składnikami majątkowymi powstałymi w wyniku przeszłych zdarzeń,
- mają wiarygodnie określoną wartość,
- jednostka sprawuje kontrolę nad ich wykorzystaniem,
- mają się przyczyniać do osiągnięcia korzyści w przyszłości.

Najważniejszą cechą wartości niematerialnych i prawnych jest to, iż są to **składniki nabyte** przez jednostkę a nie wytworzone we własnym zakresie, poza jednym wyjątkiem jakim są koszty zakończonych prac rozwojowych z pozytywnym efektem realizowanym przez jednostkę. Warunek nabycia wynika z dwóch przesłanek:

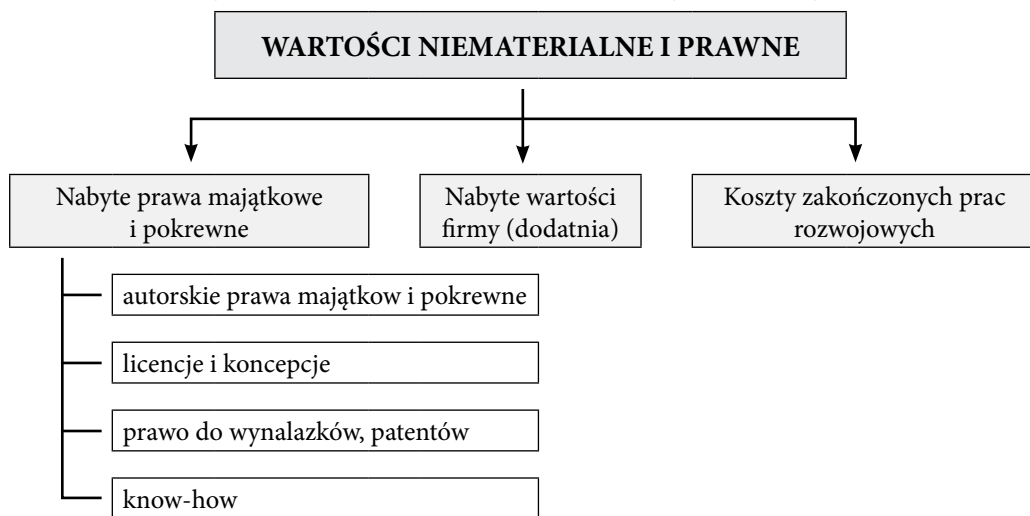
- trudności określenia kosztu wytworzenia we własnym zakresie,
- braku możliwości obiektywnej ich wyceny przez samą jednostkę.

Głównymi składnikami wartości niematerialnych i prawnych są:

- nabyte prawa majątkowe i pokrewne,
- nabyta wartość firmy,
- koszty zakończonych prac rozwojowych (rys. 2).

Rys. 2. Składniki wartości niematerialnych i prawnych

Do głównych składników wartości niematerialnych i prawnych zalicza się **nabyte prawa** majątkowe i pokrewne, które dzielą się na:

- prawa własności intelektualnej,
- prawa własności przemysłowej.

Podstawowa różnica między rodzajami praw wynika z odmiennego sposobu ich powstawania, a mianowicie:

- prawa własności intelektualnej – prawa autorskie, powstają z chwilą wykonania chronionego dobra: napisanie książki, przeprowadzenia wykładu itp.,
- prawa własności przemysłowej wymagają natomiast uzyskania decyzji Urzędu Patentowego.

Do pokrewnych praw majątkowych zalicza się np. prawa do artystycznych wykonań, prawa do fonogramów i wideogramów oraz prawa do nadawania programów radiowych i telewizyjnych.

Składnikami innych wartości niematerialnych i prawnych są również licencje i koncesje. **Licencje** stanowią uprawnienia do użytkowania przedmiotu wynikające z umowy licencji, np. oprogramowania komputerowego. Z kolei **koncesje** uprawniają do prowadzenia określonych rodzajów działalności, np. poszukiwania złóż, wydobywania kopaliny, ochrony mienia.

Do praw własności przemysłowej zalicza się m. in. prawa do wynalazków, patentów, znaków towarowych, które są nabywane na podstawie stosownych umów.

Składnikiem wartości niematerialnych i prawnych jest również **know-how**. Pojęcie to oznacza określoną wiedzę o poufnym charakterze w dziedzinie przemysłowej, handlowej, naukowej lub organizacyjnej. Różnica między licencją a know-how polega na tym, że w odróżnieniu od licencjonodawcy, wyłączność sprzedającego know-how nie jest prawnie chroniona.

Drugim składnikiem wartości niematerialnych i prawnych wykazanych w aktywach trwałych bilansu jest **wartość firmy**. Wartość firmy powstaje w drodze nabycia innej jed-

nostki lub zorganizowanej jej części. Zgodnie z art. 33 uor, **wartość firmy jest różnicą między ceną nabycia jednostki a niższą od niej wartością godziwą przyjętych aktywów netto**. W zależności od relacji między ceną nabycia a wartością godziwą przejętych aktywów netto wyróżnia się:

- **dodatnią wartość firmy, gdy cena nabycia jest wyższa od wartości godziwej aktywów netto,**
- **ujemną wartość firmy w sytuacji odwrotnej.**

Dodatnia wartość firmy jest składnikiem wartości niematerialnych i prawnych ujmowanych w aktywach bilansu, natomiast ujemna wartość firmy jest prezentowana w pasywach bilansu jako rozliczenie międzyokresowe przychodów. Można przyjąć, iż na dodatnią wartość firmy składa się ogół składników niematerialnych, które nie mogły być ujęte jako aktywa bilansu, takie jak:

- pozycja firmy na rynku, znana jej marka, lokalizacja np. banku, sklepu,
- sieć klientów,
- wysoki udział w rynku,
- doświadczony zespół pracowników.

Składniki te mogą być ujęte w aktywach bilansu jedynie w drodze:

- nabycia jednostki lub zorganizowanej jej części,
- otrzymania firmy w drodze aportu,
- połączenia jednostek rozliczonego metodą nabycia.

W tych przypadkach jednostka może dokonać wyceny przyjętych składników majątkowych i zobowiązań według ich wartości godziwej ustalonej na dzień połączenia.

Sposób ustalania wartości firmy ilustruje przykład.

Przykład

Jednostka nabyła w lutym bieżącego roku zakład produkcyjny jako zorganizowaną część przedsiębiorstwa. Cena nabycia ustalona została na 320.000 zł. Wartość godziwa przejętych składników majątkowych była następująca:

- *środki trwałe* 190.000 zł,
- *zapasy* 30.000 zł,
- *należności* 80.000 zł.

Zobowiązania zakładu zostały ustalone na 50.000 zł. Ustalić wartość firmy na moment przejęcia.

Przykład

Wartość godziwa przejętych aktywów netto wynosi:

$$(190.000 + 30.000 + 80.000) - 50.000 = 250.000 \text{ zł}$$

Wartość firmy na moment przejęcia jest następujący:

$$320.000 - 250.000 = 70.000 \text{ zł}$$

Żadne przepisy rachunkowości, krajowe ani międzynarodowe, nie dopuszczają aktywowania wewnętrznie generowanej wartości firmy.

Ostatnim składnikiem wartości niematerialnych i prawnych są **koszty prac rozwojowych prowadzonych przez jednostkę ma własne potrzeby**. Jest to więc jedyny składnik wartości niematerialnych i prawnych nie nabyty, lecz wytworzony we własnym zakresie, traktowany po części jako licencje własne. Prace rozwojowe mają na celu rozwiązanie praktycznych i konkretnych problemów związanych z doskonaleniem urządzeń produkcyjnych, zaprojektowaniem nowych narzędzi, opracowaniem prototypów i modeli doświadczalnych, wykonaniem serii próbnych nowych produktów. Prace te poprzedzają działalność produkcyjną lub usługową jednostki.

Prace rozwojowe mają charakter praktyczny i odróżniają się od prac badawczych, które są ukierunkowane na zdobywanie i przyswajanie nowej wiedzy naukowej i technicznej.

Aby koszty prac rozwojowych mogły być zaliczone do wartości niematerialnych i prawnych, muszą spełniać następujące warunki:

- przyszły produkt lub technologia wytwarzania muszą być ściśle ustalone a dotyczące ich koszty wiarygodnie określone,
- techniczna przydatność produktów lub technologii została stwierdzona i odpowiednio udokumentowana i na tej podstawie jednostka podjęła decyzję o wytwarzanie produktu lub stosowaniu technologii,
- koszty prac rozwojowych zostaną pokryte według przewidywań przychodami ze sprzedaży produktów lub zastosowania technologii.

Koszty prac rozwojowych nie spełniające którychkolwiek z wymienionych warunków nie mogą być aktywowane i są zaliczane do pozostałych kosztów operacyjnych w momencie ich poniesienia. Należy podkreślić, iż aktywowanie kosztów prac rozwojowych jest prawem jednostki a nie obowiązkiem.

Wartości niematerialne i prawne wycenia się i amortyzuje według zasad podatkowych od środków trwałych. Wartość początkową ustala się na dzień przyjęcia do ewidencji w następujący sposób:

- nabyte prawa majątkowe wycenia się w cenie nabycia lub zakupu,
- koszty zakończonych prac rozwojowych – według faktycznie poniesionych kosztów,
- wartość firmy ustala się jako różnicę pomiędzy ceną nabycia określonej jednostki a wartością godziwą przyjętych aktywów netto.

W trakcie roku obrotowego wartość początkową zmniejszają odpisy amortyzacyjne, a w przypadkach uzasadnionych także odpisy z tytułu trwałej utraty wartości.

Występują pewne różnice w amortyzacji wartości niematerialnych i prawnych w stosunku do amortyzacji środków trwałych. Najważniejszą z nich są:

- wartość firmy i koszty prac rozwojowych amortyzuje się w okresie 5 lat, a tylko w uzasadnionych przypadkach do 20 lat,
- wartość firmy powinna być amortyzowana metodą liniową,
- koszty amortyzacji wartości firmy zwiększają pozostałe koszty operacyjne,

- składniki niskocenne mogą być spisane jednorazowo jeżeli zostało to określone w polityce rachunkowości.

W bilansie wartości niematerialne i prawne ujęto następująco (tabela 2).

Tabela 2. Ujęcie wartości niematerialnych i prawnych w bilansie

AKTYWA	Rok bieżący 31.12.	Rok poprzedni 31.12. ....
A. AKTYWA TRWAŁE	1.446.483,51	1.705.860,07
I. Wartości niematerialne i prawne	4.464,52	-
1. Koszty zakończonych prac rozwojowych	4.464,52	
2. Wartość firmy		
3. Inne wartości niematerialne i prawne	4.464,52	
4. zaliczki na wartości niematerialne i prawne		
Wskaźnik udziału wartości niematerialnych i prawnych w aktywach trwałych (%)	0,3	

Z obserwacji danych liczbowych wynika, że w roku poprzednim w bilansie nie występowały wartości niematerialne i prawne, natomiast w roku bieżącym ich udział w aktywach trwałych był niewielki i wynosił zaledwie 0,3%.

3. Rzeczowe aktywa trwałe

Podstawową grupę aktywów trwałych stanowią rzeczowe aktywa trwałe. Mają one szczególne znaczenie do prowadzenia działalności zwłaszcza produkcyjnej, rolnej, usługowej itp., w której stanowią istotną wielkość aktywów trwałych. Stwarzają przez to stabilność działalności, ale też zamrażają wiele własnych środków finansowych, przez co są ryzykowne. Oceniając rzeczowe aktywa trwałe jednostki należy brać pod uwagę specyfikę jej działalności oraz charakter branży, w której ona się znajduje.

Rzeczowe aktywa trwałe obejmują:

- środki trwałe,
- środki trwałe w budowie,
- zaliczki na środki trwałe w budowie.

Najważniejszym składnikiem rzeczowych aktywów trwałych są **środki trwałe**, a więc budynki, maszyny, środki transportu. Aby można wymienione składniki zaliczyć do środków trwałych muszą spełniać następujące warunki:

- kompletność i zdolność do użytku w momencie przejścia do użytkowania,
- okres ekonomicznej użyteczności dłuższy niż 1 rok,
- przeznaczone na potrzeby jednostki,
- sprawowanie kontroli nad nimi.

Wymóg kompletności i zdolności do użytku oznacza, że zasoby te muszą być spraw-

ne technicznie i możliwe do wykorzystania. Zepsuty samochód lub maszyna nie mogą być zaliczone do środków trwałych dopóki nie będą zdolne do użytku, czyli nie zostaną naprawione. Obiekty znajdujące się w fazie budowy, w trakcie montażu lub ulepszenia nie mogą być zaliczone do środków trwałych, lecz do środków trwałych w budowie.

Składnik majątku można uznać że jest przeznaczony na potrzeby jednostki, jeżeli będzie wykorzystywany w działalności operacyjnej, czyli w działalności produkcyjnej, usługowej, handlowej lub będzie wykorzystywany w celach administracji. Jeżeli jednostka dokona zakupu gruntu jako lokaty kapitału, to nie może zaliczyć go do środków trwałych, lecz do inwestycji.

Najbardziej wymiernym warunkiem zaliczenia składnika majątkowego do środków trwałych jest **czas użytkowania dłuższy od jednego roku**. Jeżeli jednostka będzie użytkowała składnik majątku w okresie krótszym od 1 roku, to nie może go zaliczać do aktywów trwałych a w konsekwencji i do środków trwałych.

Oprócz wymienionych atrybutów środków trwałych powszechnie się uważa, że środki trwałe mają określoną, wysoką wartość. Ustawa o rachunkowości nie ustaliła jednak minimalnej kwoty ceny nabycia czy kosztu wytworzenia, która wyznaczałaby obowiązek zaliczania składnika majątku do środków trwałych. Dlatego jednostki we własnym zakresie określają dolną granicę wartości środków trwałych kierując się w tym zakresie zasadą istotności. Wspierały się także przepisami podatkowymi, które zaliczały do środków trwałych składniki majątkowe powyżej 3.500 zł.

W bilansie rzeczowe aktywa trwałe zostały ujęte w sposób następujący:

1. Środki trwałe:

- a) grunty (w tym prawo użytkowania wieczystego),
- b) budynki, lokale, prawa do lokali i obiekty inżynierii lądowej i wodnej,
- c) urządzenia techniczne i maszyny,
- d) środki transportu,
- e) Inne środki trwałe.

2. Środki trwałe w budowie.

3. Zaliczki na środki trwałe w budowie.

Szczególną grupę środków trwałych stanowią **grunty**. Ich powierzchnia się nie zwiększa, może się ewentualnie zmniejszyć, jeśli chodzi o wykorzystanie, nie zużywają się, w związku z tym nie podlegają amortyzacji. Mogą być środkiem trwałym, inwestycją lub towarem, w zależności od decyzji jednostki.

Podstawową grupę rzeczowych aktywów trwałych stanowią takie **środki trwałe**, które najczęściej kojarzone są z budynkami, maszynami oraz środkami transportu. Należy zaznaczyć, że od 2002 roku do środków trwałych zalicza się także **prawo wieczystego użytkowania gruntów oraz spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu mieszkalnego lub użytkowego**. Jest to wyjątkowo nierzeczowy składnik środków trwałych.

Prawo wieczystego użytkowania gruntu jednostka może uzyskać od Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego na podstawie umowy notarialnej. Opłaty roczne

za użytkowanie wieczyste są kosztami okresu. Natomiast pierwsza opłata, z reguły znacznie wyższa, zniekształciłaby wynik finansowy tego okresu. Dlatego jest ona aktywowana w bilansie i stopniowo amortyzowana.

Do środków trwałych mogą być zaliczone nie tylko własne składniki majątkowe, ale także składniki przejęte do używania na podstawie umowy leasingu finansowego. U finansującego takie środki trwale będą zaliczane do aktywów trwałych jako należności długoterminowe.

Zaprezentowany podział środków trwałych w bilansie nawiązuje do Klasyfikacji Środków Trwałych (KŚT), wprowadzonej zarządzeniem Rady Ministrów z 2010 roku (Dz. U. z 2010 r. nr 242 poz. 1622). Klasyfikacja ta służy głównie celom ewidencyjnym, statystycznym ustalaniem stawek amortyzacyjnych ale jej znajomość objaśnia także poszczególne pozycje środków trwałych ujęte w bilansie. W KŚT wyróżniono 10 grup środków trwałych (tabela 3).

Tabela 3. Grupy środków trwałych według KŚT

Nr grupy	Wyszczególnienie
0	Grunty
1	Budynki i lokale, spółdzielcze własnościowe prawa do lokalu mieszkalnego oraz spółdzielcze prawo do lokalu niemieszkalnego
2	Obiekty inżynierii lądowej i wodnej
3	Kotły i maszyny energetyczne
4	Maszyny, urządzenia i aparaty ogólnego zastosowania
5	Specjalistyczne maszyny, urządzenia i aparaty
6	Urządzenia techniczne
7	Środki transportu
8	Narzędzia, przyrządy, ruchomości i wyposażenie
9	Inwentarz żywy

Źródło: KŚT.

Aby środki trwale ujęte w bilansie spełniały wymóg wiernego i rzetelnego przedstawienia sytuacji majątkowej i finansowej jednostki, muszą być odpowiednio wycenione. Wyróżnia się dwa rodzaje wyceny z punktu widzenia czasowego:

- **wycenę bieżącą** dokonywaną w trakcie roku obrotowego,
- **wycenę bilansową** sporządzoną na dzień opracowania bilansu.

W ciągu roku środki trwale wycenia się i wykazuje w księgach rachunkowych w **wartości początkowej**. Wartość początkową ustala się na podstawie ceny nabycia, kosztu wytworzenia lub wartości rynkowej (np. darowizna).

Cena nabycia = cena zakupu + ew. koszty zakupu – zmniejszenia

Koszt wytworzenia = koszty bezpośrednie + uzasadniona część kosztów pośrednich

Wartość rynkowa – składniki otrzymane nieodpłatnie

Wartość ustalona przez wnoszącego – aport

W bilansie środki trwałe są wykazywane w **wartości netto** po skorygowaniu o umorzenie i amortyzację. Umorzenie jest to systematyczne zmniejszanie wartości początkowej środków trwałych od momentu włączenia ich do eksploatacji. Ta sama wartość rocznego zużycia, lecz zaliczona do kosztów działalności jednostki gospodarczej, jest określana **amortyzacją**.

Wartość bilansową netto środków trwałych ustala się następująco:

Wartość netto = wartość początkowa – odpisy amortyzacji – odpisy z tytułu utraty wartości.

Jednostki mają możliwość dokonywania wyboru metody amortyzacji. Najczęściej korzystają z **amortyzacji liniowej, degresywnej i jednorazowej**.

Metoda amortyzacji liniowej jest oparta na założeniu, że środki trwałe zużywają się jednakowo w całym okresie eksploatacji bez względu na to, jak intensywnie są wykorzystywane w działalności gospodarczej. Dlatego odpisy amortyzacyjne są równomierne w całym okresie użytkowania środka trwałego.

Wykorzystując metodę liniową amortyzacji środków trwałych, odpisów amortyzacyjnych dokonuje się od wartości początkowej środków trwałych z wykorzystaniem stawek amortyzacyjnych ustalonych w ustawach o podatku dochodowym PIT i CIT. Naliczenie amortyzacji rozpoczyna się w następnym miesiącu po wprowadzeniu środka trwałego do ewidencji i eksploatacji.

Przykład

Jednostka w czerwcu nabyła samochód osobowy za kwotę 72.000,00 zł (pomijamy VAT) i w tym samym miesiącu wprowadziła go do ewidencji i używania na potrzeby działalności gospodarczej.

Od lipca rozpoczęła amortyzację samochodu przy zastosowaniu obowiązującej stawki w wysokości 20% rocznie.

Odpisy amortyzacyjne kształtowały się następująco:

- odpis roczny   72.000 zł x 20 = 14.400 zł*
- odpis miesięczny   14.400 zł : 12 miesięcy = 1.200 zł*

W pierwszym roku od lipca do grudnia amortyzacja wyniesie 6 x 1.200 zł = 7.200,00 zł.

W bilansie na koniec roku wartość netto samochodu zostanie wykazana w pozycji środki transportu w kwocie 64.800 zł (72.000 – 7.200).

W **degresywnej metodzie amortyzacji** przyjmuje się założenie, że wydajność środka trwałego maleje wraz z upływem okresu jego użytkowania, a jednocześnie wzrastają koszty jego eksploatacji. Dlatego w celu bardziej adekwatnego obciążenia jednostkowych

kosztów wytwarzania produktów kosztami zużycia środków trwałych w pierwszych latach eksploatacji stosuje się wyższe odpisy amortyzacyjne, które maleją w poszczególnych latach. Obowiązuje zasada, że jeżeli w końcowych latach amortyzacja metodą degresywną byłaby niższa od metody liniowej, jednostka powinna przejść na metodę liniową i stosować ją do całkowitego zamortyzowania środka trwałego. Jednostki gospodarcze mogą stosować metodę degresywną do środków trwałych zaliczanych do grupy 3-6 KŚT oraz środków transportowych z wyłączeniem samochodów osobowych.

Przykład

Jednostka nabyła w styczniu 2019 r. za kwotę 120.000 zł (pomijamy VAT) środek trwały zaliczony do grupy 5 KŚT, wprowadziła go do ewidencji i od następnego miesiąca rozpoczęła jego amortyzację metodą degresywną stosując stawkę równą 25% podwyższoną o współczynnik 2. Odpisy amortyzacyjne w kolejnych latach ustalono następująco:

Odpisy amortyzacyjny zaliczony do kosztów 2019 r.:

- odpis roczny $120.000 \text{ zł} \times 50\% (25\% \times 2) = 60.000 \text{ zł}$
- odpis miesięczny $60.000 \text{ zł} : 12 \text{ miesięcy} = 5.000 \text{ zł}$
- odpis roczny za 2019 r.: $5.000 \text{ zł} \times 11 \text{ miesięcy} = 55.000 \text{ zł}$

Odpisy amortyzacyjny zaliczony do kosztów 2020 r.:

1/ odpis roczny według metody degresywnej:

- podstawa odpisu w 2020 r.: $120.000 \text{ zł} - 55.000 \text{ zł} (amortyzacja za 2019 r.) = 65.000 \text{ zł}$
- odpis roczny: $65.000 \text{ zł} \times 50\% = 32.500 \text{ zł}$

2/ odpis roczny według metody liniowej:

- podstawa odpisu $120.000 \text{ zł} \times 25\% = 30.000 \text{ zł}$.

Ponieważ odpis naliczony według metody liniowej (30.000 zł) jest niższy od odpisu naliczonego według metody degresywnej, nadal należy stosować metodę degresywną.

Odpis amortyzacyjny zaliczony do kosztów 2021 r.:

1/ odpis roczny według metody degresywnej:

- podstawa odpisu w 2021 r.: $120.000 \text{ zł} - (55.000 \text{ zł} + 32.500 \text{ zł}) = 32.500 \text{ zł}$,
- odpis roczny $32.500 \text{ zł} \times 50\% = 16.250 \text{ zł}$

2/ odpis roczny według metody liniowej:

- podstawa odpisu $120.000 \text{ zł} \times 25\% = 30.000 \text{ zł}$

Ze względu na to, że roczny odpis amortyzacyjny obliczony za pomocą metody liniowej (30.000 zł) jest wyższy od odpisu ustalonego metodą degresywną (16.250 zł), jednostka począwszy od 2021 r. będzie zobowiązana dokonywać odpisów amortyzacyjnych metodą liniową.

Jednostki gospodarcze od 1 stycznia 2019 r. mogą także stosować **jednorazową amortyzację środków** trwałych do wysokości 100.000 zł. Także jednorazowy odpis może być dokonany w odniesieniu do wartości początkowej nabytych faktycznie nowych środków trwałych zaliczonych do grupy 3-6 KŚT. Aby jednostka mogła skorzystać z takiego odpisu, wartość nabytego środka trwałego powinna wynosić co najmniej 10.000 zł lub

łączna wartość dwóch środków trwałych nabytych w roku podatkowym także powinna wynosić co najmniej 10.000 zł a wartość początkowa każdego z nich musi przekraczać 3.500 zł.

Ponadto prawo do jednorazowej amortyzacji w ramach limitu 50.000 euro, mają także podatnicy rozpoczynający prowadzenie działalności gospodarczej oraz mali przedsiębiorcy (o przychodach poniżej 5.135.000 zł w roku 2019). Taki jednorazowy odpis dotyczy środków trwałych zaliczanych do grupy 3-5 KŚT. Szczegółowe zasady ustalania powyższych odpisów są zawarte w ustawach podatkowych.

W celu ustalenia wartości środków trwałych na dzień bilansowy należy zweryfikować ich realną wartość, ponieważ mogą nie przynosić zakładanych korzyści ekonomicznych. Takimi środkami trwałymi mogą być środki trwałe:

- zniszczone w trakcie eksploatacji,
- przestarzałe technologicznie,
- przeznaczone do likwidacji,
- nie będące całkowicie lub tylko częściowo wykorzystywane na skutek zmiany profilu działalności.

Weryfikacja wartości środków trwałych sprowadza się do uwzględnienia **trwałej utraty wartości** i ustalenia większego obniżenia wartości bilansowej na koniec roku w stosunku do wartości wynikającej z normatywnej eksploatacji wyrażonej w amortyzacji. Trwała utrata wartości środków trwałych (art. 28 ust. 7 uor) występuje wtedy, kiedy istnieje duże prawdopodobieństwo, że kontrolowany przez jednostkę środek trwały nie przyniesie w znaczącej części lub w całości przewidywanych korzyści ekonomicznych. Fakt ten uzasadnia dokonanie odpisu aktualizującego (zmniejszenie wartości) środka trwałego doprowadzającego jego wartość wynikającą z ksiąg rachunkowych do ceny sprzedaży netto, a w przypadku jej braku – do ustalonej w inny sposób wartości godziwej.

Przykład

Jednostka usługowa dokonała w grudniu 2019 r. zakupu urządzenia technicznego do produkcji opakowań papierowych za 60.000 zł i wprowadziła go do ewidencji i działalności produkcyjnej. Ze względu na zmniejszenie popytu na produkowane opakowania w 2020 r., jednostka postanowiła z końcem tego roku dokonać sprzedaży urządzenia. Koszty amortyzacji do końca 2020 r. wyniosły 12.000 zł. Na podstawie rozpoznania rynku możliwa do uzyskania cena sprzedaży netto takiego urządzenia wyniosłaby 30.000 zł.

Należy ustalić odpis aktualizujący w bilansie na koniec 2020 r.

Wartość netto urządzenia z tytułu amortyzacji na koniec roku wyniesie:

$$60.000 \text{ zł} - 12.000 \text{ zł} = 48.000 \text{ zł}$$

Ponieważ urządzenie nie będzie dalej eksploatowane, należy dodatkowo dokonać odpisu aktualizującego w wysokości różnicy pomiędzy wartością netto urządzenia a jego ceną sprzedaży netto:

$$48.000 \text{ zł} - 30.000 \text{ zł} = 18.000 \text{ zł}$$

W bilansie na koniec roku wykazana będzie wartość netto w kwocie 30.000 zł (60.000 zł) - (12.000 zł + 18.000 zł). Natomiast w rachunku zysków i strat koszty amor-

tyzacji będą wykazane w kwocie 12.000 zł oraz w pozostałych kosztach operacyjnych w pozycji aktualizacja wartości aktywów niefinansowych odpis - aktualizacyjny w wysokości 18.000 zł.

Należy podkreślić, że realna wartość niektórych środków trwałych np. gruntów, nowoczesnych budynków o korzystnej lokalizacji, nie musi się zmniejszać w czasie ale może być nawet wyższa od tej, jaka jest wykazana w księgach rachunkowych. **Polskie prawo bilansowe zabrania jednak korekty wartości księgową „w górę” do poziomu cen rynkowych.** W praktyce dopuszcza się możliwość podwyższenia wartości początkowej środków trwałych jedynie w dwóch przypadkach:

- urzędowej aktualizacji wyceny,
- poniesienia kosztów na ulepszenie środka trwałego.

Urzędową aktualizację wyceny podatkowej środków trwałych przeprowadza się w celu uwzględnienia skutków inflacji. Na skutek inflacji zaniżona jest wartość środków trwałych i kosztów amortyzacji. Chcąc urealnić wartość środków trwałych – zgodnie z zasadą true and fair view – przeprowadza się ich aktualizację **na podstawie rozporządzenia Ministra Finansów.** Na podstawie ustalonego wskaźnika przeliczeniowego koryguje się wartość początkową i dotychczasowe umorzenie a różnicę przenosi się na kapitał z aktualizacji. W wyniku aktualizacji wartość netto środka trwałego nie może być wyższa od ceny rynkowej.

Ulepszenie środka trwałego jest wynikiem indywidualnej decyzji jednostki. Z ulepszeniem mamy do czynienia wtedy, kiedy w wyniku poniesienia dodatkowych kosztów na dany środek zwiększa się jego wartość użytkowa. Wzrost wartości użytkowej powinien zapewnić jednostce wyższe korzyści w porównaniu do tych, które jednostka osiągała przed ulepszeniem.

Zgodnie z art. 31 uor, z ulepszeniem środka trwałego mamy do czynienia w sytuacji jego:

przebudowy, rozbudowy, modernizacji, rekonstrukcji.

Jeżeli ponoszone koszty nie zwiększają dotychczasowych korzyści, to powinny być traktowane jako remont środka trwałego, a koszty remontu zalicza się wówczas do kosztów okresu w momencie ich poniesienia. Remont nie podwyższa wartości początkowej. Natomiast kiedy nastąpi ulepszenie, to odpisów amortyzacyjnych dokonuje się od wartości początkowej zwiększonej o wartość ulepszenia.

Do grupy rzeczowych aktywów trwałych zalicza się także **środki trwałe w budowie.** Termin ten został wprowadzony w związku z nowelizacją uor w 2002 roku. Zastąpił on termin „inwestycje rozpoczęte”. Termin inwestycje ma obecnie inne znaczenie.

Środki trwałe w budowie obejmują wszystkie poniesione koszty bezpośrednio związane z budową, montażem lub ulepszeniem istniejącego środka trwałego powiększone o uzasadnioną część kosztów pośrednich. Z powyższego wynika, że każdy obiekt, w tym również zakupiony nowy składnik majątkowy wymagający zamontowania lub ulepszenia, do czasu przystosowania i oddania do eksploatacji jest traktowany jako środek trwały w budowie. Jeżeli budowa środków trwałych nie zakończy się w trakcie roku obrotowego, to na dzień bilansowy należy dokonać wyceny poniesionych kosztów.

Wartość bilansową środków trwałych w budowie ustala się sumując ogół kosztów bezpośrednio związanych z ich nabyciem lub wytworzeniem. **Jako składniki aktywów muszą w przyszłości generować korzyści ekonomiczne.** Jeżeli przed zakończeniem budowy okaże się, że oczekiwane korzyści będą niższe od zakładanych, np. ze względu na zmniejszenie popytu na produkowane wyroby, wyższe rygory środowiska naturalnego, to należy dokonać odpisu aktualizującego. Ta korekta obciąża pozostałe koszty operacyjne.

Środki trwałe w budowie generują różne koszty, takie jak:

- koszty związane z zakupem i przystosowaniem środka trwałego do eksploatacji,
- koszty związane z budową nowych obiektów lub ulepszeniem już istniejących,
- koszty związane z finansowaniem budowy.

Pierwsza grupa kosztów jest z reguły łatwa do ustalenia na podstawie dokumentów związanych z nabyciem i przystosowaniem danego środka trwałego do eksploatacji. Ogół tych kosztów wycenia się za pomocą cen nabycia. Istotnym składnikiem kosztów środków trwałych w budowie są koszty obiektów, które jednostka sama wytwarza, np. buduje halę fabryczną, magazyn itp. W rezultacie zakończenia procesu budowy powstanie odrębny środek trwały.

Koszty związane z budową i ulepszeniem środków trwałych już istniejących obejmują:

- koszty bezpośrednie, czyli pozostające w bezpośrednim związku z budową (sporządzenie dokumentacji projektowej, zużycie materiałów, usługi obce, koszty robocizny, koszty transportu),
- koszty przebudowy, rozbudowy, rekonstrukcji lub modernizacji istniejącego środka trwałego powodujące jego ulepszenie,
- koszty nadzoru inwestorskiego,
- naliczone odsetki od zaciągniętego kredytu w związku z budową.

Wszystkie poniesione koszty można podzielić na **koszty bezpośrednie i pośrednie**. Jeżeli przedsiębiorstwo realizuje tylko jeden obiekt to wszystkie **koszty bezpośrednie i pośrednie należy przypisać do tego obiektu**. Natomiast jeżeli przedsiębiorstwo realizuje jednocześnie kilka obiektów, to wówczas koszty pośrednie rozlicza się na poszczególne obiekty ustalonym wskaźnikiem narzutu, np. w stosunku do kosztów bezpośrednich.

Do kosztów środków trwałych w budowie nie zalicza się:

- nabytych gruntów ponieważ są one samodzielnym środkiem trwałym,
- kar i odszkodowań zapłaconych w związku z budową,
- kosztów zarządu i sprzedaży,
- kosztów poniesionych po przyjęciu środka trwałego do eksploatacji.

Zaliczki na środki trwałe w budowie nie zostały wprost zdefiniowane w polskim prawie bilansowym. Ich sformułowanie wynika z układu bilansu, gdzie są ulokowane w rzeczowych aktywach trwałych, choć takimi nie są. Obejmują kwoty środków pieniężnych lub dostaw przekazanych wykonawcom na poczet nabycia lub budowy środków trwałych na dzień bilansowy. Zaliczki wycenia się w wartości nominalnej. Zaliczki udzielone w walucie obcej przelicza się na złote po obowiązującym na dzień bilansowy kursie ustalonym przez NBP.

Ujęcie aktywów trwałych w bilansie przedstawiono w (tabela 4).

Tabela 4. Aktywa trwałe w bilansie

AKTYWA	Rok bieżący 31.12.	Rok poprzedni 31.12. ....
A. AKTYWA TRWAŁE	1.446.483,51	1.705.860,07
II. Rzeczowe aktywa trwałe	1.405.281,51	1.693.247,55
1. Środki trwałe	1.405.281,51	1.685.869,70
a) grunty (w tym prawo użytkowania wieczystego gruntu)	-	-
b) budynki, lokale, prawa do lokali i obiekty inżynierii lądowej i wodnej	746.570,71	874.290,87
c) urządzenia techniczne i maszyny	536.495,37	601.885,26
d) środki transportu	120.378,27	202.660,12
e) inne środki trwałe	1.837,16	7.033,45
2. Środki trwałe w budowie	-	7.377,85
3. Zaliczki na środki trwałe w budowie	-	-
Wskaźnik udziału rzeczowych aktywów trwałych w aktywach trwałych (%)	97,2	98,8

Z danych tabeli wynika, że do rzeczowych aktywów trwałych jednostki zostały ujęte wyłącznie środki trwałe, które stanowią aż 97,2% tych aktywów w roku bieżącym.

4. Należności długoterminowe

Wszystkie należności jednostki ujęte w aktywach bilansu są podzielone na:

- należności długoterminowe,
- należności krótkoterminowe.

Należności długoterminowe są wykazywane w aktywach trwałych, natomiast należności krótkoterminowe w aktywach obrotowych. Głównym kryterium podziału należności jest okres 12 miesięcy od dnia bilansowego. Jeżeli termin wymagalności przekracza 12 miesięcy od dnia bilansowego to stanowią one należności długoterminowe.

Należności długoterminowe są często spłacane w ratach. W takim wypadku ta część należności długoterminowych, których termin zapłaty przypada w ciągu 12 miesięcy od dnia bilansowego, czyli w ciągu roku obrotowego, jest zaliczana do należności krótkoterminowych.

O zaliczeniu należności do długoterminowych przesądza nie tylko termin zapłaty, ale także rodzaj należności. Do należności długoterminowych nie zalicza się należności z tytułu:

- dostaw i usług niezależnie od terminu wymagalności,

- rozliczeń z pracownikami,
- podatków i ubezpieczeń społecznych,
- udzielonych pożyczek, ponieważ są zaliczane do inwestycji,
- należności skierowanych na drogę postępowania sądowego, co do których jeszcze nie zapadł prawomocny wyrok; są one wykazywane w należnościach krótkoterminowych w pozycji „należności dochodzone na drodze sądowej”,
- należności umorzonych, przedawnionych i uznanych za nieściągalne,

Do należności długoterminowych zalicza się przede wszystkim należności z tytułu:

- sprzedaży długoterminowych aktywów trwałych,
- należności ze sprzedaży środków trwałych oraz środków trwałych w budowie,
- wpłaconych kaucji z tytułu wynajmu lokalu lub leasingu,
- zawartych umów o ugodzie lub układzie.

Zasady wyceny należności długoterminowych nie różnią się istotnie od wyceny pozostałych należności. Przy wycenie należności na dzień bilansowy wyróżnia się dwa etapy, a mianowicie:

- ustalenie kwoty wymaganej zapłaty,
- weryfikacja ustalonej kwoty zgodnie z zasadą ostrożności.

Kwota wymaganej zapłaty, oprócz sumy wynikającej z faktury lub umowy, zgodnie z zasadą ostrożności uwzględnia odsetki naliczone do dnia bilansowego. Ustala się ją następująco:

Kwota wymaganej zapłaty = wartość nominalna + naliczone odsetki

Drugim etapem wyceny bilansowej należności jest oszacowanie korzyści ekonomicznych. W przypadku należności długoterminowych ryzyko nieściągalności jest znacznie wyższe niż przy należnościach krótkoterminowych. Istnieje szereg czynników decydujących o możliwym zagrożeniu spłaty należności wynikających głównie z sytuacji finansowej dłużnika. Dlatego na dzień bilansowy kwota wymaganej zapłaty powinna być realnie oceniona, a należności wątpliwe powinny być skorygowane o odpisy aktualizujące.

Występują trzy główne czynniki wskazujące na konieczność dokonania odpisów aktualizujących:

- terminowość spłaty (należności przeterminowane),
- należności nie uznane kwestionowane przez dłużnika w części lub w całości, ale jeszcze nie skierowane do sądu,
- sytuacja finansowa dłużnika wskazująca na zagrożenie spłaty (stan upadłości, likwidacja, sanacja).

Na dzień bilansowy należności długoterminowe podlegają inwentaryzacji najczęściej w drodze potwierdzenia sald. Jeżeli nie ma potwierdzenia sald należy dokonać weryfikacji przez porównanie danych wynikających z ksiąg rachunkowych z odpowiednimi dokumentami.

W bilansie należności długoterminowe są prezentowane w trzeciej grupie aktywów trwałych (tabela 5).

Tabela 5. Należności długoterminowe w bilansie

AKTYWA	Rok bieżący 31.12.	Rok poprzedni 31.12. ....
A. AKTYWA TRWAŁE	1.446.483,51	1.705.860,07
III. Należności długoterminowe		
1. Od jednostek powiązanych		
2. Od pozostałych jednostek		
Wskaźnik udziału należności długoterminowych w aktywach trwałych (%)		

Jak wynika z danych tabeli 5, jednostka nie wykazała w bilansie należności długoterminowych w rozpatrywanych latach.

5. Inwestycje długoterminowe

Inwestycje stanowią niezbędny warunek rozwoju każdej jednostki gospodarczej. Oznaczają bowiem nakłady przeznaczone na zwiększenie składników majątku, budowę nowych obiektów lub rozbudowę już istniejących **oraz lokowanie wolnych środków pieniężnych w taki sposób, który w przyszłości przyniesie zwiększenie dochodu**. Efektem inwestowania mogą być dwie grupy aktywów: jedna obejmująca aktywa operacyjne wykorzystywane do prowadzenia działalności gospodarczej na większą skalę; druga obejmuje aktywa, które jednostka nie wykorzystuje na potrzeby operacyjne, lecz nabywa je i utrzymuje w celu osiągnięcia korzyści ekonomicznych. Te drugą grupę aktywów określa się w rachunkowości mianem **inwestycji**.

Zgodnie z ustawą o rachunkowości, **inwestycje to składniki aktywów posiadane przez jednostkę w celu osiągnięcia z nich korzyści ekonomicznych** wynikających z:

- przyrostu wartości tych aktywów,
- uzyskania przychodów w formie odsetek, dywidend (udziału w zyskach) lub innych pożytków, w tym również z transakcji handlowych,

Ze względu na okres pozostawania inwestycji w dyspozycji jednostki dzieli się je na:

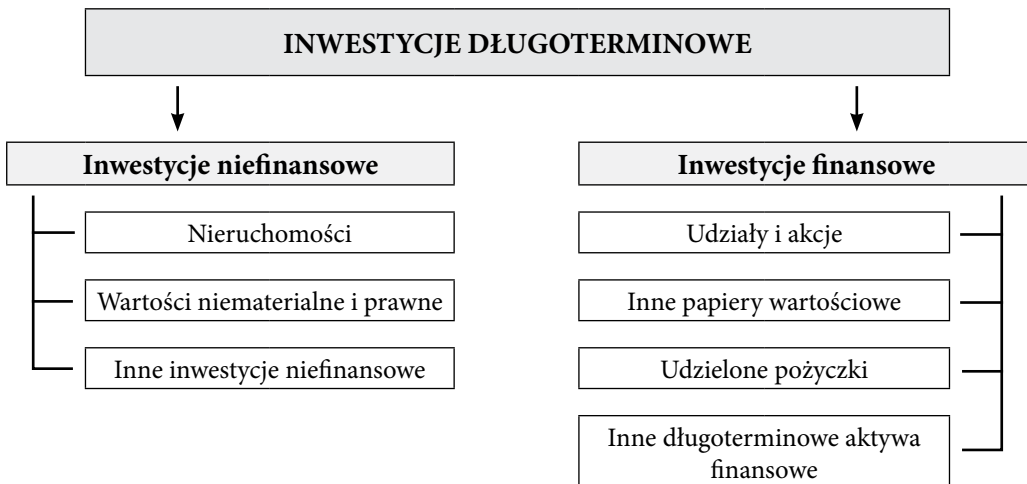
- inwestycje długoterminowe – „zamrożenie” aktywów obejmuje okres dłuższy niż 12 miesięcy od dnia bilansowego,
- inwestycje krótkoterminowe, w których „zamrożone” inwestycje są uwalniane w okresie krótszym niż rok obrotowy.

Inwestycje długoterminowe można podzielić na:

- inwestycje niefinansowe, czyli inwestycje w nieruchomości oraz wartości niematerialne i prawne,
- inwestycje finansowe

Podział inwestycji długoterminowych ze względu na zakres przedmiotowy przedstawia rys. 3.

Rys. 3. Inwestycje długoterminowe i ich podział

Inwestycją niefinansową może być grunt utrzymywany w posiadaniu jednostki, ze względu na wzrost jego wartości, budynek, lokale mieszkaniowe, magazyn, które jednostka utrzymuje jako źródło przychodów a nie wykorzystuje do swojej działalności operacyjnej.

Do **wartości niematerialnych i prawnych** jako niefinansowych inwestycji długoterminowych, są zaliczane nabyte przez jednostkę w celu osiągnięcia korzyści ekonomicznych prawa majątkowe, np. nabycie prawa własności znaku towarowego, wzoru użytkowego nie do własnej działalności operacyjnej, lecz do użytkowania przez inne podmioty. Jednostka wycenia te inwestycje po cenie nabycia z uwzględnieniem ewentualnych odpisów aktualizujących.

Do **innych niefinansowych inwestycji długoterminowych** są zaliczane np. dzieła sztuki, kamienie szlachetne, których jednostka nie używa, lecz traktuje jako lokatę kapitału.

W grupie inwestycji niefinansowych najważniejszym składnikiem są nieruchomości. Nieruchomość inwestycyjna ujmuje się w aktywach bilansu wówczas, gdy:

- uzyskanie przez jednostkę przyszłych korzyści ekonomicznych związanych z tą jednostką jest prawdopodobne,
- nieruchomość inwestycyjną można wiarygodnie wycenić.

Oszacowanie korzyści ekonomicznych z nabytych inwestycji w nieruchomości można z dużym prawdopodobieństwem oszacować na podstawie tendencji cen rynkowych, np. gruntów, domów czy mieszkań. Natomiast jeśli chodzi o wycenę, to wycenę nieruchomości dokonuje się w dwóch momentach:

- w momencie jej nabycia lub powstania (wycena początkowa),
- na dzień bilansowy.

W momencie nabycia lub powstania nieruchomości inwestycyjnej jednostka zgodnie z uor (art. 28 ust.1) może wybrać jedną z dwóch metod wyceny, tj.:

- wycenę według zasad stosowanych dla środków trwałych, które nie są inwestycjami,
- wycenę według zasad rynkowych lub inaczej określonej wartości godziwej.

Wyboru metody wyceny dokonuje kierownik jednostki. Jeżeli jednostka przyjmie wycenę właściwą dla środków trwałych, to nieruchomość inwestycyjną wycenia się według ceny nabycia lub kosztu wytworzenia. Wówczas jednostka ma możliwość amortyzowania nieruchomości inwestycyjnej oraz dokonywania odpisów z tytułu trwałej utraty wartości.

Przyjęcie zasad wyceny inwestycji niefinansowych właściwych dla środków trwałych oznacza wycenę według cen historycznych z uwzględnieniem zasady ostrożności. Przyjęcie takie oznacza, że wycena bilansowa nie może być wyższa od ceny nabycia a w zasadzie zawsze niższa.

Przykład

Spółka, której podstawową działalnością jest działalność produkcyjna, posiada wolny budynek magazynowy, który wynajmuje czerpiąc zyski z najmu. Spółka zakwalifikowała budynek do inwestycji długoterminowych. W polityce rachunkowości spółka przyjęła, że nieruchomości inwestycyjne wycenia według zasad stosowanych dla środków trwałych. Wartość początkowa budynku na 01.01.2020 r. wynosi 200.000 zł, a dotychczasowe umorzenie 30.000 zł. Odpisy amortyzacyjne od stycznia do końca grudnia wyniosły 7.500 zł.

Ustalenie wartości bilansowej nieruchomości i prezentacja w bilansie

Na dzień bilansowy wartość nieruchomości inwestycyjnej pomniejszona o odpisy amortyzacyjne wynosi:

$$200.000 \text{ zł} - (30.000 \text{ zł} + 7.500 \text{ zł}) = 162.500 \text{ zł}$$

Spółka zaprezentuje tę kwotę w bilansie na 31.12.2020 r. w pozycji „Inwestycje długoterminowe - nieruchomości”.

Jeżeli jednostka przyjmie model wyceny nieruchomości **według ceny rynkowej** lub inaczej określonej wartości godziwej, **to nie dokonuje odpisów amortyzacyjnych**. Ten sposób wyceny bilansowej skupia się na zaktualizowaniu wartości nieruchomości do jej faktycznej ceny rynkowej (wartość godziwa), którą jednostka może oszacować samodzielnie lub skorzystać z pomocy rzeczoznawcy. Przyjmując wycenę inwestycji w nieruchomości według wartości rynkowej, jednostka ma obowiązek aktualizacji wyceny co najmniej na każdy dzień bilansowy.

Zmiany wartości rynkowej (godziwej) nieruchomości inwestycyjnej, czyli jej wzrost lub zmniejszenie, odnosi się odpowiednio na pozostałe przychody operacyjne lub w ciężar pozostałych kosztów operacyjnych. Wartość godziwa odzwierciedla więc rzeczywistą sytuację na rynku nieruchomości i wpływa na zysk lub stratę netto w okresie, w którym zmiana wystąpiła. Jeżeli wartość godziwa zostanie ustalona na poziomie wyższym od ceny nabycia, to powstaje niezrealizowany zysk w wyniku finansowym, w którym nastą-

pił wzrost wartości godziwej. Taka sytuacja może prowadzić do skonsumowania zysku przed faktycznym jego osiągnięciem.

Wpływ zmiany wartości godziwej nieruchomości na wybrane składniki sprawozdania finansowego prezentuje następujący przykład.

Przykład

Spółka z o. o. zakupiła w styczniu 2020 r. plac targowy od jednostki w stanie upadłości za kwotę 100.000 zł. Według takiej kwoty nieruchomość ta została ujęta w księgach rachunkowych spółki. Na dzień bilansowy rzeczoznawca majątkowy wycenił tę nieruchomość na 150.000 zł. W jaki sposób zostanie ujęte zwiększenie wartości placu na dzień bilansowy, jeżeli spółka stosuje model wyceny nieruchomości inwestycyjnych według wartości godziwej.

Zwiększenie wartości godziwej w bilansie

BILANS

IV. Inwestycje długoterminowe	Na 01.01.2020 r.	Na 31.12.2020 r.
1. Nieruchomości	100.000 zł	150.000 zł

RACHUNEK ZYSKÓW I STRAT (wariant porównawczy)

D. Pozostałe przychody operacyjne	
1. Zysk z tytułu rozchodu niefinansowych aktywów trwałych	-
2. Dotacje	-
3. Inne przychody operacyjne	50.000 zł

Jeżeli nastąpi zmniejszenie wartości godziwej w kolejnym okresie, wynik finansowy zostanie odpowiednio zmniejszony.

Drugą grupę inwestycji długoterminowych tworzą długoterminowe aktywa finansowe, do których zalicza się:

- udziały i akcje w spółkach i spółdzielniach,
- inne papiery wartościowe, tj. obligacje, bony komercyjne, listy zastawne,
- udzielone przez jednostkę pożyczki,
- inne aktywa finansowe.

Cechą tych aktywów jest:

- brak terminu wymagalności w przypadku udziałów czy akcji,
- dłuższy niż 12 miesięczny termin wymagalności w przypadku obligacji czy udzielonych pożyczek.

W bilansie długoterminowe aktywa finansowe są ujmowane w podziale na posiadane w jednostkach powiązanych i pozostałych jednostkach z wyszczególnieniem:

- udziały i akcje,
- inne papiery wartościowe, udzielone pożyczki,
- inne długoterminowe aktywa finansowe.

Udziały stanowią wkłady pieniężne lub rzeczowe wnoszone do spółek z ograniczoną odpowiedzialnością, spółek osobowych i spółdzielni. Na dzień bilansowy ustawa przewiduje dwa sposoby wyceny inwestycji finansowych, a mianowicie:

- według ceny nabycia pomniejszonej o odpisy z tytułu trwałej utraty wartości,
- według wartości godziwej.

Pierwszy sposób oparty jest na zasadzie ostrożnej wyceny, natomiast drugi na wycenie rynkowej. Ponieważ udziały nie są notowane na aktywnym rynku kapitałowym, wyceny bilansowej udziałów dokonuje się sposobem pierwszym, czyli w cenie nabycia z uwzględnieniem trwałej utraty wartości udziałów.

Akcje ujmuje się w księgach rachunkowych na dzień ich nabycia według ceny nabycia lub zakupu, jeżeli koszty transakcji biura maklerskiego nie są istotne. Natomiast na dzień bilansowy akcje wycenia się według wartości rynkowej. Dotyczy to akcji notowanych na giełdzie papierów wartościowych. W zależności od kursu akcji, wycena rynkowa może się znacznie różnić od ceny nabycia in plus lub in minus.

Inne papiery wartościowe obejmują zakupione dłużne papiery wartościowe takie jak: obligacje, bony skarbowe i bankowe, czek, weksle obce, listy zastawne. Wykazuje się je w bilansie gdy są płatne i wymagalne lub przeznaczone do zbycia w okresie dłuższym niż 12 miesięcy od dnia bilansowego. Na dzień bilansowy wycenia się je w cenie zakupu (nabycia) pomniejszonej o odpis z tytułu trwałej utraty wartości.

Udzielone pożyczki długoterminowe to pożyczki których termin zwrotu wynosi powyżej 12 miesięcy od dnia bilansowego. Na dzień bilansowy wycenia się je i wykazuje w bilansie w kwocie wymaganej zapłaty powiększonej o odsetki zgodnie z umową.

Inne długoterminowe aktywa finansowe obejmują głównie lokaty terminowe (powyżej 12 miesięcy) oraz długoterminowe należności z tytułu leasingu finansowego. Wycenia się je w wartości nominalnej wraz z odsetkami.

Ujęcie inwestycji długoterminowych w bilansie przedstawia tabela 6.

Tabela 6. Inwestycje długoterminowe w bilansie

AKTYWA	Rok bieżący 31.12.....	Rok poprzedni 31.12.....
A. AKTYWA TRWAŁE	1.446.483,51	1.705.860,07
IV. Inwestycje długoterminowe	-	8.148,00
1. Nieruchomości		
2. Wartości niematerialne i prawne		
3. Długoterminowe aktywa finansowe		
a) w jednostkach powiązanych		
- udziały lub akcje		
- inne papiery wartościowe		
- udzielone pożyczki		
- inne długoterminowe aktywa finansowe		

b) w pozostałych jednostkach		
- udziały lub akcje		
- inne papiery wartościowe		
- udzielone pożyczki		
- inne długoterminowe aktywa finansowe		
4. Inne inwestycje długoterminowe		
Wskaźnik udziału inwestycji długoterminowych w aktywach trwałych (%)	-	0,5

Jednostka, jak wynika z danych tabeli 6, w roku bieżącym nie wykazywała w bilansie inwestycji długoterminowych.

6. Długoterminowe rozliczenia międzyokresowe

Ostatnią grupę aktywów trwałych jednostki stanowią długoterminowe rozliczenia międzyokresowe. Jednostki dokonują rozliczeń międzyokresowych w celu zapewnienia w księgach rachunkowych współmierności przychodów i kosztów, aby wynik finansowy danego okresu nie był zniekształcony.

W świetle obowiązującego prawa bilansowego jednostki dokonują **czynnych rozliczeń międzyokresowych kosztów**, jeżeli dotyczą one przyszłych okresów sprawozdawczych oraz **biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów** w wysokości prawdopodobnych zobowiązań jednostki przypadających na bieżący okres sprawozdawczy z tytułu świadczeń wykonanych na rzecz jednostki przez kontrahentów.

W zależności od okresu, którego dotyczą, czynne rozliczenia międzyokresowe kosztów w bilansie zostały podzielone na:

- długoterminowe rozliczenia międzyokresowe kosztów,
- krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe kosztów.

Do długoterminowych rozliczeń międzyokresowych kosztów mogą być zaliczane koszty poniesione w danym okresie sprawozdawczym o znacznej wysokości na przedsięwzięcia służące celom długookresowym, np. remont kapitalny budynku.

W ramach długoterminowych rozliczeń międzyokresowych w bilansie zostały wyodrębnione dwie, całkowicie różne kategorie, tj.:

- aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego,
- inne rozliczenia międzyokresowe, tj. powyżej 12 miesięcy od dnia bilansowego.

Podstawowym składnikiem długoterminowych rozliczeń międzyokresowych są **aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego**. Kategoria ta wynika z rozbieżności między prawem bilansowym a prawem podatkowym i stanowi różnicę między podatkiem księgowym a podatkiem fiskalnym. Odroczonego podatku dochodowego wskazuje na przyszłe skutki podatkowe jednostki. Mogą one przyjmować postać nadpłaty – i wówczas są ujmowane w długoterminowych rozliczeniach międzyokresowych jako aktywa z tytu-

łu odroczonego podatku dochodowego lub niedopłaty, na którą należy utworzyć rezerwę w pasywach. Z tego względu podatek dochodowy jest ujmowany w sprawozdaniu finansowym w dwóch częściach – jako podatek bieżący i jako podatek odroczony (przyszły).

Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego ustala się gdy zachodzi różnica między wartością bilansową aktywów i pasywów a ich wartością stanowiącą podstawę naliczenia podatku dochodowego od osób prawnych. Różnice te mogą mieć charakter trwałe i przejściowy. Charakter trwałe mają takie różnice, które nigdy przez prawo podatkowe nie będą uznane, natomiast różnice przejściowe mogą być przez prawo podatkowe uznane ale w okresie następnym. Na aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego wpływ mają jedynie różnice przejściowe.

Należy podkreślić, iż obowiązek ustalenia aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego dotyczy tylko jednostek, których sprawozdanie podlega obligatoryjnemu badaniu przez biegłego rewidenta, natomiast małe jednostki, których sprawozdanie nie podlega badaniu, są zwolnione z tego obowiązku.

Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego stanowią kwoty przewidziane w przyszłości do odliczenia z tytułu podatku dochodowego w związku z ujemnymi różnicami przejściowymi, które spowodują w przyszłości zmniejszenie podstawy obliczenia podatku dochodowego.

Ujemne różnice przejściowe mogą dotyczyć zarówno składników aktywów jak i pasywów. W przypadku składnika aktywów, ujemna różnica przejściowa powstaje wówczas, gdy wartość bilansowa składnika aktywów jest niższa od jego wartości podatkowej. Można to zapisać w następujący sposób:

UJEMNA RÓŻNICA PRZEJŚCIOWA AKTYWÓW

Wartość bilansowa składnika aktywów < Wartość podatkowa składnika aktywów

Ujemne różnice przejściowe w aktywach mogą wystąpić wówczas, gdy:

- jednostka zastosuje wyższe rachunkowe stawki amortyzacyjne na środki trwałe w porównaniu ze stawkami podatkowymi,
- jednostka dokona odpisu aktualizującego na koniec okresu sprawozdawczego środków trwałych lub składników aktywów finansowych, np. akcji, a prawo podatkowe dopuszcza możliwość aktualizacji akcji dopiero w momencie ich zbycia.

Jeśli takie sytuacje wystąpią, to należy tworzyć aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego. Należy podkreślić, iż ustalona kwota różnic przejściowych nie stanowi aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego, lecz jedynie podstawę do ich obliczenia przy zastosowaniu stawki podatku dochodowego obowiązującego w okresie ich naliczenia.

Przykład

Wartość początkowa samochodu ciężarowego jako środka trwałego wyniosła 100.000 zł. Jednostka zastosowała 25% stawkę amortyzacyjną. Na koniec okresu sprawozdawczego umorzenie samochodu wynosiło 50.000 zł. Podatkowa stawka amortyzacyjna wynosiła

20%, a kwota umorzenia 40.000 zł. Jednostka dodatkowo dokonała odpis aktualizujący samochodu z tytułu trwałej utraty wartości w kwocie 10.000 zł.

Należy ustalić aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego na koniec okresu sprawozdawczego przyjmując stawkę podatku dochodowego w wysokości 19%.

Rozwiązanie

Wartość bilansowa samochodu wynosi:

$$100.000 \text{ zł} - (50.000 \text{ zł} + 10.000 \text{ zł}) = 40.000 \text{ zł}$$

Wartość podatkowa samochodu jest następująca

$$100.000 \text{ zł} - 40.000 \text{ zł} = 60.000 \text{ zł}$$

Ujemna różnica przejściowa wynosi:

$$60.000 \text{ zł} - 40.000 \text{ zł} = 20.000 \text{ zł}$$

Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego wynoszą

$$\frac{20.000 \times 19\%}{100} = 3.800 \text{ zł}$$

Ujemne różnice przejściowe w pasywach wystąpią wówczas, gdy wartość bilansowa składnika pasywów jest wyższa od wartości podatkowej, co zapisujemy następująco:

UJEMNA RÓŻNICA PRZEJŚCIOWA W PASYWACH

Wartość bilansowa pasywów < Wartość podatkowa pasywów

Ujemne różnice przejściowe w pasywach powstają wówczas, gdy ustalona na potrzeby bilansowe wartość pasywów, m.in. zobowiązań lub rezerw na zobowiązania, jest wyższa od ich wartości ustalonej na podstawie przepisów podatkowych, np.:

- jednostka utworzyła rezerwę na dokonanie remontu magazynu w przyszłym okresie,
- jednostka na dzień bilansowy naliczyła odsetki od kredytu za miniony okres, których termin płatności jest oddalony w czasie.

W powyższych sytuacjach powstałe różnice przejściowe w pasywach są również podstawą do tworzenia aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego.

Przykład

Jednostka w bieżącym okresie utworzyła rezerwę w kwocie 50.000 zł na remont magazynu w przyszłym okresie. Remont stanie się kosztem podatkowym po wykonaniu remontu. Obliczyć różnicę przejściową w pasywach i kwotę odroczonego podatku dochodowego.

Rozwiązanie

Wartość księgową pasywów stanowi kwota utworzonej rezerwy wynosząca 50.000 zł. Na koniec okresu sprawozdawczego wartość podatkowa rezerwy jest zerowa. Powstała różnica przejściowa między wartością bilansową 50.000 zł a zerową wartością podatkową wynosi więc 50.000 zł.

Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego wynoszą

$$\frac{50.000 \times 19\%}{100} = 9.500 \text{ zł}$$

Reasumując należy stwierdzić, że aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego to kwoty do odliczenia w przyszłości od zobowiązania podatkowego. Tworzenie tych aktywów oznacza, że jednostka odliczy od zobowiązania z tytułu podatku dochodowego wartość podatku już zapłaconego, a wynikające z odmiennego traktowania tych samych zdarzeń przez prawo bilansowe i podatkowe.

Oprócz aktywów z tytułu odroczonego podatku dochodowego do długoterminowych rozliczeń międzyokresowych zalicza się również **inne rozliczenia międzyokresowe**. Obejmują one koszty poniesione w danym okresie sprawozdawczym dotyczące przyszłych okresów sprawozdawczych rozliczone w okresie dłuższym niż 12 miesięcy od dnia bilansowego. Przykładem takich kosztów mogą być:

- koszty poniesione na większe remonty środków trwałych nie stanowiące ich ulepszenia,
- koszty przygotowania nowej jeszcze nie podjętej produkcji.

Aktywowanie będące przejawem zasady współmierności wymaga spełnienia dwóch warunków:

- koszty rozliczane w czasie mogą być ujęte w bilansie pod warunkiem ich zgodności z definicją aktywów,
- drugim kryterium jest istotność, czyli wpływ rozliczanego kosztu na wynik finansowy okresu sprawozdawczego. W przypadku mało istotnego wpływu koszty te nie muszą być rozliczane w czasie.

Ujęcie długoterminowych rozliczeń w bilansie zaprezentowano w tabeli 7.

Tabela 7. Długoterminowe rozliczenia międzyokresowe w bilansie

AKTYWA	Rok bieżący 31.12.....	Rok poprzedni 31.12.....
A. AKTYWA TRWAŁE	1.446.483,51	1.705.860,07
V. Długoterminowe rozliczenia międzyokresowe	41.202,00	
1. Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego	41.202,00	

2. Inne rozliczenia międzyokresowe	-	
Wskaźnik udziału długoterminowych rozliczeń międzyokresowych w aktywach trwałych (%)	2,8	

Z ustaleń ujętych w tabeli 7 wynika, że spółka utworzyła w roku aktywa z odroczonego podatku dochodowego. Oznacza to, że sprawozdanie finansowe spółki podlegało badaniu.

Pytania

Prawo wieczystego użytkowania gruntu (istota i ewidencja).

1. Wycena bieżąca i bilansowa środków trwałych.
2. Wartość początkowa i wartość bilansowa środków trwałych.
3. Metody amortyzacji środków trwałych.
4. Odpisy aktualizujące środków trwałych.
5. Środki trwałe w budowie – ujęcie w bilansie.
6. Należności długoterminowe i ich wycena w bilansie.
7. Istota i rodzaje inwestycji w rachunkowości.
8. Metody wyceny inwestycji niefinansowych.
9. 10. Aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego.

V. AKTYWA OBROTOWE I ICH ATRYBUTY

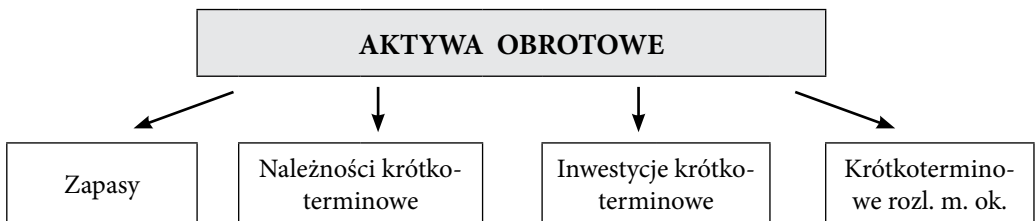
1. Aktywa obrotowe i ich elementy składowe

Ważną rolę w każdej jednostce gospodarczej odgrywają aktywa obrotowe. Wysoka ranga aktywów obrotowych wynika stąd, iż mają one wiele cech pozytywnych. Jest to związane przede wszystkim z szybką ich rotacją. Aktywa obrotowe obejmują bowiem składniki majątkowe o charakterze krótkoterminowym. W związku z tym przyczyniają się do kreowania korzyści ekonomicznych znacznie szybciej w porównaniu z możliwością osiągania tych korzyści z aktywów trwałych. Każdy ich obrót, jeżeli działalność przedsiębiorstwa jest rentowna, przyczynia się do wzrostu korzyści ekonomicznych.

Istotną zaletą aktywów obrotowych jest również to, że są **one obciążone mniejszym ryzykiem** w porównaniu z aktywami trwałymi. Zmiana uwarunkowań rynkowych nie jest tak groźna jednostce posiadającej duże zasoby majątkowe ulokowane w aktywach obrotowych w porównaniu z jednostką, w której większość majątku tworzą rzeczowe aktywa trwałe. Dlatego analizując aktywa bilansu zwraca się szczególną uwagę na wielkość aktywów obrotowych. Jeżeli udział aktywów obrotowych w aktywach ogółem jest wyższy od udziału aktywów trwałych, to taką strukturę aktywów ocenia się pozytywnie. Jest ona bardziej elastyczna na zmiany rynkowe i mniej ryzykowna. Jednak przy ostatecznej ocenie struktury aktywów jednostki należy brać pod uwagę jej charakter oraz rodzaj branży, w której ona działa. Jak wiadomo, w jednostkach handlowych występuje z reguły przewaga aktywów obrotowych, natomiast w jednostkach produkcyjnych, hotelarskich, rolniczych dominuje udział aktywów trwałych.

Podstawowe grupy aktywów obrotowych przedstawia rysunek 1.

Rys. 1. Aktywa obrotowe i ich składniki

Należy podkreślić, iż w związku ze zmianami ustawy o rachunkowości od roku 2016, do aktywów obrotowych zostały włączone dwie pozycje całkowicie odmienne od ujętych w rys. 1, ponieważ przed tym należały do kapitału własnego, a mianowicie:

- **należne wpłaty na kapitał podstawowy,**
- **udziały (akcje) własne.**

W bilansie grupy aktywów obrotowych i ich elementy składowe zostały ujęto w tabeli 1.

Tabela 1. Syntetyczna klasyfikacja aktywów obrotowych

Grupa aktywów obrotowych	Elementy składowe
Zapasy	1. Materiały 2. Półprodukty i produkty w toku 3. Produkty gotowe 4. Towary 5. Zaliczki na dostawy
Należności krótkoterminowe	1. Należności od jednostek powiązanych 2. należności od pozostałych jednostek
Inwestycje krótkoterminowe	1. Krótkoterminowe aktywa finansowe 2. Inne inwestycje krótkoterminowe
Krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe	1. Czynne rozliczenia międzyokresowe kosztów 2. Inne rozliczenia międzyokresowe
Należne wpłaty na kapitał własny	
Udziały / akcje własne	

2. Zapasy

Zapasy są ważnym składnikiem aktywów obrotowych, zarówno w jednostkach produkcyjnych jak i w jednostkach handlowych z tym jednak, iż inny rodzaj zapasów jest istotny w tych jednostkach. W jednostkach produkcyjnych dominują zwykle zapasy materiałów, zapasy produkcji w toku oraz zapasy produktów gotowych. Natomiast w jednostkach handlowych głównym rodzajem zapasów są zapasy towarów. Zapasy są zaliczane do rzeczowych aktywów obrotowych czyli takich, które są przeznaczone do zbycia lub zużycia w ciągu 12 miesięcy od dnia bilansowego lub w ciągu normalnego cyklu operacyjnego dla danego rodzaju działalności, nawet jeżeli trwa on dłużej niż 12 miesięcy. Zapasy mogą być nabywane (materiały, towary) lub mogą być wytworem własnej działalności jednostki (produkty gotowe), co ma istotny wpływ na sposób wyceny zapasów w bilansie, co ukazano w tabeli 2.

Tabela 2. Rodzaje zapasów i podstawowe zasady ich wyceny

Rodzaj zapasów	Sposób powstania	Wycena bilansowa
1. Materiały	Nabycie	Cena zakupu / nabycia
2. Towary	Nabycie	Cena zakupu / nabycia
3. Produkty gotowe	Wytworzenie	Koszt wytworzenia
4. Półprodukty i produkcja w toku	Wytworzenie	Koszt wytworzenia / metoda uproszczona

W bilansie wyodrębniono pięć następujących składników zapasów:

- materiały,
- towary,

- półprodukty i produkty w toku,
- produkty gotowe,
- zaliczki na dostawy.

Materiały są to składniki rzeczowe o charakterze gospodarczym z reguły nabywane na rynku, ale niektóre mogą być również wytwarzane we własnym zakresie, głównie w celu ich przetworzenia na wyroby gotowe. Materiały są również szeroko wykorzystywane w działalności usługowej. Służą też do zapewnienia prowadzenia działalności (środki czystości, paliwo). Cechą charakterystyczną zapasów materiałów jest to, że zużywają się w jednym cyklu produkcyjnym lub świadczenia usług.

Zapasy materiałów mogą być kwalifikowane według różnych kryteriów. Według kryterium rodzajowego wyróżnia się:

- materiały podstawowe,
- materiały pomocnicze,
- paliwa,
- części zamienne,
- opakowania.

Rodzaj i wielkość poszczególnych rodzajów zapasów **materiałów** zależy w dużym stopniu od charakteru jednostki. Wszystkie jednostki dążą do minimalizowania zapasów materiałów a nawet do całkowitego ich wyeliminowania poprzez system just in time. Należenie minimalizowania zapasów materiałów jest słuszne, ponieważ zamrażają one środki pieniężne. Jednak pewien poziom zapasów jest konieczny w jednostce do zapewnienia ciągłości działalności produkcyjnej. Na konieczność utrzymywania zapasów materiałów i ich wielkość wpływ mają takie czynniki, jak:

- dostępność materiałów na rynku,
- szybkość dostaw,
- sezonowość materiałów,
- relacja kosztów transportu w stosunku do kosztów utrzymywania zapasów materiałów.

Towary są to rzeczowe składniki zapasów nabywane głównie przez jednostki handlowe w celu dalszej odsprzedaży w stanie nieprzetworzonym. Mogą też być nabywane przez jednostki produkcyjne prowadzące własne sklepy lub stanowiska firmowe w celu wzbogacenia asortymentu handlowego.

Zapasy towarów są bardzo zróżnicowane. Wśród szerokiej ich gamy można wyróżnić:

- zapasy towarów o charakterze trwałym nabywane u różnych dostawców (odzież, artykuły metalowe, AGD, grunty przeznaczone do sprzedaży),
- zapasy artykułów spożywczych przeznaczone do dalszej odsprzedaży w sklepach i hurtowniach,
- inwentarz żywy nabyty podczas skupu i przeznaczony do dalszej odsprzedaży,
- środki pieniężne w kantorach.

Gospodarowanie zapasami **materiałów i towarów** obejmuje trzy następujące po sobie fazy:

- zakup od dostawców,
- magazynowanie,
- rozchód (wydawanie materiałów do produkcji, sprzedaż towarów).

Zapasy materiałów i towarów nabywane w pierwszej fazie obrotu wprowadza się do ewidencji i wycenia się w cenie zakupu lub nabycia.

Cena zakupu w transakcjach krajowych stanowi cenę wykazaną na fakturze przez dostawcę, jaką płaci nabywca bez podlegającego odliczenia podatku VAT oraz podatku akcyzowego. Cena ta od zakupów z importu jest powiększona o obciążenia publiczno-prawne.

Cena nabycia jest to cena zakupu powiększona o koszty bezpośrednio związane z zakupem zapasów takie jak: koszty załadunku, koszty transportu, wyładunku, a także koszty związane z przystosowaniem towarów do sprzedaży.

Dokonując wyceny zapasów według cen zakupu, poniesione w danym okresie koszty zakupu w całości rozlicza się na rozchód materiałów lub towarów w tym okresie. Z kolei przy zastosowaniu cen nabycia koszty zakupu są rozliczane między rozchód materiałów lub towarów w okresie sprawozdawczym oraz stan zapasów materiałów lub towarów w okresie sprawozdawczym oraz stan zapasów materiałów lub towarów na koniec danego okresu.

Wycena według cen zakupu jest zasadna wtedy, kiedy koszty zakupu stanowią niewielki procent wartości zakupionych materiałów lub towarów. Gdy koszty te są większe zaleca się wycenić zapasy materiałów i towarów według cen nabycia, aby była zachowana zasada współmierności przychodów i kosztów.

Obrót materiałów i towarów w księgach rachunkowych w ciągu roku obrotowego może być wyceniony według dwóch odmiennych kategorii cen, a mianowicie:

- cen rzeczywistych,
- stałych cen ewidencyjnych.

Wyceny obrotu materiałów i towarów powinny się generalnie dokonywać według cen rzeczywistych. Ale ze względu na dużą różnorodność cen takich samych asortymentów, dotyczy to głównie materiałów i związaną z tym pracochłonność przy bieżącej wycenie, często stosuje się stałe ceny ewidencyjne.

Stać cena ewidencyjna jest to cena zakupu lub nabycia ustalona na stałym poziomie dla pewnego okresu np. roku, na podstawie średnich cen z poprzedniego okresu stosowanych przez głównych dostawców. Za pomocą stałych cen ewidencyjnych dokonuje się zarówno przyjęcie jak i rozchód materiałów i towarów.

Stosowanie stałych cen ewidencyjnych sprawia, że powstają różnice między cenami rzeczywistymi a cenami przyjętymi do ewidencji. Różnice te są nazywane **odchyleniami cen ewidencyjnych** materiałów (towarów). Jeżeli rzeczywiste ceny zakupu (nabycia) są wyższe od stałych cen ewidencyjnych powstają odchylenia dodatnie, które powiększają wartość materiałów (towarów) ujętych w stałych cenach ewidencyjnych. W sytuacji odwrotnej mamy do czynienia z ujemnymi odchyleniami od cen ewidencyjnych. Wówczas odchylenia te zmniejszają wartość materiałów (towarów) ujętych w stałych cenach rzeczywistych. Takie korekty pozwalają doprowadzić rozchód zapasów w cenach ewidencyjnych do poziomu cen rzeczywistych.

Wykazana w księgach rachunkowych na dzień bilansowy wartość zapasu materiałów (towarów) składowanych w magazynie może być wyższa od ceny sprzedaży netto. Oznacza to, że nastąpiła trwała utrata ich wartości na skutek upływu czasu, obniżenia przydat-

ności do użycia, zmiany mody itp.. W związku z tym występuje prawdopodobieństwo, że posiadane przez jednostkę zapasy nie przyniosą w pewnej części przewidywanych korzyści ekonomicznych. W tej sytuacji jednostki powinny dokonać odpisów aktualizujących wartość zapasów materiałów (towarów), które powinny doprowadzić ich wartość wynikającą z ksiąg rachunkowych do cen sprzedaży netto. Zasady odpisów aktualizujących zapasów powinny być zapisane w ustaleniach polityki rachunkowości. Odpisy aktualizujące wartość zapasów materiałów zalicza się do pozostałych kosztów operacyjnych, natomiast odpisy aktualizujące wartość zapasu towarów odnosi się do kosztów sprzedaży.

Rozchód materiałów jest trzecią, po zakupie i magazynowaniu, fazą obrotu materiałów. Materiały z magazynu są przede wszystkim wydawane do produkcji, znacznie rzadziej - sprzedawane.

Wszystkie operacje gospodarcze związane z rozchodem materiałów są dokumentowane i podlegają ewidencji księgowej. Obowiązuje zasada wyceny rozchodu materiałów według takich samych cen ewidencyjnych, jakie były stosowane przy zakupie materiałów. Jeżeli przyjęcie materiałów do magazynu było ewidencjonowane według cen rzeczywistych to również rozchód materiałów wycenia się w tych samych cenach.

Przy wycenie materiałów według rzeczywistych cen zakupu (nabycia) komplikuje się problem rozchodu materiałów z magazynu w tych cenach, ponieważ w magazynie mogą się znajdować materiały nabyte w różnych okresach i od różnych dostawców, przez co ceny płacone za takie same materiały mogą się różnić. W takich warunkach wycena rozchodu zapasu materiałów może być dokonana zgodnie z art. 34 uor oraz przyjętymi zasadami (polityką) rachunkowości jednostki według:

- cen przeciętnych,
- metody FIFO,
- metody LIFO,
- szczegółowej identyfikacji rzeczywistych cen.

Wycena według **cen przeciętnych** polega na ustalaniu średniej ważonej ceny zapasu pochodzącego z różnych dostaw. Wycena rozchodu według ceny przeciętnej eliminuje skutki otrzymanych dostaw w różnych okresach po różnych cenach. Rozchód według cen przeciętnych może dotyczyć materiałów, towarów oraz produktów gotowych.

Metoda FIFO (first in – first out), czyli pierwsze przyszło – pierwsze wyszło, polega na wycenie rozchodu zapasów materiałów i towarów według cen tych dostaw, które jednostka nabyła najwcześniej. Zastosowanie tej metody przy wyższe cen zakupu materiałów i towarów powoduje względne obniżenie kosztów jednostki i utrzymywanie wartości zapasów według cen z ostatnich dostaw. Natomiast obniżka cen wywołuje skutki odwrotne.

Metoda LIFO (last in – first out), czyli ostatnie przyszło – pierwsze wyszło, polega na wycenie rozchodu zapasu materiałów i towarów według cen tych dostaw, które jednostka otrzymała najpóźniej. Oznacza to, że w pierwszej kolejności rozchód zapasów dokonuje się według cen z ostatniej dostawy a po jej wyczerpaniu – wyceny dokonuje się według dostaw wcześniejszych. Zapas magazynowy wykazuje się według najwcześniejszych dostaw.

Wycena w drodze **szczegółowej identyfikacji rzeczywistych** cen odnosi się do tych składników materiałów, które dotyczą ściśle określonych przedsięwzięć niezależnie od daty ich zakupu lub wytworzenia. Polega na przyporządkowaniu konkretnej ceny zakupu, nabycia lub kosztu wytworzenia do określonej pozycji zapasów materiałów.

Przyjęcie określonej metody wyceny rozchodu materiałów ma szczególne znaczenie w wycenie bilansowej zapasów materiałów w wypadku wysokiej inflacji lub w sytuacji, kiedy wprawdzie nie ma inflacji a ceny danego materiału na rynku wzrastają.

Przykład

Jednostka dokonała w różnym czasie zakupu materiału K w trzech kolejnych partiach, których wielkość i cena były następujące:

- *partia 1:* 3.000 kg po 10 zł = 30.000 zł,
- *partia 2:* 4.000 kg po 15 zł = 60.000 zł,
- *partia 3:* 5.000 kg po 16 zł = 80.000 zł.

W okresie sprawozdawczym wydano do produkcji 9.000 kg materiału K. Zapas na koniec okresu sprawozdawczego wynosił 3.000 kg materiału.

Należy dokonać wyceny rozchodu materiału i ustalić wartość zapasu końcowego za pomocą metody FIFO i LIFO.

Rozwiązanie

Metoda FIFO

1. Wartość rozchodu materiału:

3.000 kg x 10 zł =	30.000 zł
4.000 kg x 15 zł =	60.000 zł
2.000 kg x 16 zł =	32.000 zł
Razem	122.000 zł

2. Zapas końcowy

3.000 kg x 16 zł =	48.000 zł

Metoda LIFO

1. Wartość rozchodu materiału

5.000 kg x 16 zł =	80.000 zł
4.000 kg x 15 zł	60.000 zł
Razem	140.000 zł

2. Zapas końcowy

3.000 kg x 10 zł =	30.000 zł

	Metoda FIFO	Metoda LIFO
Rozchód materiału	122.000 zł	140.000 zł
Zapasy końcowy	48.000 zł	30.000 zł
Razem	170.000 zł	170.000 zł

Z obliczeń wynika, że w zależności od przyjętej metody wyceny uzyskuje się odmienną wartość rozchodu materiału i zapasu końcowego jaki będzie wykazany w bilansie.

Półprodukty i produkty w toku to są produkty pracy, które nie przeszły całego cyklu produkcyjnego i dlatego stanowią składnik tzw. produkcji niezakończonyj. Różnica pomiędzy półproduktami a produkcją w toku polega na możliwości ich magazynowania. Półprodukty nadają się do magazynowania, natomiast produkcji w toku nie można wstrzymać (np. leżakowania win), co uniemożliwia jej magazynowanie.

Półprodukty i produkty w toku nie będą występowały w bilansie w każdej jednostce tylko mogą wystąpić w jednostkach produkcyjnych. Ich wycena jest dokonywana według kosztu wytworzenia lub za pomocą metod uproszczonych.

Produkty gotowe są to wytworzone przez jednostkę wyroby lub usługi, które nie będą podlegały dalszemu przetwarzaniu i są przeznaczone do sprzedaży. W tej pozycji ujmowany jest zapas wyrobów gotowych, wykonane lecz niezafakturowane roboty i usługi, np. projektowe oraz inwentarz żywy nie zaliczony do środków trwałych a jest przeznaczony do sprzedaży. Produkty gotowe mogą wystąpić tylko w jednostkach produkcyjnych. Generalną metodą wyceny bilansowej produktów gotowych jest koszt wytworzenia.

Specyficzną grupą majątkową ujmowaną w zapasach są **zaliczki przekazane na poczet przyszłych dostaw**. Stanowią one równowartość środków pieniężnych przekazanych dostawcom. Nie mają one charakteru rzeczowego, ale ze względu na to, że stanowią równowartość określonej części przyszłych zapasów, zostały ujęte w rzeczowej grupie aktywów obrotowych.

Fragment bilansu przedstawiający zapasy ujęto w tabeli 3.

Tabela 3. Ujęcie zapasów w bilansie

AKTYWA	Rok bieżący 31.12.	Rok poprzedni 31.12. ....
B. AKTYWA OBROTOWE	16.941.644,72	15.935.016,29
I. Zapasy	8.855.834,01	7.958.024,13
1. Materiały	15.155,22	24.902,90
2. Półprodukty i produkty w toku	-	-
3. Produkty gotowe	-	-
4. Towary	8.840.678,79	7.933.121,23
5. Zaliczki na dostawy i usługi		
Wskaźnik udziału zapasów w aktywach obrotowych (%)	52,2	49,8

Z danych tabeli 3 wynika, że zapasy w rozpatrywanej jednostce stanowią ważny składnik aktywów obrotowych wynoszący w roku bieżącym 52,2% tych aktywów. Zapasy obejmują głównie towary handlowe. Udział zapasów w aktywach ogółem wynosi w roku bieżącym 48,2%, a w roku poprzednim 45,1%.

3. Należności krótkoterminowe

Należności (wierzycelności) są specyficznym składnikiem aktywów obrotowych. Odpowiadają tej części zasobów majątkowych przedsiębiorstwa, która na dzień bilansowy znajduje się w dyspozycji innych jednostek. Jeżeli termin zapłaty jest krótszy od 12 miesięcy od dnia bilansowego, to są to należności krótkoterminowe. Powstają one z rozbieżności pomiędzy momentem sprzedaży towarów, wyrobów gotowych i usług, a momentem zapłaty. Jednostka sprzedająca udziela nabywcy tzw. kredytu kupieckiego, z którego powstają należności.

Należności krótkoterminowe obejmują ogół należności z tytułu dostaw i usług (w tym także należności powyżej 12 miesięcy od dnia bilansowego, które są również zaliczane do należności krótkoterminowych) oraz należności z innych tytułów nie zaliczonych do aktywów finansowych. Do należności krótkoterminowych zalicza się także część (ratę) należności długoterminowych, która przypada do spłaty w ciągu 12 miesięcy od dnia bilansowego.

Różne tytuły należności krótkoterminowych zostały ujęte w bilansie z podziałem na:

- **należności z tytułu dostaw i usług** bez względu na to, kiedy zostaną spłacone,
- **należności publicznoprawne**, np. z tytułu nadpłat podatków, ceł, opłat, składek na rzecz ZUS,
- **inne należności**, np. z tytułu wynagrodzeń, pobranych zaliczek pracowników na podróże służbowe,
- **należności dochodzone na drodze sądowej**, w stosunku do których na dzień bilansowy nie zapadł prawomocny wyrok.

W bilansie należności krótkoterminowe są prezentowane z podziałem na:

- należności od jednostek powiązanych,
- należności od pozostałych jednostek.

Podstawową grupę należności krótkoterminowych stanowią **należności z tytułu dostaw i usług**, określane najczęściej jako należności od odbiorców lub należności ze sprzedaży. Stanowią one zazwyczaj największy udział w należnościach krótkoterminowych. Wyrażają na dzień bilansowy wartość środków pieniężnych, którą jednostka powinna otrzymać za sprzedane towary, wyroby gotowe, usługi i materiały.

Ponadto do tej grupy należności zalicza się także rozliczenia z tytułu:

- zapłaconych dostawcom kaucji za opakowania,
- reklamacji w toku negocjacji,
- sprzedaży realizowanej na zasadach komisji.

Stan należności z tytułu dostaw i usług jest odzwierciedleniem stosowanej polityki płatności od odbiorców, skuteczności ściągania należności itp. Ocena należności od odbiorców można dokonać porównując należności z lat poprzednich z uwzględnieniem wielkości sprzedaży, charakteru rynku a także poszczególnych odbiorców.

Należności z tytułu podatków, dotacji, ceł, ubezpieczeń społecznych i zdrowotnych oraz innych świadczeń obejmują szeroki wachlarz należności krótkoterminowych określanych mianem należności publicznoprawnych. Kwota tych należności jest z reguły niewielka w bilansie, ponieważ nadpłaty podatków nie są najczęściej wysokie. Jedynie nadwyżka podatku VAT naliczonego nad należnym oraz nadpłata cła i dotacji z budżetu

mogą w niektórych jednostkach okresowo stanowić większe kwoty.

Inne należności krótkoterminowe dotyczą pozostałych tytułów należności, które mogą wystąpić w przedsiębiorstwie, oprócz należności ze sprzedaży oraz należności publicznoprawnych. Tymi rodzajami należności mogą być:

- należności od pracowników z tytułu stosunku pracy, udzielonych pożyczek na koszty podróży, pożyczek z tytułu funduszu socjalnego czy mieszkaniowego,
- należności z tytułu sprzedaży środków trwałych czy wartości niematerialnych i prawnych,
- należności od akcjonariuszy i udziałowców,
- należności od ZUS z tytułu niewypłaconych odszkodowań.

Należności dochodzone na drodze sądowej są określane jako roszczenia sporne. Powstają one wtedy, kiedy odbiorca lub pracownik kwestionuje wartość płatności wobec jednostki. Do momentu wydania wyroku sądowego należności sporne są wykazywane w tej pozycji.

Zasady wyceny należności krótkoterminowych są zbliżone do wyceny należności długoterminowych. Zgodnie z art. 28 uor, należności krótkoterminowe wycenia się:

- w ciągu roku, czyli na dzień powstania należności – według wartości nominalnej,
- na dzień bilansowy, zgodnie z zasadą ostrożnej wyceny w kwocie wymaganej zapłaty, tj. wraz z należnymi na dzień bilansowy odsetkami oraz z uwzględnieniem odpisów aktualizujących.

Zgodnie z ustawą o rachunkowości, kwota wymaganej zapłaty oznacza wartość nominalną powiększoną o odsetki z tytułu zwłoki w zapłacie. W związku z decyzją o naliczeniu odsetek jednostka powinna pisemnie powiadomić kontrahenta. Jednostka może również odstąpić od naliczenia odsetek, ponieważ jest to jej prawo a nie obowiązek.

Zasada ostrożności wymaga od jednostek oceny prawdopodobieństwa spłaty należności. Jeżeli spłata jest zagrożona, należy urealnić wartość należności poprzez dokonanie odpisu aktualizującego. Odpisy aktualizujące tworzy się m. in. w odniesieniu do:

- należności z których z zapłatą dłużnik zalega,
- należności kwestionowanych przez dłużników,
- należności dochodzonych na drodze sądowej,
- należności od dłużników postawionych w stan likwidacji lub upadłości.

Odpisy aktualizujące wartość należności zalicza się do pozostałych kosztów operacyjnych lub do kosztów finansowych, w zależności od rodzaju należności, której odpis ten dotyczy.

Przykład

Spółka opóźniła spłatę należności z tytułu dostaw o 60 dni. Z uzyskanych informacji wynika, że sytuacja finansowa Spółki, jako dłużnika, jest trudna i spłata należności może być w dużym stopniu zagrożona. Należność objęta ryzykiem niespłacalności wynosi 70.000 zł. Po analizie sytuacji płatniczej dłużnika oszacowano, iż prawdopodobieństwo nieodzyskania należności wynosi 80%. W związku z tym na dzień bilansowy Spółka utworzyła odpis aktualizujący wartość tej należności w wysokości 56.000 zł (tj. 70.000 x 80%).

Należy dokonać uwzględnienia odpisu aktualizującego w sprawozdaniu finansowym.

W bilansie Spółka wykaże należność w wysokości 14.000 zł (70.000 – 56.000). W pozycji „Należności od pozostałych jednostek z tytułu dostaw i usług w okresie spłaty do 12 miesięcy”.

W rachunku zysków i strat wykazana zostanie wartość odpisu aktualizującego ujętego na koncie „Pozostałe koszty operacyjne” w wysokości 56.000 zł w pozycji „Aktualizacja wartości aktywów niefinansowych”.

Utworzony odpis aktualizujący wartość należności zostanie przedstawiony również w odpowiedniej notce w informacji dodatkowej.

W bilansie nie są wykazywane należności:

- przedawnione i umorzone,
- nieściągalne, co do których wierzyciel dysponuje dokumentami jednoznacznie stwierdzającymi, że mimo dochodzenia swoich praw nie ma możliwości windykacji długu.

Należności krótkoterminowe wykazane w bilansie stanowią ważną pozycję w ocenie płynności finansowej jednostki oraz potencjalnych możliwości szybkiego dopływu środków pieniężnych.

Należności krótkoterminowe są prezentowane w bilansie z uwzględnieniem kilku kryteriów, a mianowicie: powiązań kapitałowych, czasu i rodzaju (tabela 4).

Tabela 4. Należności krótkoterminowych w bilansie

AKTYWA	Rok bieżący 31.12.	Rok poprzedni 31.12. ....
B. AKTYWA OBROTOWE	16.941.644,72	15.935.016,29
II. Należności krótkoterminowe	3.621.029,15	3.556.271,55
1. Należności od jednostek powiązanych		
a) z tytułu dostaw i usług o okresie spłaty:		
- do 12 miesięcy		
- powyżej 12 miesięcy		
b) inne		
2. Należności od pozostałych jednostek	3.621.029,15	3.556.271,55
a) z tytułu dostaw i usług o okresie spłaty:	3.407.786,92	3.416.486,04
- do 12 miesięcy	3.402.379,29	3.416.486,04
- powyżej 12 miesięcy	5.407,63	
b) z tytułu podatków, dotacji, ceł, ubezpieczeń społecznych i zdrowotnych oraz innych świadczeń	134.809,83	43.586,54
c) inne	69.915,97	92.698,97
d) dochodzone na drodze sądowej	8.516,43	3.500,00
Wskaźnik udziału zapasów w aktywach obrotowych (%)	21,4	22,3

Z danych tabeli 4 wynika, iż należności krótkoterminowe stanowią istotny składnik aktywów obrotowych. W ramach należności krótkoterminowych głównym składnikiem są należności z tytułu dostaw i usług. Należności krótkoterminowe w aktywach ogółem stanowią odpowiednio w roku bieżącym 19,7%, natomiast w roku poprzednim 20,2%.

4. Inwestycje krótkoterminowe

Inwestycje krótkoterminowe są najbardziej płynnymi aktywami obrotowymi, które mogą być stosunkowo łatwo i szybko zamienione na gotówkę. Obejmują te składniki majątkowe, których jednostka nie ma zamiaru utrzymywać w okresie dłuższym niż 12 miesięcy od dnia bilansowego, a chce je przeznaczyć do odsprzedaży z zyskiem w ciągu roku obrotowego. W ramach inwestycji krótkoterminowych zostały ujęte także środki pieniężne, które służą do bieżących wydatków i płatności finansowych. W bilansie inwestycje krótkoterminowe zostały podzielone na dwie grupy, tj.:

- **krótkoterminowe aktywa finansowe,**
- **inne inwestycje krótkoterminowe.**

Najbardziej rozbudowaną grupą inwestycji krótkoterminowych są krótkoterminowe aktywa finansowe, w ramach których zostały wyodrębnione aktywa w jednostkach powiązanych i w pozostałych jednostkach. Szczegółowe ujęcie składników krótkoterminowych w bilansie jest następujące:

1. Krótkoterminowe aktywa finansowe:

- a) w jednostkach powiązanych
  - udziały lub akcje,
  - inne papiery wartościowe,
  - udzielone pożyczki,
  - inne krótkoterminowe aktywa finansowe,
- b) w pozostałych jednostkach:
  - udziały lub akcje,
  - inne papiery wartościowe,
  - udzielone pożyczki,
  - inne krótkoterminowe aktywa finansowe,
- c) środki pieniężne i inne aktywa pieniężne:
  - środki pieniężne w kasie i na rachunkach,
  - inne środki pieniężne,
  - inne aktywa pieniężne.

2. Inne inwestycje krótkoterminowe

Krótkoterminowe aktywa finansowe obejmują przede wszystkim krótkoterminowe instrumenty finansowe, które zostały nabyte przez jednostkę do szybkiej odsprzedaży z zyskiem oraz środki pieniężne w różnej postaci.

Poniżej przedstawiono syntetyczną charakterystykę poszczególnych pozycji inwestycji krótkoterminowych.

Udziały lub akcje to pozycja odzwierciedlająca wartość udziałów lub akcji innych jednostek lub własnych przeznaczonych do odsprzedaży, zbycia lub umorzenia w ciągu roku obrotowego.

Inne papiery wartościowe obejmują wartość posiadanych dłużnych papierów wartościowych, takich jak: obligacje innych jednostek, bony skarbowe, jednostki funduszy inwestycyjnych, które nabyto w celu odsprzedaży w okresie do 12 miesięcy od dnia bilansowego.

Udzielone pożyczki to wartość udzielonych pożyczek innym jednostkom do zwrotu w ciągu 12 miesięcy od dnia bilansowego.

Inne krótkotrwałe aktywa finansowe, ta pozycja może odzwierciedlać wartość lokat terminowych w banku o terminie zapadalności od 3 do 12 miesięcy, a także wartość weksli i czeków podróżniczych lub innych dokumentów wymaganych od dnia ich otrzymania w terminie od 3 do 12 miesięcy od daty wystawienia.

Środki pieniężne są kontrowersyjnym składnikiem inwestycji krótkoterminowych, ponieważ służą głównie do bieżącej działalności operacyjnej a nie inwestycyjnej. Ujęcie ich w grupie najbardziej płynnych składników majątkowych jest jednak słuszne. Zostały one zamieszczone w tej pozycji dlatego, że stanowią instrument wymiany będący podstawą wyceny i ujęcia wszystkich transakcji, których rezultat jest wyrażony w sprawozdaniu finansowym.

W ramach środków pieniężnych wyodrębnia się:

- **środki pieniężne w kasie i na rachunkach bankowych**, które wyrażają stan krajowych i zagranicznych środków płatniczych w postaci gotówki oraz środków pieniężnych zgromadzonych na bieżących rachunkach bankowych,
- **inne środki pieniężne** obejmują ekwiwalenty środków pieniężnych charakteryzujące się wysokim stopniem płynności (łatwością zamiany na gotówkę), krótkim terminem wymagalności (do 3 miesięcy) i niskim poziomem ryzyka.

Do innych środków pieniężnych zalicza się:

- lokaty bankowe o terminie zapadalności do 3 miesięcy,
- pełniące funkcję płatniczą чеки i weksle obce, których termin płatności nie przekracza 3 miesięcy,
- bony handlowe, komercyjne, skarbowe NBP, oszczędnościowe o terminie zapadalności do 3 miesięcy,
- środki pieniężne w drodze, które zostały odprowadzone do banku na dzień bilansowy, ale nie ma jeszcze potwierdzenia w postaci wyciągu bankowego.

Ostatnią pozycją środków pieniężnych i innych aktywów pieniężnych są tzw. **inne aktywa pieniężne**. Pozycja ta może odzwierciedlać wartość należnych jednostce dywidend i zaliczek na dywidendy od posiadanych przez nią udziałów i akcji innych spółek.

Inne inwestycje krótkoterminowe, to druga pozycja inwestycji krótkoterminowych nie mająca charakteru aktywów finansowych. Do tych inwestycji zalicza się wartość dzieł sztuki, kamienie szlachetne, kruszce, które jednostka nabyła do osiągnięcia korzyści ekonomicznych w okresie nie dłuższym niż 12 miesięcy od dnia bilansowego. Zatem nie są

one przeznaczone na potrzeby własne jednostki związane z prowadzeniem działalności inwestycyjnej.

Wycena inwestycji krótkoterminowych może być bieżąca i na dzień bilansowy. Podstawowa różnica między wyceną bieżącą (wstępną) a wyceną bilansową dotyczy zmian wartości.

W ewidencji bieżącej wszystkie inwestycje krótkoterminowe wycenia się w cenie nabycia. Krajowe środki pieniężne wykazuje się w księgach rachunkowych w wartości nominalnej. Waluty obce przelicza się na złote polskie według kursu sprzedaży danej waluty obcej stosowanego przez bank, z którego usług korzysta dana jednostka. Do wyceny bilansowej przyjmuje się średni kurs NBP przyjęty w dniu bilansowym.

Sposób wyceny inwestycji krótkoterminowych na dzień bilansowy zależy od tego, czy istnieje aktywny rynek czy też nie. Jeżeli występuje aktywny rynek, to zgodnie z art. 28 ust. 1 pkt 5 uor, krótkoterminowe inwestycje finansowe można wyceniać według:

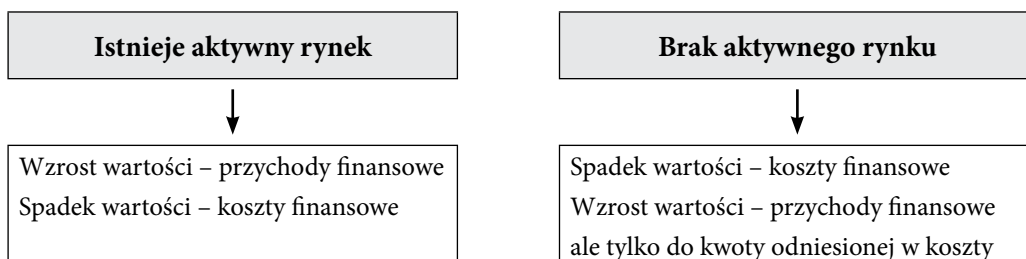
- ceny rynkowej,
- ceny nabycia lub wartości rynkowej zależnie od tego, która z nich jest niższa.

Jeżeli ich wartość wzrośnie to wzrost ten wpłynie na przychody finansowe, a jeżeli wystąpi spadek wartości, to nastąpi wzrost kosztów finansowania.

Wartość godziwa inwestycji krótkoterminowych dla których nie istnieje aktywny rynek ustala się w inny sposób niż za pomocą cen rynkowych, czyli z uwzględnieniem zasady ostrożnej wyceny. Oznacza to, iż skutki obniżenia wartości inwestycji krótkoterminowych zalicza się w pełnej wysokości do kosztów finansowych, natomiast skutki wzrostu ich wartości zalicza się do przychodów finansowych ale tylko w takiej wysokości, w jakiej wcześniej odpisano spadek wartości w koszty finansowe. Stąd wniosek, że jeżeli nie było obniżenia wartości inwestycji krótkoterminowych zaliczonych do kosztów finansowych, to wzrostu ich wartości nie uwzględnia się w przychodach finansowych.

Sposób wyceny inwestycji krótkoterminowych w zależności od charakteru rynku prezentuje rys. 2.

Rys. 2. Wycena bilansowa inwestycji krótkoterminowych

Fragment bilansu z uwzględnieniem inwestycji krótkoterminowych przedstawia tabela 5.

Tabela 5. Inwestycje krótkoterminowe w bilansie

AKTYWA	Rok bieżący 31.12.	Rok poprzedni 31.12. ....
B. AKTYWA OBROTOWE	16.941.644,72	15.935.016,29
III. Inwestycje krótkoterminowe	4.450.776,58	4.405.231,06
1. Krótkoterminowe aktywa finansowe	4.450.776,58	4.405.231,06
a) w jednostkach powiązanych		
- udziały lub akcje		
- inne papiery wartościowe		
- udzielone pożyczki		
- inne krótkoterminowe aktywa finansowe		
b) w pozostałych jednostkach	1.107.000,00	
- udziały lub akcje		
- inne papiery wartościowe		
- udzielone pożyczki	1.107.000,00	
- inne krótkoterminowe aktywa finansowe		
c) środki pieniężne i inne aktywa finansowe	3.343.776,58	4.405.231,06
- środki pieniężne w kasie i na rachunkach	723.277,74	446.181,06
- inne środki pieniężne	2.620.498,84	3.959.050,00
- inne aktywa pieniężne		
2. Inne inwestycje krótkoterminowe		
Wskaźnik udziału inwestycji krótkoterminowych w aktywach obrotowych (%)	26,3	27,6

Z informacji zawartych w tabeli 5 wynika, że jednostka posiada w bilansie istotny udział inwestycji krótkoterminowych w aktywach obrotowych. Obejmują one głównie udzielone pożyczki oraz lokaty bankowe. Udział inwestycji krótkoterminowych w aktywach ogółem wynosi odpowiednio 24,2% i 25%.

5. Krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe

Krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe stanowią ostatnią pozycję zarówno aktywów obrotowych, jak i w ogóle wszystkich aktywów ujętych w bilansie. Ich ostatnia pozycja nie wynika z najwyższej ich płynności, czyli zamiany na gotówkę, lecz z ich charakteru, tj. że są krótkoterminowe i dotyczą przeszłego okresu. Wartość wykazana w bilansie w tej pozycji określa środki pieniężne, które dotyczą opłaconych różnych tytułów kosztów, jakie powinny być rozliczone przed upływem 12 miesięcy od dnia bilansowego. Zalicza się do nich w szczególności:

- opłacone z góry ubezpieczenia majątkowe i komunikacyjne na przyszły okres sprawozdawczy,
- opłaconą z góry prenumeratę czasopism na rok przyszły,

- koszty opłaconego z góry czynszu na następny okres sprawozdawczy z tytułu wynajmu pomieszczeń,
- wydatki dotyczące badania sprawozdań finansowych,
- podatek od nieruchomości,
- roczny odpis na zakładowy fundusz świadczeń socjalnych,
- koszty przygotowania i uruchomienia nowej produkcji,
- koszty realizowanych prac rozwojowych, które jeśli zakończą się powodzeniem, będzie można zaliczyć do wartości niematerialnych i prawnych,
- koszty większych remontów środków trwałych.

Czynne rozliczenia międzyokresowe mogą być:

- rozliczone w przyszłym roku jednorazowo, np. opłata za szkolenia poniesiona w grudniu a szkolenie odbywa się w lutym następnego roku,
- w przyszłym roku mogą być rozliczane sukcesywnie w kolejnych miesiącach, np. poniesione opłaty za prenumeratę czasopism,
- mogą być częściowo rozliczane w roku bieżącym i w roku następnym, np. umowa na ubezpieczenie majątku firmy zawarta na okres od 1 września do 31 sierpnia następnego roku będzie rozliczana w 1/3 w roku bieżącym i w 2/3 w roku przyszłym.

Odpisy krótkoterminowe rozliczeń międzyokresowych mogą następować nie tylko w stosunku do upływu czasu, ale także np. do wielkości świadczeń. Sposób rozliczania powinien być uzasadniony charakterem rozliczanych kosztów z zachowaniem zasady ostrożności.

Krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe na dzień bilansowy wycenia się w wartości nominalnej.

W bilansie krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe są ujęte w jednej pozycji bez szczegółowego rozbitcia na poszczególne składniki (tabela 6).

Tabela 6. Krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe w bilansie

AKTYWA	Rok bieżący 31.12.	Rok poprzedni 31.12. ....
B. AKTYWA OBROTOWE	16.941.644,72	15.935.016,29
IV. Krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe	14.004,98	15.489,55
Wskaźnik udziału krótkoterminowych rozliczeń międzyokresowych w aktywach obrotowych (%)	0,8	1,0

Wartość krótkoterminowych rozliczeń międzyokresowych odzwierciedla koszty, które zostaną zaliczone do kosztów uzyskania przychodów w ciągu 12 miesięcy od dnia bilansowego.

6. Należne wpłaty na kapitał własny i udziały (akcje) własne

Do aktywów obrotowych, w związku z nowelizacją ustawy o rachunkowości dokonanej w 2015 roku, zostały wprowadzone dwie pozycje, które do tej pory występowały w pasywach bilansu w kapitale podstawowym ze znakiem ujemnym jako:

- należne wpłaty na kapitał podstawowy,
- udziały (akcje) własne.

Należne wpłaty na kapitał podstawowy obejmują zadeklarowane, lecz nie wniesione jeszcze wkłady. Mogą one wystąpić jedynie w spółkach akcyjnych. Zgodnie bowiem z art. 309 Ksh, akcje obejmowane za wkłady pieniężne i niepieniężne nie muszą być w całości opłacone przed zarejestrowaniem spółki a jedynie w 1/4 ich wysokości. Pozostała część może być wniesiona później. Ta nie wpłacona kwota stanowi więc należne wpłaty na kapitał podstawowy, ujęta w poz. C aktywów obrotowych.

Inny charakter **mają udziały (akcje) własne**. Generalną zasadą jest, że spółki prawa handlowego nie mogą nabywać własnych akcji i udziałów. Od tej zasady w Ksh przewidziane zostały pewne wyjątki. W odniesieniu do spółek akcyjnych zakres ten nie obowiązuje jeżeli akcje są nabywane:

- w celu zapobieżenia poważnej szkodzi zagrażającej spółce,
- w wypadku zaoferowania tych akcji pracownikom lub byłym pracownikom,
- w celu zapewnienia roszczeń spółki gdy nie można ich zaspokoić w inny sposób z majątku akcjonariuszy.

Nabycie akcji własnych jest uzależnione od spełnienia określonych warunków przewidzianych w Ksh.

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością może również nabywać udziały własne w celu:

- ich umorzenia (art. 200),
  - zaspokojenia roszczeń, których nie można zaspokoić z innego majątku wspólnika.
- Udziały i akcje własne są ujmowane w poz. D aktywów obrotowych.

Nowe zasady prezentacji w bilansie należnych wpłat na kapitał podstawowy i udziałów (akcji) własnych mają zastosowanie do sprawozdań finansowych sporządzanych za rok 2016. Taka prezentacja tych pozycji może mieć wpływ na wielkość aktywów jeżeli one wystąpiły w jednostce, a tym samym na niektóre wskaźniki finansowe. Należy jednak mieć na uwadze, że wielkości te są przewidziane do zbycia w ciągu roku od dnia bilansowego; nie mają więc charakteru trwałego.

Pytania

1. Główne atrybuty aktywów obrotowych.
2. Rodzaje zasobów i zasady ich wyceny.
3. Metoda FOFO i LIFO w rozchodzie zapasów i wycenie stanu końcowego.
4. Należności krótkoterminowe i ich ujęcie w bilansie.
5. Istota i wycena bilansowa inwestycji krótkoterminowych.
6. Krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe.

VI. KAPITAŁ (FUNDUSZ) WŁASNY

1. Istota kapitału i podejście rachunkowości do jego istoty

Kapitał jest kategorią ważną i powszechnie stosowaną w naukach ekonomicznych oraz w życiu codziennym. Ze względu na zróżnicowany i szeroki zakres jego stosowania jest w literaturze różnie definiowany. W ekonomii panuje podejście rzeczowe do istoty kapitału. Kapitał jest jednym z najważniejszych czynników wytwórczych, który obok ziemi, pracy i przedsiębiorczości jest niezbędny do uruchomienia i prowadzenia działalności gospodarczej. W tym ujęciu kapitał oznacza wartość rzeczowych i pieniężnych środków zaangażowanych w działalność produkcyjną bądź usługowej w celu osiągnięcia korzyści i powiększania kapitału. **Gospodarowanie jest bowiem sztuką pomnażania kapitału.** W takim ujęciu pojęcie kapitału jest zbliżone do istoty aktywów bilansu w rachunkowości.

Finansiści natomiast pojęcie kapitału rozpatrują z punktu wartościowego. Ich zdaniem kapitał to wszystkie elementy, które występują w pasywach bilansu i stanowią źródło finansowania majątku jednostki ujętego w aktywach bilansu. Traktują kapitał jako równowartość aktywów jednostki sfinansowanych ze wszystkich źródeł, a więc ze środków właścicieli (kapitał własny) lub wierzycieli (zobowiązania). Przy takim podejściu zachowana jest bilansowa równość majątku (aktywów) i źródeł ich finansowania (pasywów), co zapisujemy następująco:

$$\text{AKTYWA} = \text{PASYWA}$$

Pasywa obejmują kapitał własny i zobowiązania. Powyższe równanie można więc rozwinąć w następującą formę:

$$\text{AKTYWA} = \text{KAPITAŁ WŁASNY} + \text{ZOBOWIĄZANIA}$$

Powstaje więc pytanie, czy zobowiązania są kapitałem własnym. Z punktu widzenia jednostki gospodarczej zobowiązania są źródłem finansowania aktywów bilansu, natomiast z widzenia właścicieli zobowiązania kapitałem własnym nie są. Dlatego w rachunkowości występuje wąskie podejście do istoty kapitału jako kapitału własnego i utożsamia się go z tą częścią majątku, która jest sfinansowana przez właścicieli. W ustawie o rachunkowości pojęcie kapitału własnego nie zostało wprost zdefiniowane. W art. 3 pkt 29 uor, zapisano, iż kapitał własny jest różnicą między wartością wszystkich składników majątku (aktywów bilansu) a wszystkimi obcymi źródłami finansowania (zobowiązaniami), co można wyrazić następująco:

KAPITAŁ WŁASNY = AKTYWA – ZOBOWIĄZANIA
KAPITAŁ WŁASNY = AKTYWA NETTO

Kapitał własny stanowi więc równowartość zasobów majątkowych (aktywów bilansu), która pozostaje po spłacie wszystkich zobowiązań, czyli równowartość aktywów netto. Z tego wynika, że kwota kapitału własnego wykazana w bilansie zależy od sposobów wyceny aktywów i zobowiązań. Kapitał własny może być w ujęciu bilansowym dodatni, kiedy aktywa całkowite są wyższe od sumy zobowiązań i ujemny, kiedy zobowiązania przewyższają ogólną sumę aktywów. W pierwszym wypadku kapitał własny odpowiada tej części aktywów bilansu, która należy do właścicieli, natomiast w drugim wypadku cały majątek należy do wierzycieli, czyli kapitał własny jest ujemny.

Najważniejszą cechą kapitału własnego jest to, że on kształtuje stosunki własnościowe w jednostce (spółce) w przeciwieństwie do majątku, który umożliwia tylko prowadzenie działalności.

Uwaga ta odnosi się przede wszystkim do kapitału założycielskiego (podstawowego) jednostki. Nawet kiedy jego udział w finansowaniu majątku jednostki nie jest wysoki, to i tak on określa, kto ma prawo do czerpania pożytków z wykorzystania całego majątku.

Rozpatrując kapitał własny w kontekście składnika bilansu należy stwierdzić, że:

- kapitał własny to część pasywów bilansu, która stanowi trwałe źródło finansowania aktywów i nie wymaga natychmiastowej spłaty,
- kapitał własny nie jest oprocentowany,
- wysokość kapitału własnego jest ściśle związana z polityką finansową kierownictwa jednostki, charakterem jej działalności oraz wielkością oraz rodzajem posiadanego majątku.

Należy podkreślić, że analogicznym terminem do kapitału własnego jest fundusz własny. Kapitał własny występuje w spółkach kapitałowych i osobowych oraz osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. **Fundusz własny** natomiast stanowi własne źródło finansowania aktywów przedsiębiorstw państwowych, spółdzielni oraz innych jednostek stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostek samorządu terytorialnego.

Kapitał własny pochodzi głównie z dwóch źródeł:

- z wkładów wniesionych w formie pieniężnej lub rzeczowej (aport) przez właścicieli jednostki,
- z części lub całości wygosparowanego zysku netto i przeznaczonego w wyniku podziału na odpowiedni rodzaj kapitału zapasowego lub rezerwowego.

W pierwszym wypadku kapitał własny ma charakter stały, którym jednostka nie może dowolnie rozporządzać. Jest on w spółkach kapitałowych określany **kapitałem zakładowym, założycielskim, podstawowym** (akcyjnym, udziałowym). Kapitał ten ma charakter obligatoryjny ponieważ jego wniesienie oraz określona wysokość stanowi podstawę założenia spółki. Jego minimalną wielkość niezbędną do zarejestrowania spółki określa Ksh. Natomiast drugi rodzaj kapitału własnego nosi miano **kapitału samofinansowania**. Jest on tworzony z wygosparowanego zysku netto, który nie został

przeznaczony na wypłatę dywidendy. Właściciele pozostawili ten zysk w jednostce celem zwiększenia własnych źródeł finansowania majątku z ewentualnym przeznaczeniem na pokrycie ewentualnej straty. Kapitał samofinansowania jest kapitałem zmiennym. Jego wysokość zależy od organów stanowiących o podziale wygospodarowanego zysku netto.

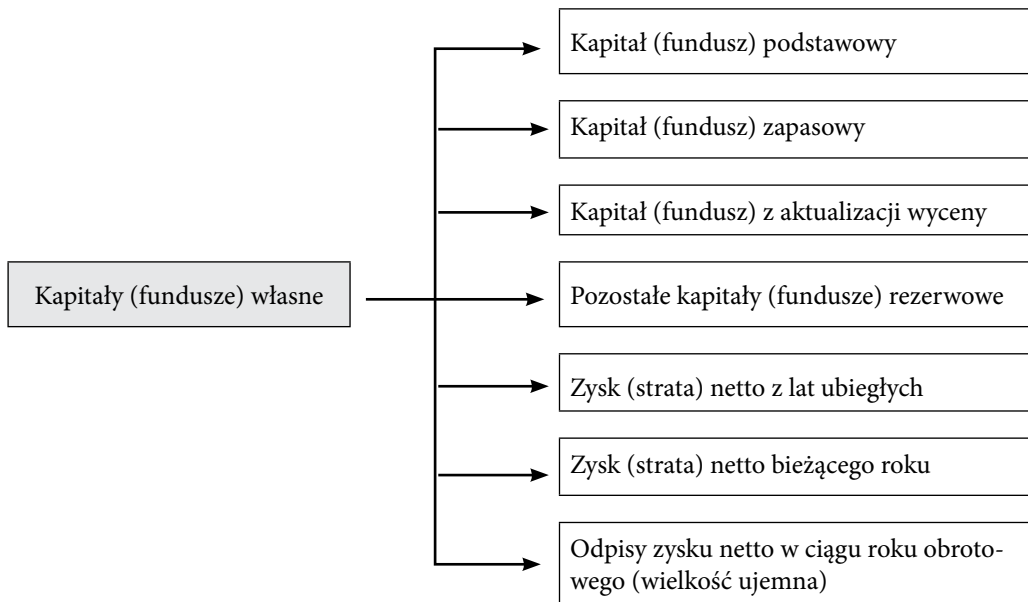
Reasumując należy stwierdzić, że kapitał własny:

- jest stabilnym źródłem finansowania aktywów jednostki, zwłaszcza aktywów trwałych,
- jest wznoszony na czas nieokreślony i nie wymaga natychmiastowej spłaty,
- stanowi pewną gwarancję spłaty zaciągniętych zobowiązań.

2. Składniki kapitału własnego

W załączniku nr 1 uor ujęto następujące składniki kapitału własnego (rys. 1)

Rys. 1. Składniki kapitału własnego w bilansie

Tabela 1. Syntetyczna charakterystyka składników kapitału własnego

Rodzaj kapitału	Charakterystyka kapitału
Kapitał (fundusz) podstawowy	Stanowi równowartość wkładów właścicieli, wspólników, członków spółdzielni, lub Skarbu Państwa. Minimalna jego wysokość w spółkach kapitałowych oraz komandytowych powinna być określona w statucie lub umowie jako podstawa rejestracji jednostki

Kapitał zapasowy	Kapitał tworzony głównie z zysku lub dopłat wspólników. W spółkach akcyjnych jest tworzony obowiązkowo w wysokości 8% rocznego zysku netto do czasu osiągnięcia co najmniej 1/3 wysokości kapitału zakładowego. W pozostałych jednostkach przepisy nie nakładają obowiązku tworzenia tego kapitału
Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny	Występuje w jednostkach, które wyceniają aktywa finansowe według cen rynkowych (wartość godziwa) lub dokonują aktualizacji wyceny środków trwałych
Pozostałe kapitały (fundusze) rezerwowe	Tworzone z dopłat wspólników w sp. z o. o., w spółkach akcyjnych na pokrycie strat lub wydatków określonych w statucie. W pozostałych jednostkach przepisy nie wymagają tworzenia takich kapitałów
Zysk (strata) netto z lat ubiegłych	Kwota niepodzielonego zysku lub niepokrytej straty z lat ubiegłych
Zysk (strata) netto bieżącego roku	Osiągnięty w danym roku zysk netto lub poniesiona strata
Odpisy z zysku netto w ciągu roku obrotowego	Dokonane odpisy zysku netto na poczet dywidendy wynikające z obowiązujących przepisów. W bilansie wykazywane ze znakiem ujemnym

3. Kapitał (fundusz) podstawowy

Kapitał (fundusz) podstawowy jest to pierwotny wkład właścicieli (udziałowców, akcjonariuszy) członków spółdzielni, Skarbu Państwa, wnoszony przy założeniu jednostki gospodarczej, ewentualnie w dalszym czasie podwyższany. Wkład ten może mieć charakter pieniężny lub rzeczowy (aport). Przedmiotem aportu mogą być rzeczy i prawa nadające się do sprzedaży. Kapitał podstawowy jest kapitałem obligatoryjnym, czyli niezbędnym do utworzenia jednostki a jego wysokość wynika z kodeksu spółek handlowych i musi być odzwierciedlona w umowie lub statucie jednostki. W spółkach z o.o. kapitał zakładowy nie może być niższy niż 5.000 zł a w spółkach akcyjnych nie niższy niż 100.000 zł. Należy stwierdzić, iż podane wyżej kwoty co pewien czas są obniżane, aby nie stanowiły bariery do zakładania spółek.

Wniesienie kapitału podstawowego i wszelkie jego zmiany muszą być zarejestrowane w Krajowym Rejestrze Sądowym (KRS). Obowiązkiem spółek kapitałowych jest prowadzenie księgi udziałów i akcji oraz podawanie poziomu kapitału zakładowego w pismach i zamówieniach handlowych, a także na stronie internetowej.

Kapitał podstawowy nie jest oprocentowany. Właściciele kapitału mają natomiast prawo do udziału w wygospodarowanym zysku netto po zatwierdzeniu rocznego sprawozdania finansowego i podjęciu przez walne zgromadzenie uchwały o podziale zysku. W zależności od formy prawnej jednostki, kapitał podstawowy jest różnie nazywany. I tak:

- kapitał zakładowy w spółkach kapitałowych,
- kapitał właścicieli w spółkach osobowych,
- fundusz założycielski w przedsiębiorstwach państwowych, Samodzielnych

Publicznych Zakładach Opieki Społecznej,

- fundusz udziałowy w spółdzielniach,
- fundusz statutowy (państwowe osoby prawne, np. jednostki badawczo rozwojowe).

W spółce akcyjnej kapitał zakładowy powinien wynosić, jak już stwierdzono 100.000 zł, a wartość nominalna jednej akcji nie może być niższa niż 1 grosz. Kapitał zakładowy w spółce akcyjnej powstaje przez emisję akcji, które mogą być akcjami imiennymi lub na okaziciela. Akcje nie mogą być obejmowane poniżej wartości nominalnej. Natomiast kiedy są nabywane powyżej ich wartości nominalnej to powstała nadwyżka jest nazywana **agio** i zwiększa kapitał zapasowy.

Akcje mogą być nabywane za wkłady pieniężne i niepieniężne. Akcje nabywane za wkłady pieniężne powinny być opłacone przed zarejestrowaniem spółki za co najmniej jedną czwartą ich wartości nominalnej, natomiast obejmowane za wkłady niepieniężne powinny być pokryte w całości nie później niż przed upływem roku przed zarejestrowaniem spółki. Akcje objęte lub niepokryte wkładem niepieniężnym są aktualnie wykazywane w bilansie emitenta w aktywach obrotowych w grupie C „Należne wpłaty na kapitał podstawowy”. Dawniej były ujmowane w kapitale własnym ze znakiem ujemnym.

Kapitał zakładowy spółki może być podwyższany i ewentualnie obniżany ale wymaga to zmiany statusu spółki i zapisu w rejestrze dlatego spółki rzadko dokonują zmian w wysokości kapitału zakładowego.

Zarząd spółki zobowiązany jest prowadzić księgę akcji i świadectw tymczasowych, zwaną księgą akcyjną. Liczba i rodzaj posiadanych akcji przez poszczególnych akcjonariuszy wyznacza ich udział w kapitale zakładowym spółki i jednocześnie stanowi podstawę do partycypacji w podziale zysku netto.

Podstawą działalności spółki z o.o. jest umowa spółki oparta na przepisach Ksh. Kapitał zakładowy spółki z o.o. powinien wynosić co najmniej 5.000 zł, a wartość nominalna jednego udziału nie może być niższa niż 50 zł. Udziały nie mogą być nabywane poniżej wartości nominalnej, a jeżeli są obejmowane powyżej wartości nominalnej to nadwyżka jest odnoszona na kapitał zapasowy.

Rejestracja spółki z o.o. może być dokonana:

- w formie tradycyjnej, poprzez zawarcie umowy spółki w drodze aktu notarialnego,
- w systemie teleinformatycznym (on-line).

Wkłady wnoszone do spółki na kapitał zakładowy tworzonej w formie tradycyjnej mogą być w formie pieniężnej i niepieniężnej, natomiast w formie elektronicznej tylko w formie pieniężnej. Wkłady na pokrycie kapitału zakładowego powinny być w całości wniesione do momentu złożenia przez zarząd do sądu właściwych dokumentów w celu wpisania spółki do rejestru. Zatem po zarejestrowaniu spółki w KRS nie powinna występować w bilansie pozycja „Należne wpłaty na kapitał podstawowy”.

Zarząd spółki powinien prowadzić księgę udziałów w wyszczególnieniu poszczególnych udziałowców i liczby posiadanych udziałów. Zarówno spółka akcyjna jak i spółka z o.o. nie może w zasadzie nabywać akcji własnych i udziałów. Jednak Ksh przewiduje okoliczności w których takie sytuacje mogą mieć miejsce.

Kapitał zakładowy w spółkach kapitałowych wykazuje się w bilansie w wysokości

określonej w umowie lub statucie po wpisaniu w rejestrze sądowym. Zgodnie z uor, kapitał podstawowy wycenia się w wartości nominalnej. Składniki kapitału podstawowego powinny być zinwentaryzowane drogą porównania stanu wynikającego z ksiąg z odpowiednimi dokumentami zawartymi w rejestrze sądowym, umowie lub statucie jednostki.

Przykład

Zarejestrowany kapitał podstawowy spółki akcyjnej wynosił 400.000 zł i dzielił się na 400 akcji po 1.000 zł każda. Akcje były objęte przez 4 akcjonariuszy. Każdy z akcjonariuszy posiadał po 100 akcji. Jeden z akcjonariuszy postanowił wystąpić ze spółki, ale nikt z dotychczasowych akcjonariuszy i osób zewnętrznych nie wyraził gotowości nabycia jego akcji. W tej sytuacji spółka postanowiła umorzyć 100 akcji. Akcje w cenie rynkowej zostały wycenione po 2.300 zł każda. Należy ustalić konsekwencje umorzenia akcji w sprawozdaniu finansowym.

Rozwiązanie

Pierwszą konsekwencją umorzenia akcji jest ich nabycie i wykazanie w pozycji „Akcje własne” ze znakiem ujemnym w kwocie 230.000 zł (100 akcji po 2.300 zł). Nabycie akcji spowoduje zmniejszenie środków pieniężnych w wysokości 230.000 zł. Kolejne konsekwencje umorzenia akcji są następujące:

- zmniejszenie kapitału podstawowego o 100.000 zł (100 akcji po 1.000 zł); po tej operacji kapitał podstawowy wyniesie 300.000 zł,
- nadwyżka ceny nabycia akcji własnych powyżej ich wartości nominalnej spowoduje zmniejszenie kapitału zapasowego o 130.000 zł,
- gdyby spółka nie posiadała takiej wielkości kapitału zapasowego, to w sprawozdaniu finansowym ta kwota zostanie wykazana jako strata z lat ubiegłych,
- wyksięgowanie umorzenia akcji spowoduje zredukowanie do zera pozycji „Akcje własne” w sprawozdaniu finansowym.

4. Kapitał zapasowy

Drugim podstawowym składnikiem kapitału własnego jest kapitał zapasowy. Ten składnik kapitału własnego jest kapitałem samofinansowania danej jednostki, tzn. jest tworzony w głównej mierze z podziału zysku netto po jego opodatkowaniu. Kapitał zapasowy zabezpiecza utrzymanie kapitału podstawowego w niezmiętej wysokości ponieważ rekompensuje spadek wartości kapitału podstawowego wskutek postępującej inflacji. W spółkach, których działalność jest rentowna i przy systematycznym zasilaniu kapitału zapasowego z podziału zysku netto, jego wielkość może ciągle wzrastać przy stabilnej wielkości kapitału podstawowego. Tworzenie kapitału zapasowego i systematyczny jego wzrost wpływa w sposób istotny na powiększenie ogólnej kwoty kapitału własnego. W ten sposób polepsza się struktura finansowania majątku jednostki. Kapitał zapasowy zabezpiecza jednostkę na wypadek poniesienia straty. Gdyby jednostka nie posiadała kapitału zapasowego strata musiała być pokrywana z kapitału podstawowego. Wysoka

kwota kapitału zapasowego świadczy o dobrej polityce w zakresie podziału zysku netto. Oznacza to, że w jednostce jest wypracowany zysk netto, którego nie przeznaczają się w całości na wypłatę dywidendy, lecz zatrzymuje się go z przeznaczeniem na wzrost kapitału własnego i na pokrycie ewentualnych strat w przeszłości.

Tworzenie kapitału zapasowego nie jest obligatoryjne we wszystkich jednostkach. Obowiązek taki występuje jedynie w spółkach akcyjnych, które zgodnie z Ksh na kapitał zapasowy muszą przeznaczyć 8% rocznego zysku netto dopóki nie osiągnie on 1/3 wielkości kapitału zakładowego. Jeżeli ta wielkość zostanie osiągnięta, dalszy odpis zysku może regulować statut.

W spółkach z o. o. tworzenie kapitału zapasowego jest fakultatywne. O tym rozstrzyga umowa spółki.

Spółki osobowe i osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą nie mają obowiązku tworzenia kapitału zapasowego co nie oznacza, że nie mogą go tworzyć. Decyzje w tym zakresie podejmują właściciele tych jednostek.

Kapitał zapasowy w spółkach kapitałowych jest tworzony z tytułu:

- podziału zysku netto (obligatoryjnie w spółce akcyjnej i fakultatywnie w spółce z o. o.),
- obniżenia kapitału zakładowego,
- dopłat udziałowców i akcjonariuszy w zamian za przyznanie szczególnych uprawnień dotyczących akcji,
- nadwyżki osiągniętej przy emisji akcji powyżej ich wartości nominalnych oraz udziałów obejmowanych powyżej ich wartości nominalnej,
- różnic z aktualizacji wyceny uprzednio zaktualizowanych, zbywanych lub likwidowanych środków trwałych.

Kapitał zapasowy może być przeznaczany na:

- pokrycie straty bilansowej,
- umorzenie udziałów lub akcji,
- zwrot ewentualnych dopłat do kapitału,
- wypłatę dywidendy,
- podwyższenie kapitału zakładowego.

W spółdzielniach rolę kapitału zapasowego pełni **fundusz zasobowy**. Na fundusz ten przeznaczają się co najmniej 5% nadwyżki bilansowej. Ponadto fundusz ten jest tworzony z tzw. wpisowego, którym jest opłata za przystąpienie do spółdzielni. Na fundusz ten mogą być również przeznaczone dopłaty spółdzielców.

W przedsiębiorstwach państwowych funduszem zasobowym jest **fundusz przedsiębiorstwa**, tworzony głównie z wypracowanego zysku.

W bilansie kapitał zapasowy jest ujmowany w wartości nominalnej.

5. Pozostałe składniki kapitału własnego

Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny. Jest to szczególny rodzaj kapitału własnego, głównie ze względu na sposób jego tworzenia i przeznaczenia. Kapitał ten został pierwotnie utworzony w związku z urzędową aktualizacją środków trwałych dokonaną na 1 stycznia 1995 roku. W związku z tym kapitał ten:

- zwiększały różnice z aktualizacji środków trwałych (art. 31 uor),
- zmniejszały różnice z aktualizacji wyceny sprzedanych lub zlikwidowanych środków trwałych, które to różnice przenosi się na kapitał zapasowy lub inny kapitał o podobnych charakterze.

Nowelizacja ustawy o rachunkowości spowodowała rozszerzenie funkcji kapitału z aktualizacji wyceny. Aktualnie kapitał ten odzwierciedla skutki korekt wartości niektórych aktywów. Dotyczy to przede wszystkim:

- przeszacowania inwestycji finansowych zaliczonych do aktywów trwałych, powodujące wzrost ich wartości do poziomu cen rynkowych,
- różnic z wyceny aktywów jednostki w warunkach utraty kontynuacji działalności,
- kapitał ten zwiększają rezerwy a zmniejszają aktywa z tytułu odroczonego podatku dochodowego.

Szczególny charakter tego kapitału polega m. in. na tym, że kapitał z aktualizacji wyceny nie może być przeznaczony do podziału ani zasilenia innych kapitałów własnych do chwili, gdy nie zostaną spełnione określone warunki (zmiana technologii produkcji, przeznaczenie środka trwałego do likwidacji).

Pozostałe kapitały (fundusze) rezerwowe. Spółki mogą także tworzyć inne kapitały rezerwowe, które są ujmowane w pozycji „Pozostałe kapitały (fundusze) rezerwowe”. Są one tworzone z zysku netto o określonym przeznaczeniu, np. na zgromadzenie środków na wypłatę dywidend w latach przyszłych. Na pozostałe kapitały rezerwowe odnosi się również wniesione wkłady na poczet kapitału podstawowego do chwili jego zarejestrowania. Celem tworzenia kapitałów rezerwowych jest przejściowe zatrzymanie zysku na sfinansowanie określonych przedsięwzięć, np. rozwojowych.

Przykładami zwiększeń pozostałych kapitałów (funduszy) rezerwowych są:

- zysk netto przeznaczony decyzją wspólników / akcjonariuszy,
- dopłaty do kapitału wnoszone przez wspólników,
- wniesienie kapitału do spółki, który nie jest jeszcze zarejestrowany jako wzrost kapitału podstawowego

Pozostałe kapitały (fundusze) rezerwowe ulegają zmniejszeniu z tytułu:

- przeznaczenia środków na dywidendę,
- przeznaczenia kapitałów na umorzenie udziałów/akcji,
- zwrotu dopłat do kapitału,
- przeksięgowania kapitału na kapitał zakładowy pod datą rejestracji.

Do kapitału własnego zalicza się również wynik finansowy z lat ubiegłych oraz wynik finansowy bieżącego roku. Na wynik finansowy z lat ubiegłych zysk/stratę wpływa-

ją skutki popełnionych błędów przed lub po zatwierdzeniu sprawozdania finansowego. Kwotę korekty związaną z usunięciem tego błędu odnosi się na wynik roku ubiegłego.

Zysk (strata) z lat ubiegłych może wystąpić w tych jednostkach, w których nie zatwierdzono sprawozdania finansowego za rok poprzedni lub po zatwierdzeniu sprawozdania pozostaje nierozliczony wynik finansowy z lat ubiegłych. Z reguły występuje niezajdująca pokrycia w kapitale (funduszu) zapasowym lub rezerwowym strata bilansowa z lat ubiegłych, która zmniejsza stan kapitału (funduszu) własnego. W pozycji tej wykazuje się również kwotę korekty spowodowanej usunięciem błędów, które w sposób istotny wpłynęły na sytuację majątkową i finansową oraz wynik finansowy jednostki za lata ubiegłe oraz skutki zmiany przyjętych zasad (polityki) rachunkowości.

Istotną pozycją kapitału własnego jest **wynik finansowy (zysk lub strata) roku bieżącego**. Wynik ten jest również ujęty w rachunku zysków i strat. Dlatego powinna być pełna zgodność wielkości wyniku finansowego netto w bilansie oraz w rachunku zysków i strat. Pozycja ta jest więc łącznikiem między tym, co jest ujęte w bilansie i tym co jest wykazane w rachunku zysków i strat.

Zysk (strata) netto jest kluczową pozycją bilansu i całego sprawozdania finansowego. Zysk zwiększa kapitał własny, natomiast strata zmniejsza jego wielkość. Dodatni wynik finansowy informuje o efektywności działalności jednostki i dlatego jest wykorzystywany do obliczenia wielu wskaźników analitycznych.

Wykazany w sprawozdaniu finansowym zysk netto podlega dalszemu podziałowi po zatwierdzeniu sprawozdania finansowego, a jeżeli sprawozdanie podlegało badaniu, wymagana jest pozytywna opinia biegłego rewidenta lub opinia z zastrzeżeniem.

Podział zysku w spółkach akcyjnych i spółdzielniach jest w pewnym zakresie obligatoryjne, ponieważ odpowiednie przepisy określają jaką część zysku netto i na co powinna być przeznaczona. Pozostała część zysku w wymienionych jednostkach oraz cały zysk netto w jednostkach niewymienionych zgodnie z zapisami zawartymi w statutach, umowach, regulaminach, uchwałach lub innych regulacjach wewnętrznych jest przeznaczany głównie na:

- zasilenie kapitałów podstawowych, zapasowych i rezerwowych,
- wypłaty dywidend dla akcjonariuszy i udziałowców,
- wypłaty premii i nagród dla pracowników,
- zasilenie funduszy specjalnych.

W wypadku wystąpienia straty pokrywa się ją w pierwszej kolejności z niepodzielonego zysku z lat ubiegłych a następnie z kapitałów rezerwowych i zapasowych.

Zysk netto tak naprawdę zasila kapitał własny dopóki nie zostanie dokonany podział zysku netto, a zwłaszcza wypłata dywidendy dla właścicieli. Ponieważ wypłata dywidendy za rok obrotowy dokonuje się w większości spółek w drugiej połowie roku następnego, to wypłata dywidendy jest rekompensowana przez osiągnięty zysk netto pierwszego półrocza kolejnego roku. W ten sposób zachowana jest realna wielkość kapitału własnego.

Ostatnią pozycją ujmowaną w kapitale własnym są **odpisy z zysku netto w ciągu roku obrotowego**. Są to odpisy na poczet podziału wyniku finansowego danego roku obrotowego. Ta pozycja może wystąpić w spółkach kapitałowych, komandytowych, jawnych, w których mogą być pobrane zaliczki z zysku przez właścicieli na poczet dywidend-

dy. Taką możliwość przewiduje Ksh, ale po spełnieniu określonych warunków. Przede wszystkim spółka musi posiadać odpowiednie środki finansowe na wypłatę zaliczek, a w sprawozdaniu finansowym za ostatni rok obrotowy zbadanym przez biegłego rewidenta był wykazany zysk a nie strata. Określona została także wysokość zaliczkowej wypłaty. Ponadto wypłata zaliczki wymaga zgody rady nadzorczej.

Składniki kapitału własnego ujęte w bilansie prezentuje tabela 2.

Tabela 2. Ujęcie kapitału (funduszu) własnego w bilansie

Wyszczególnienie	Rok bieżący 31.12.	Rok poprzedni 31.12. ....
PASYWA	18.388.128,23	17.640.876,36
A. KAPITAŁ (FUNDUSZ) WŁASNY	15.680.231,11	15.324.729,39
I. Kapitał (fundusz) podstawowy	557.570,00	557.570,00
II. Kapitał (fundusz) zapasowy	597.401,43	595.907,31
III. Kapitał (fundusz) z aktualizacji wyceny	276.024,98	277.519,10
IV. Pozostałe kapitały (fundusze) rezerwowe	13.837.970,98	13.466.534,09
V. Zysk (strata) z lat ubiegłych	-	-
VI. Zysk (strata) netto	411.263,72	427.193,89
VII. Odpisy z zysku netto w ciągu roku obrotowego (wielkość ujemna)	-	-
Udział kapitału własnego w pasywach bilansu (%)	85,3	86,9

Z danych tabeli 2 wynika, że kapitał własny stanowi główny składnik bilansu, a w jego ramach największy udział przypada na kapitał rezerwowy.

Pytania

1. Podejście rachunkowości do istoty kapitału.
2. Kapitał (fundusz) własny jako składnik bilansu.
3. Składniki kapitału (funduszu) własnego.
4. Istota kapitału (funduszu) własnego.
5. Kapitał zapasowy w spółkach kapitałowych.
6. Pozostałe składniki kapitału własnego.
7. Zysk netto i jego podział.

VII. ZOBOWIĄZANIA I REZERWY NA ZOBOWIĄZANIA

1. Istota i rodzaje rezerw w bilansie

W pasywach bilansu, oprócz kapitału własnego, zostały ujęte także kapitały obce. Razem z kapitałem własnym stanowią źródło finansowania majątku ujętego w aktywach bilansu.

Składnikami kapitałów obcych zawartych w bilansie są:

- rezerwy na zobowiązania,
- zobowiązania długo i krótkoterminowe,
- rozliczenia międzyokresowe.

Pierwszym składnikiem kapitałów obcych ujętych w pasywach bilansu są rezerwy na zobowiązania. Rezerwy odgrywają bardzo ważną rolę w kształtowaniu wizerunku firmy. Urealniają określone pozycje bilansu i stwarzają większe bezpieczeństwo w zakresie obrotu gospodarczego. Są instrumentem rzetelnej prezentacji dokonań jednostki a przede wszystkim jej zagrożeń. Istota rezerw jest zbliżona do zobowiązań, ale nie są to kategorie tożsame, ponieważ kwota i termin wymagalności rezerw nie są tak precyzyjnie określone jak w wypadku zobowiązań. Ponadto w tworzeniu rezerw występuje pewna uznaniowość, czego nie ma w przypadku zobowiązań.

Z uwagi na pewną uznaniowość rezerw pojawiają się takie problemy, jak:

- czy jednostka powinna tworzyć rezerwy, czy nie,
- czy tworzenie wszystkich rezerw jest obligatoryjne, czy nie,
- z czego wynika potrzeba tworzenia rezerw,
- na co jednostka powinna tworzyć rezerwy,
- jak wyceniać rezerwy,
- jak tworzenie rezerw wpłynie na wynik finansowy jednostki.

Czym zatem są rezerwy w rachunkowości?

Rezerwy w potocznym rozumieniu oznaczają zgromadzone zasoby rzeczowe i finansowe na tzw. czarną godzinę. Podejście do czegoś z rezerwą oznacza powściągliwość i ostrożność przed negatywnymi konsekwencjami jakie mogą jednostkę czekać na skutek podjętych działań w przeszłości lub mogących występować w przyszłości (np. wzrost podatków, niekorzystna zmiana kursu walut). Rozumienie rezerw w rachunkowości nawiązuje w dużej mierze do potocznego określenia rezerw, ponieważ:

- rezerwy są to zobowiązania o szczególnym charakterze,
- tworzenie rezerw ma na celu zabezpieczenie jednostki przed skutkami znacznego lub przewidywanego ryzyka związanego z możliwością wystąpienia różnych obciążeń prowadzących do zmniejszenia wyniku finansowego.

Potwierdzeniem tego jest definicja rezerw zawarta w ustawie o rachunkowości. Zgodnie bowiem z art. 3 uor, **rezerwy to zobowiązania, których termin wymagalności lub kwota nie są pewne**. Z tego określenia wynika, że termin wymagalności i kwota rezerw nie są ściśle określone a ich wysokość w dużym stopniu jest uzależniona od indywidualnego szacunku jednostki dotyczącego przyszłych konsekwencji.

Należy ponadto podkreślić, że niekiedy nie jest znany wierzyciel, na rzecz którego tworzy się rezerwę, np. w przypadku rezerw gwarancyjnych. Czasami wierzyciela może nie być w ogóle, np. w przypadku rezerw na zmianę kursu walut.

Zgodnie z MSR 37 rezerwy należy tworzyć, gdy:

- na jednostce ciąży zobowiązanie wynikające z przeszłych zdarzeń, choć nie jest ono w danym czasie wymagalne,
- istnieje prawdopodobieństwo, że wypełnienie tego zobowiązania spowoduje wykorzystanie środków, co w konsekwencji zmniejszy korzyści ekonomiczne,
- można dokonać wiarygodnego szacunku tego zobowiązania.

Z kolei według ustawy o rachunkowości, rezerwy tworzy się na:

- pewne lub prawdopodobne przyszłe zobowiązania, których kwotę można wiarygodnie oszacować, na straty z transakcji gospodarczych, z tytułu udzielonych gwarancji, poręczeń kredytowych, skutków postępowania sądowego,
- przyszłe zobowiązania spowodowane restrukturyzacją (art. 35 d),

wymagające w przyszłości zapłaty zobowiązania z tytułu podatku dochodowego w związku z występowaniem dodatnich różnic przejściowych, które spowodują zwiększenie podstawy naliczenia podatku dochodowego (art. 37 uor).

Rezerwy muszą być zgodne z definicją zobowiązań. To oznacza, że w momencie ich tworzenia ciąży na jednostce obowiązek wynikający z przeszłych zdarzeń. Rezerwy są więc pomostem łączącym przeszłość z przyszłością jednostki. Na przykład na skutek niefortunnie zawartej umowy w przeszłości jednostka spodziewa się z tego tytułu niekorzystnych konsekwencji w przyszłości.

Przy tworzeniu rezerw ważną kwestią jest w miarę możliwości trafne oszacowanie wielkości rezerw. Zgodnie bowiem z art. 28 uor, rezerwę należy tworzyć w uzasadnionej, wiarygodnie oszacowanej wartości. W tym celu wyeliminowanie dowolności w zakresie tworzenia rezerw ustawodawca określił następujące reguły tworzenia rezerw:

- rezerwy należy tworzyć na ściśle określony cel,
- rezerwy mogą być wykorzystane wyłącznie na ten cel, na który zostały utworzone,
- jeżeli przyczyna tworzenia rezerw wygaśnie, należy rezerwę rozwiązać.

Praktyka w zakresie tworzenia rezerw jest zróżnicowana. Wiele przedsiębiorstw unika tworzenia rezerw a kiedy je tworzy, to w wielkościach zaniżonych. Inne z kolei jednostki tworzą nadmierne rezerwy, a następnie je rozwiązują mimo braku okoliczności uzasadniających.

Jest to manipulowanie rezerwami, co prowadzi do zniekształcenia danych liczbowych o sytuacji majątkowej i finansowej zawartych w sprawozdaniu finansowym.

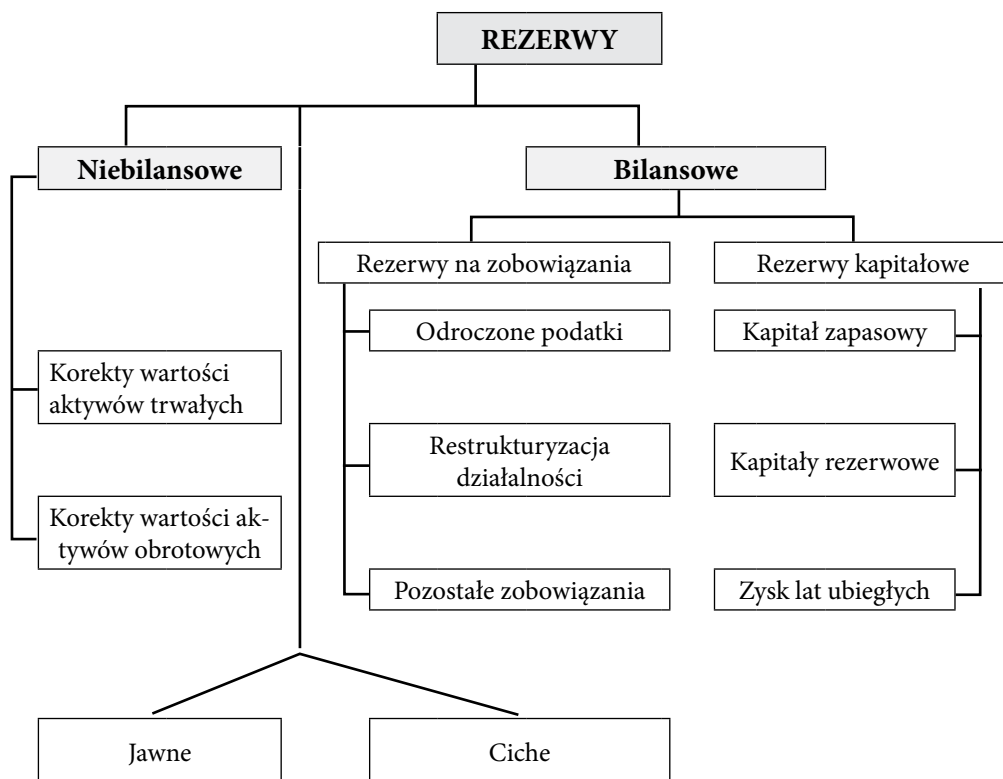
Rola rezerw w praktyce gospodarczej sprowadza się do:

- zabezpieczenia jednostki przed oczekiwanymi w przyszłości obciążeniami (kosztami lub stratami), które są wynikiem działań podjętych w minionym lub bieżącym okresie,
- wykazania ogółu zobowiązań jednostki, także tych, których istnienie, wartość czy czas powstania w dniu bilansowym nie są pewne,

- zagwarantowanie realnej wielkości wypracowanego w okresie sprawozdawczym wyniku finansowego,
- umacniania samofinansowania jednostki na skutek zapobiegania pochopnemu wypływowi posiadanych środków,
- zatrzymania części zysku netto w celu zapewnienia kontynuowania działalności w następnych okresach.

Rezerwy urealniają więc zadłużenie i wynik finansowy jednostki. Rodzaje rezerw przedstawiono na rys. 1.

Rys. 1. Podstawowa klasyfikacja rezerw

W bilansie rezerwy na zobowiązania podzielono na:

- rezerwy z tytułu odroczonego podatku dochodowego,
- rezerwy na świadczenia emerytalne i podobne,
- pozostałe rezerwy.

Rezerwę z tytułu odroczonego podatku dochodowego tworzy się w związku z przejściowymi różnicami dodatnimi pomiędzy wartością bilansową składników aktywów i pasywów a ich wartością podatkową. W bardziej szczegółowym ujęciu rezerwę tworzy się wówczas, gdy:

- wartość bilansowa składnika aktywów jest wyższa od wartości podatkowej, np. środek trwały jest szybciej amortyzowany według stawki podatkowej niż księgowej,

- wartość bilansowa składnika pasywów, czyli zobowiązań i rezerw na zobowiązania, jest niższa od ich wartości podatkowej.

W tym wypadku rezerwa jest odroczeniem zapłaty kwoty podatku dochodowego na następny okres, gdy wartość bilansowa zostanie zrealizowana lub rozliczona.

Sposób ustalenia rezerwy na odroczonego podatku dochodowy ilustruje przykład.

Przykład

Wartość początkowa środka trwałego	50 000 zł.
Amortyzacja:	
– według stawki podatkowej	20 000 zł,
– według stawki księgowej	10 000 zł.
Wartość bilansowa środka trwałego (50 000 – 10 000)	40 000 zł.
Wartość podatkowa środka trwałego (50 000 – 20 000)	30 000 zł.
Różnica przejściowa dodatnia (40 000 – 30 000)	10 000 zł.
Rezerwa z tytułu odroczonego podatku dochodowego: $10\,000 \times 19\% = 1.900$ zł.	

Jak wynika z przedstawionych obliczeń, rezerwa na odroczonego podatku dochodowy wynosi 1.900 zł. Do jej obliczenia przyjęto stawkę podatku dochodowego, jaka będzie obowiązywać w roku powstania obowiązku podatkowego. Ustalona w ten sposób rezerwa określa kwotę podatku dochodowego jaki jednostka będzie zobowiązana zapłacić w przyszłości.

Rezerwy na świadczenia emerytalne i podobne obejmują przyszłe zobowiązania jednostki na rzecz zatrudnionych pracowników wynikając z układów zbiorowych pracy, umów o pracę, regulaminów wynagrodzenia itp. Dotyczą one w szczególności:

- odpraw emerytalnych,
- odpraw rentowych,
- nagród jubileuszowych,
- wynagrodzeń za niewykorzystane urlopy wypoczynkowe.

Najwiarygodniejszą metodą szacowania tych rezerw jest metoda aktuarialna. W przypadku małej liczby pracowników jednostka może sama dokonać wiarygodnego szacunku tych rezerw. W dużych jednostkach zatrudniających większą liczbę pracowników do wiarygodnego oszacowania tych rezerw konieczne jest posłużenie się profesjonalnym programem obliczeń.

Najbardziej złożoną grupą rezerw są **pozostałe rezerwy**, ponieważ w tej grupie mieszczą się wszystkie inne rezerwy, poza rezerwami na odroczonego podatku dochodowego oraz na świadczenia emerytalne i podobne. Kierując się podobieństwem charakteru poszczególnych rezerw, można wyróżnić następujące grupy tych rezerw:

- rezerwy na naprawy gwarancyjne z tytułu sprzedanych towarów długotrwałego użytku (samochody, telewizory, lodówki),
- rezerwy z tytułu udzielonych podmiotom gwarancji i poręczeń, jeżeli istnieje duży

stopień prawdopodobieństwa, że jednostka będzie musiała pokryć straty z tym związane,

- rezerwy z tytułu toczących się postępowań sądowych, których prawdopodobnym skutkiem będzie utrata aktywów,
- rezerwy z tytułu restrukturyzacji jednostki, jeżeli na podstawie odrębnych przepisów jednostka jest zobowiązana do jej przeprowadzenia a plany restrukturyzacji pozwalają w sposób wiarygodny oszacować wartość przyszłych zobowiązań z tytułu odpraw pracowniczych czy konieczność poniesienia nakładów na restrukturyzację.

Ujęcie rezerw w bilansie zaprezentowano w tabeli 1.

Tabela 1. Ujęcie rezerw w bilansie

PASYWA	Rok bieżący 31.12.	Rok poprzedni 31.12. ....
B. Zobowiązania i rezerwy na zobowiązania	2.707.897,12	2.316.151,97
I. Rezerwy na zobowiązania	152.501,00	
1. Rezerwa z tytułu odroczonego podatku dochodowego	-	
2. Rezerwa na świadczenia emerytalne i podobne	152.601,00	-
- długoterminowe	111.402,00	-
- krótkoterminowe	41.199,00	
3. Pozostałe rezerwy	-	-
- długoterminowe		
- krótkoterminowe		
Wskaźnik udziału rezerw w pasywach bilansu (%)	0,8	-

W bilansie zostały ujęte w roku bieżącym tylko rezerwy na świadczenia emerytalne i podobne. W roku poprzednim jednostka nie wykazała żadnych rezerw.

2. Zobowiązania

Podstawowym składnikiem kapitałów obcych są zobowiązania. Stanowią one często najważniejszy składnik pasywów bilansu, zwłaszcza w tych jednostkach, które posiadają niewielki kapitał własny a zasadnicza część majątku jest finansowana zobowiązaniami. **Zobowiązania, w odróżnieniu od rezerw, cechuje pewność co do wysokości, terminu i wierzyciela** na rzecz którego zobowiązanie ma być uregulowane. Zgodnie z ustawą o rachunkowości (art. 3) **zobowiązanie stanowi wynikający z przyszłych zdarzeń obowiązek jednostki wykonania świadczenia na rzecz danego wierzyciela o wiarygodnie ustalonej wartości i terminie**. Uregulowanie tego świadczenia dokonuje się najczęściej w formie pieniężnej zapłaty. Ale może być także w formie zamiany zobowiązania na udziały lub akcje. Jednostka może uregulować zobowiązanie przez przekazanie innych rodzajów aktywów niż środki pieniężne lub wykonać określone usługi na rzecz wierzyciela.

ciela. Ujęcie zobowiązań w bilansie wskazuje, że na dzień bilansowy występują długi jednostki do uregulowania w okresie następnym.

Niezależnie od formy uregulowania zobowiązania, ich uregulowanie spowoduje zmniejszenie już posiadanych lub przyszłych aktywów jednostki.

Zobowiązania w bilansie zostały w pierwszej kolejności podzielone na:

- zobowiązania długoterminowe,
- zobowiązania krótkoterminowe.

W dalszym podziale zarówno zobowiązania długoterminowe jak i krótkoterminowe, zostały podzielone na zobowiązania od jednostek powiązanych oraz pozostałych jednostek.

Do zobowiązań długoterminowych zalicza się te zobowiązania, które staną się wymagalne po upływie 12 miesięcy od dnia bilansowego. Należy podkreślić, że do zobowiązań tych nie zalicza się zobowiązań z tytułu dostaw i usług które bez względu na termin ich wymagalności czy zapłaty, zawsze są w całości zaliczane do zobowiązań krótkoterminowych.

Zobowiązania długoterminowe ze względu na długi okres powstawania w jednostce są stabilnym źródłem finansowania aktywów. Razem z kapitałem własnym tworzą tzw. **kapitał stały** przeznaczony na finansowanie aktywów trwałych.

Zobowiązania długoterminowe wobec jednostek powiązanych obejmują wszystkie zobowiązania, oprócz zobowiązań z tytułu dostaw i usług, których okres wymagalności jest dłuższy niż 12 miesięcy od dnia bilansowego. Zobowiązania te zostały w bilansie przedstawione syntetycznie bez szczegółowego rozbicia. Wynika to głównie z tego, iż zobowiązania te nie są istotne pod względem wielkości, natomiast zasadniczą część stanowią zobowiązania wobec pozostałych jednostek.

Zobowiązania długoterminowe wobec pozostałych jednostek obejmują wszystkie zobowiązania długoterminowe, które nie dotyczą jednostek powiązanych. W bilansie w ramach tych zobowiązań zostały wyodrębnione:

- kredyty i pożyczki,
- zobowiązania z tytułu emisji dłużnych papierów wartościowych,
- inne zobowiązania finansowe,
- zobowiązania wekslowe,
- inne zobowiązania.

Zobowiązania długoterminowe z tytułu kredytów dotyczą zobowiązań wobec banków, natomiast zobowiązania z tytułu pożyczek odnoszą się do innych jednostek, które udzieliły przedsiębiorstwu pożyczki. W tej pozycji wykazuje się kwotę niespłaconych kredytów i pożyczek bez względu na cel ich osiągnięcia wraz z naliczonymi odsetkami do dnia bilansowego, których spłata będzie dokonywana w roku lub w latach następnym po dniu bilansowym.

Zobowiązania z tytułu emisji dłużnych papierów wartościowych stanowią zobowiązania jednostki z tytułu emisji obligacji, skryptów dłużnych, których spłata będzie wymagalna powyżej 12 miesięcy od dnia bilansowego.

Inne zobowiązania finansowe obejmują wszystkie pozostałe długoterminowe zobowiązania finansowe nie zaliczone do zobowiązań wyżej wymienionych. Mogą to być np.

wykazane zobowiązania wynikające z umów leasingu finansowego o terminie wymagalności powyżej 12 miesięcy od dnia bilansowego.

Zobowiązania wekslowe obejmują stan wystawionych weksli własnych o wartości nominalnej z terminem wykupu dłuższym niż 12 miesięcy od dnia bilansowego.

W pozycji inne zobowiązania wykazuje się wszystkie pozostałe zobowiązania np. z tytułu ugód bankowych, układów lub postępowań naprawczych, jeżeli zostały rozłożone na wiele lat.

Zobowiązania długoterminowe w ciągu roku obrotowego są wyceniane w wartości nominalnej, natomiast na koniec roku są wyceniane i wykazywane w bilansie w kwocie wymaganej zapłaty.

Zobowiązania krótkoterminowe obejmują wszystkie zobowiązania z tytułu dostaw i usług oraz całość pozostałych zobowiązań jednostki, których okres wymagalności przypada w ciągu 12 miesięcy od dnia bilansowego. Zobowiązania te stanowią aktualny obowiązek jednostki, który powstał w wyniku przeszłych zdarzeń a jego realizacja spowoduje wykorzystanie posiadanych lub przyszłych aktywów jednostki.

Zobowiązania krótkoterminowe, podobnie jak długoterminowe, są podzielone w bilansie na:

- zobowiązania wobec jednostek powiązanych,
- zobowiązania wobec pozostałych jednostek.

Zobowiązania krótkoterminowe wobec jednostek powiązanych są ujmowane w bilansie z podziałem na:

- a) zobowiązania z tytułu dostaw i usług w okresie wymagalności:
  - do 12 miesięcy,
  - powyżej 12 miesięcy,

b) inne.

Do zobowiązań z tytułu dostaw i usług jednostka powinna zaliczyć całość zobowiązań wynikających z rozrachunków z jednostkami powiązаныmi z tytułu zakupu towarów, materiałów, opakowań i usług obcych. Do zobowiązań tych nie zalicza się zobowiązań z tytułu nabycia środków trwałych, wartości niematerialnych i prawnych oraz środków trwałych w budowie. Zobowiązania te należy ująć w pozycji „inne”.

Specyfikacja **zobowiązań krótkoterminowych wobec pozostałych jednostek** jest bardzo szczegółowa. Zobowiązania te są ujęte w bilansie z podziałem na:

- kredyty i pożyczki,
- zobowiązania z tytułu emisji dłużnych papierów wartościowych,
- inne zobowiązania finansowe,
- z tytułu dostaw i usług o okresie wymagalności:
  - do 12 miesięcy,
  - powyżej 12 miesięcy,
- zaliczki otrzymane na dostawy i usługi,
- zobowiązania wekslowe,
- z tytułu podatków, ceł, ubezpieczeń społecznych i zdrowotnych oraz innych tytułów publicznoprawnych,

- z tytułu wynagrodzeń,
- inne.

Poszczególne składniki zobowiązań krótkoterminowych są na tyle jednoznaczne, iż nie wymagają szczegółowej charakterystyki. Należy jedynie podkreślić, iż wszystkie składniki zobowiązań krótkoterminowych obejmują te roszczenia innych podmiotów do majątku przedsiębiorstwa, które powinny być spłacone w okresie nie dłuższym niż 12 miesięcy od dnia bilansowego.

To oznacza konieczność szybkiego odpływu kontrolowanych przez jednostkę korzyści ekonomicznych.

Zobowiązania krótkoterminowe w ciągu roku wycenia się w wartości nominalnej, natomiast na dzień bilansowy – według kwoty wymaganej zapłaty (art. 28 ust. 1 pkt 8 uor). Przez kwotę wymaganej zapłaty należy rozumieć wartość nominalną zobowiązania zwiększoną o ewentualne odsetki należne kontrahentowi na dzień wyceny. Jeżeli zobowiązanie było wyrażone w walucie obcej, jego wartość powinna być przeliczona na złote polskie według średniego kursu ustalonego na ten dzień przez NBP.

W ramach zobowiązań krótkoterminowych są ujęte w bilansie również fundusze specjalne. Fundusze te stanowią ściśle wydzielone środki przeznaczone na finansowanie konkretnych celów. Do funduszy specjalnych tworzonych najczęściej w jednostkach, należą:

- Zakładowy Fundusz Świadczeń Socjalnych,
- Zakładowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych,
- Fundusz Szkoleniowy,
- Fundusz Remontowy w spółdzielniach mieszkaniowych.

Środki na te fundusze pochodzą głównie z obciążeń kosztowych, z podziału zysku oraz z innych tytułów. Np. ZFŚS tworzony jest także z dochodów z działalności socjalnej (np. odsetki od środków na rachunku bankowym), darowizn, przychodów ze sprzedaży środków trwałych służących działalności socjalnej. Wykorzystanie tych środków odbywa się zgodnie z określonymi zasadami ujętymi najczęściej w odpowiednich regulaminach. Stan funduszy wykazuje się w bilansie w wartości nominalnej.

Zobowiązania i ich składniki prezentowane w bilansie przedstawiono w tabeli 2.

Tabela 2. Ujęcie zobowiązań w bilansie

PASYWA	Rok bieżący 31.12.	Rok poprzedni 31.12. ....
B. Zobowiązania i rezerwy na zobowiązania	2.707.897,12	2.316.151,97
II. Zobowiązania długoterminowe	-	37.496,00
1. Wobec jednostek powiązanych		-
2. Wobec pozostałych jednostek, w których jednostka posiada zaangażowanie w kapitale	-	-
3. Wobec pozostałych jednostek		37.496,00
a) kredyty i pożyczki		-

PASYWA	Rok bieżący 31.12.	Rok poprzedni 31.12. ....
b) z tytułu emisji dłużnych papierów wartościowych		-
c) inne zobowiązania finansowe		37.496,00
d) zobowiązania wekslowe		
e) inne		-
Wskaźnik udziału zobowiązań długoterminowych w pasywach bilansu (%)	-	0,2
III. Zobowiązania krótkoterminowe	2.478.024,31	2.209.442,05
1. Zobowiązania wobec jednostek powiązanych	-	-
a) z tytułu dostaw i usług o okresie wymagalności:		
- do 12 miesięcy		
- powyżej 12 miesięcy		
b) inne		
2. Zobowiązania wobec pozostałych jednostek, w których jednostka posiada zaangażowanie w kapitale	-	-
a) z tytułu dostaw i usług o okresie wymagalności:		
- do 12 miesięcy		
- powyżej 12 miesięcy		
b) inne		
3. Zobowiązania wobec pozostałych jednostek	2.305.176,95	1.963.831,14
a) kredyty i pożyczki	1.433,47	119,39
b) z tytułu emisji dłużnych papierów wartościowych	-	-
c) inne zobowiązania finansowe	-	-
d) z tytułu dostaw i usług o okresie wymagalności	2.126.671,09	1.629.085,90
- do 12 miesięcy	2.126.671,09	1.629.085,90
- powyżej 12 miesięcy	-	-
e) zaliczki otrzymane na dostawy i usługi	-	-
f) zobowiązania wekslowe	-	-
g) z tytułu podatków, ceł, ubezpieczeń społecznych i zdrowotnych oraz innych tytułów publicznoprawnych	139.561,39	184.029,65
h) z tytułu wynagrodzeń	-	-
i) inne	37.511,00	150.597,20
4. Fundusze specjalne	172.847,36	245.610,91
Wskaźnik udziału zobowiązań krótkoterminowych w pasywach bilansu (%)	13,4	12,5

Ostatnią pozycję wykazano w bilansie w ramach zobowiązań i rezerw na zobowiązania stanowią **rozliczenia międzyokresowe**, w ramach których wyodrębniono:

- ujemną wartość firmy,
- inne rozliczenia międzyokresowe.

Ujemna wartość firmy jest najczęściej konsekwencją przejęcia przez przedsiębiorstwo innej jednostki. Zgodnie z art. 33 ust. 4 uor, ujemna wartość firmy stanowi różnicę między niższą ceną nabycia jednostki lub zorganizowanej jej części a wartością przyjętych aktywów netto. Ujemna wartość firmy może powstać również w drodze łączenia się spółek w sytuacji, gdy wystąpi nadwyżka wartości godziwej aktywów netto spółki przejętej nad ceną przejęcia.

Ujemna wartość firmy do wysokości nieprzekraczającej wartości godziwej nabytych aktywów trwałych, z wyłączeniem długoterminowych aktywów finansowych notowanych na regularnych rynkach, jednostka zalicza do rozliczeń międzyokresowych przychodów przez okres będący średnią ważoną okresu ekonomicznej użyteczności aktywów nabytych i podlegających amortyzacji. Ujemną wartość firmy w wysokości przekraczającej wartość godziwą aktywów trwałych, z wyłączeniem długoterminowych aktywów finansowych notowanych na regulowanych rynkach, zalicza się do pozostałych przychodów operacyjnych jednorazowo na dzień przejęcia.

Sposób rozliczania ujemnej wartości firmy przedstawia poniższy przykład.

Przykład

Spółka handlowa nabyła w drodze zakupu lokal sklepowy za kwotę 30.000,00 zł. Pozostałe dane przedstawiają się następująco:

• wartość godziwa aktywów trwałych	100.000 zł,
• wartość godziwa aktywów obrotowych	150.000 zł,
• przyjęte zobowiązania	80.000 zł.

Obliczenie ujemnej wartości firmy:

$$30.000 - (100.000 + 150.000 - 80.000) = (-) 140.000 \text{ zł}$$

Wnioski:

1/ ujemna wartość firmy do wysokości 100.000 zł, czyli do wartości godziwej aktywów trwałych, będzie stanowić rozliczenia międzyokresowe przychodów,

2/ ujemna wartość firmy w kwocie 40.000 zł (powyżej wartości godziwej aktywów trwałych) zostanie w całości odniesiona na pozostałe przychody operacyjne w momencie nabycia sklepu.

Najbardziej złożoną pozycją rozliczeń międzyokresowych są **inne rozliczenia międzyokresowe**. Do innych rozliczeń międzyokresowych zalicza się:

- bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów,
- przychody przyszłych okresów.

Zgodnie z art. 39 uor, **jednostki dokonują biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów** w wysokości prawdopodobnych zobowiązań przypadających na bieżący okres sprawozdawczy. Mogą one wynikać:

- ze świadczeń wykonanych na rzecz jednostki przez jej kontrahentów, których kwotę można oszacować w sposób wiarygodny,
- z obowiązku wykonania, związanych z bieżącą działalnością, przyszłych świadczeń wobec nieznanymi osobami, których kwotę można oszacować mimo, że data powstania zobowiązania nie jest jeszcze znana, w tym z tytułu napraw gwarancyjnych i rękojmi za sprzedane produkty długotrwałego użytku.

Jak widać, wymienione wyżej dwie główne pozycje rozliczeń międzyokresowych biernych stanowią dwie grupy zobowiązań. Grupa pierwsza to zobowiązania faktyczne obejmujące zobowiązania za wykonane na rzecz jednostki świadczenia, które nie zostały jeszcze zafakturowane. Konieczność ich zapłaty w przyszłości jest oczywista. Nie ma też wątpliwości co do osoby wierzyciela. Nie ma tylko pewności co do wysokości kwoty do zapłaty. Są tzw. **płatności z dołu**. Z kolei druga pozycja rozliczeń międzyokresowych kosztów obejmuje rezerwy na przyszłe zobowiązania dla których termin wymagalności i kwota nie są znane. Mogą więc być określone tylko w drodze szacunku.

Artykuł 39 uor nie wymienia wszystkich rodzajów rozliczeń międzyokresowych kosztów. Katalog tych zobowiązań nie jest więc otwarty. Do innych biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów zalicza się również:

- koszty z tytułu opłat za emisję zanieczyszczeń,
- rezerwy na niewykorzystane urlopy pracownicze, nagrody jubileuszowe i inne świadczenia,
- rezerwy na koszty okresu zafakturowane po dniu bilansowym.

Odpisy biernych rozliczeń międzyokresowych kosztów mogą następować stosownie do upływu czasu lub do wielkości świadczeń. Czas i sposób rozliczenia powinny być uzasadnione charakterem rozliczanych kosztów z zachowaniem zasady ostrożności.

Rozliczenia międzyokresowe przychodów są dokonywane głównie w celu zaliczenia przychodów do właściwego okresu. Artykuł 41 uor stanowi, że rozliczenia międzyokresowe przychodów dokonywane z zachowaniem zasady ostrożności, obejmują w szczególności:

- równowartość otrzymanych lub należnych od kontrahentów środków z tytułu świadczeń, których wykonanie nastąpi w następnych okresach sprawozdawczych, np. zapłacony z góry czynsz za cały okres wynajmu pomieszczeń,
- środki pieniężne otrzymane na sfinansowanie nabycia lub wytworzenia środków trwałych, w tym także środków trwałych w budowie, oraz prac rozwojowych, jeżeli stosownie do innych ustaw nie zwiększają one kapitałów (funduszy) własnych,
- ujemną wartość firmy.

Zaliczone do rozliczeń międzyokresowych przychodów kwoty zwiększają stopniowo pozostałe przychody operacyjne równolegle do odpisów amortyzacyjnych lub umorzeniowych od środków trwałych lub kosztów prac rozwojowych sfinansowanych z tych źródeł.

Prezentację rozliczeń międzyokresowych w bilansie przedstawiono w tabeli 3.

Tabela 3. Ujęcie w bilansie rozliczeń międzyokresowych

PASYWA	Rok bieżący 31.12.	Rok poprzedni 31.12. ....
B. ZOBOWIĄZANIA I REZERWY NA ZOBOWIĄZANIA	2.707.897,12	2.316.151,97
IV. Rozliczenia międzyokresowe	77.271,81	69.213,92
1. Ujemna wartość firmy	-	-
2. Inne rozliczenia międzyokresowe	77.271,81	69.213,92
- długoterminowe	-	-
- krótkoterminowe	77.271,81	69.213,92
Wskaźnik udziału rozliczeń międzyokresowych w pasywach bilansu (%)	0,4	0,4

Pytania

1. Istota i cel tworzenia rezerw w rachunkowości.
2. Rodzaje rezerw.
3. Rezerwa z tytułu odroczonego podatku dochodowego.
4. Istota zobowiązań i ich podział w bilansie.
5. Wycena zobowiązań w bilansie.
6. Ujemna wartość firmy i jej ustalenia.
7. Bierne rozliczenia międzyokresowe kosztów.
8. Przychody przyszłych okresów.

VIII. RACHUNEK ZYSKÓW I STRAT

1. Istota i znaczenie rachunku zysków i strat

Rachunek zysków i strat jest drugim, oprócz bilansu, obligatoryjnym składnikiem rocznego sprawozdania finansowego w tych firmach, które prowadzą rachunkowość zgodnie z ustawą o rachunkowości. **Rachunek zysków i strat jest ściśle powiązany z bilansem.**

O ile bilans informuje:

- na czym jednostka gospodarcza stoi,
- jakie posiada zasoby majątkowe, finansowe i inne,
- jaki jest jej potencjał produkcyjny, handlowy, intelektualny,
- jaki jest jej kapitał własny i kapitały obce, to rachunek zysków i strat informuje:
- jakie jednostka osiągnęła rezultaty dzięki wykorzystaniu tych zasobów,
- jakie są najważniejsze jej dokonania w rozpatrywanym okresie,
- czy jednostka osiągnęła zysk czy poniosła stratę,
- jaka jest efektywność działalności jednostki w rozpatrywanym okresie.

Bilans ukazuje majątek jednostki i źródła jego pokrycia, natomiast rachunek zysków i strat przedstawia efekty wykorzystania tego majątku. Ostateczny rezultat działalności jednostki ujęty w rachunku zysków i strat przedstawia wynik wykorzystania majątku. Końcowy rezultat działalności jednostki ujęty w rachunku zysków i strat w postaci wyniku finansowego jest wykazywany w bilansie w kapitale własnym. W zależności od rodzaju osiągniętego wyniku finansowego, albo ten kapitał zwiększa (zysk), albo go zmniejsza (strata) rys. 1.

Rys. 1. Powiązania rachunku zysków i strat z bilansem

BILANS		RACHUNEK ZYSKÓW I STRAT	
AKTYWA	PASYWA	KOSZTY I STRATY	PRZYCHODY I ZYSKI
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
.....	.....	.....	.....
	WYNIK FINANSOWY	WYNIK FINANSOWY	

Do oceny działalności jednostki, a także na potrzeby odbiorców zewnętrznych, istotna jest nie tylko sama wielkość wyniku finansowego, ale także za pomocą jakich rozmiarów działalności jednostki został on osiągnięty. **Ważne są zatem przychody, koszty oraz wzajemne między nimi relacje.** Rachunek zysków i strat zawiera więc najważniejsze informacje o czynnikach kształtujących wynik finansowy oraz o efektywności działalności jednostki. Jest bowiem zestawieniem osiągniętych w danym okresie przychodów i wszystkich poniesionych w danym okresie kosztów współmiernych do uzyskanych przychodów. Zestawienia tego dokonuje się po to, aby ustalić wynik finansowy w sposób następujący:

WYNIK FINANSOWY = PRZYCHODY – KOSZTY

Jest to podstawowe równanie rachunku zysków i strat. W rezultacie porównania przychodów i kosztów wynik finansowy może być wielkością dodatnią (czyli zyskiem) gdy przychody są wyższe od kosztów; wielkością zerową, kiedy przychody są równe kosztom i wielkością ujemną (stratą) gdy koszty są wyższe od przychodów.

Z powyższego zapisu wynika, że rachunek zysków i strat **zawiera trzy najważniejsze kategorie ekonomiczne istotne w działalności każdej jednostki, tj.: przychody, koszty i wynik finansowy**. Kategorie te są ustalone zgodnie z zasadami prawa bilansowego. Dlatego rachunek zysków i strat ma charakter ewidencyjno-sprawozdawczy. Jest to jednak wąskie spojrzenie na rachunek zysków i strat i na jego wartość informacyjną. W rzeczywistości znaczenie rachunku zysków i strat jest znacznie szersze. Obrazuje on najważniejsze osiągnięcia jednostki w okresie sprawozdawczym. Dlatego jest ważnym źródłem informacji dotyczących:

- wzrostu lub zmniejszenia przychodów w okresie sprawozdawczym w porównaniu do przychodów okresu poprzedniego,
- zwiększenia lub zmniejszenia wielkości kosztów związanych z osiągniętymi przychodami w porównaniu z analogicznymi wielkościami okresu poprzedniego,
- oceny dynamiki przychodów i kosztów,
- relacji kosztów do przychodów,
- wielkości osiągniętego wyniku finansowego z poszczególnych rodzajów działalności jednostki w rozpatrywanym okresie.

Rachunek zysków i strat ma więc ważne znaczenie informacyjne. Pozwala bowiem ocenić dokonania jednostki w okresie sprawozdawczym, ustalić w jakiej relacji osiągnięte dokonania pozostawały w stosunku do założeń planowanych, ocenić realność podjętych decyzji i sposób ich realizacji.

Rachunek zysków i strat pełni więc nie tylko funkcję sprawozdawczą, ale także funkcję analityczną oceniającą poziom dokonań jednostki w sprawozdawczym okresie. Podkreślić również należy, iż rachunek zysków i strat ma także ważne znaczenie prognostyczne. Informacje w nim zawarte są przydatne do kształtowania wielkości i dynamiki wyniku finansowego na rok następny.

2. Przychody

Na wynik finansowy jednostki mają wpływ czynniki dwojakiemu rodzaju, a mianowicie:

- **elementy kształtujące „in plus”** wartość wyniku finansowego (zwiększające zysk lub zmniejszające stratę),
- **elementy kształtujące „in minus”** wartość wyniku finansowego (zmniejszające zysk lub zwiększające stratę).

Podstawowym czynnikiem dodatnio wpływającym na wielkość wyniku finansowego są uzyskane w danym okresie przychody. Jak jednostka nie osiąga przychodów to ponosi tylko straty. Dlatego w gospodarce rynkowej często się mówi:

- **wszyscy żyją ze sprzedaży,**
- **nic się w firmie dobrego nie wydarzy dopóki czegoś się nie sprzeda i uzyska zapłatę.**

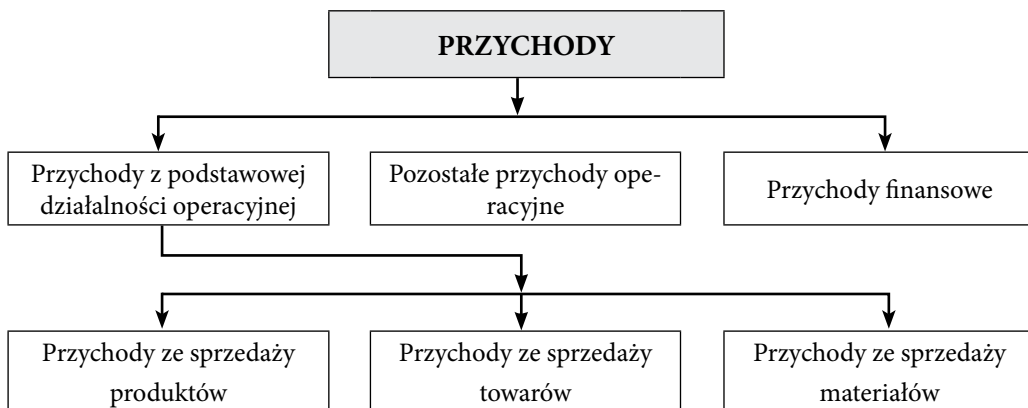
Przychody są kategorią złożoną i dlatego niekiedy różnie określaną, np. utarg, obrót, dochód. Przychody są osiągnięte z różnych rodzajów działalności:

- w jednostce produkcyjnej – ze sprzedaży produktów,
- w jednostce usługowej – ze świadczenia usług,
- w jednostce handlowej – ze sprzedaży towarów,
- w banku przychodem są odsetki od kredytów,
- w firmie wynajmującej lokale przychodami są czynsze z wynajmu.

W rachunku zysków i strat przychody zostały podzielone na:

- przychody z podstawowej działalności operacyjnej,
- pozostałe przychody operacyjne,
- przychody finansowe (rys. 2).

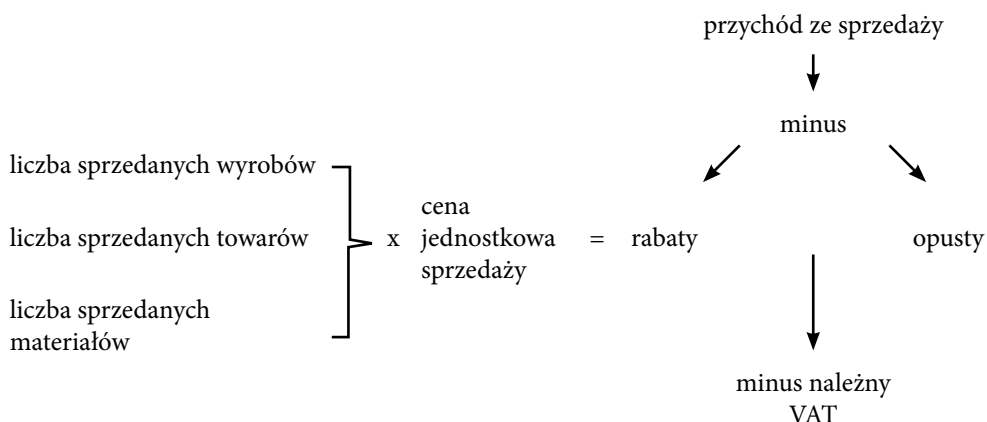
Rys. 2. Rodzaje przychodów w rachunku zysków i strat

Pierwszą i najważniejszą grupą przychodów są przychody ze sprzedaży w ramach podstawowej działalności operacyjnej. Przychodem ze sprzedaży jest kwota uzyskana lub należna od odbiorcy z tytułu sprzedaży produktów, towarów i materiałów pomniejszona o rabaty i opusty oraz należny podatek VAT.

Czynniki kształtujące przychód ze sprzedaży

Rabat – jest często udzielany ze względu na wielkość sprzedaży.

Bonifikaty, opusty – są udzielane np. przy sprzedaży niższego gatunku.

Skonto – jest obniżeniem ceny z tytułu np. szybkiej albo natychmiastowej zapłaty.

Przychody informują o tym, za ile firma sprzedała swoje produkty, towary lub usługi.

Nie oznacza to wcale, że przychody równają się wpływom gotówkowym.

Uznawanie przychodu niezależnie od wpływu środków pieniężnych zwiększa ryzyko związane z uzyskaniem korzyści ze sprzedaży dóbr i usług. Konsekwencją tego powinno być ostrożne podejście do sprzedaży, czyli ustalenie:

- komu jednostka sprzedaje,
- czy sprzedaje za gotówkę, czy na przelew,
- jaka jest pewność uzyskania środków pieniężnych za sprzedane produkty i towary.

Kwotę przychodów określa się zazwyczaj w drodze umowy między sprzedającym a kupującym. Jej wysokość ustala się w wartości godziwej z uwzględnieniem różnego rodzaju opustów.

Przychody ze sprzedaży ujmuje się w rachunku zysków i strat jeżeli spełnione są następujące warunki (MSR 18 Przychody – znowelizowany MSR 15):

- jednostka przekazała nabywcy znaczące ryzyko i korzyści wynikające z praw własności do produktów i towarów, co na ogół zbiega się z fizycznym przekazaniem dóbr,
- jednostka przestaje być trwale zaangażowana w zarządzanie sprzedanymi produktami lub towarami i nie sprawuje nad nimi kontroli,
- kwotę przychodów można wiarygodnie ustalić,
- istnieje prawdopodobieństwo, że jednostka gospodarcza uzyska korzyści z tytułu zrealizowanej transakcji,
- koszty jakie zostały poniesione lub będą poniesione w związku z transakcją sprzedaży, które mogą być wiarygodnie ustalone.

Przychody odgrywają niezwykle ważną rolę w działalności jednostki. Na znaczenie przychodów ze sprzedaży wpływają głównie dwa aspekty, tj. **finansowy i rynkowy**.

Z punktu widzenia finansowego, przychody są źródłem dopływu środków pieniężnych do jednostki bez których nie może ono funkcjonować. Musi na bieżąco regulować swoje zobowiązania, wypłacać wynagrodzenia pracownikom, dokonywać zakupu surowców i materiałów oraz towarów do kontynuowania działalności. **Przychody są więc niezbędne do pokrywania ponoszonych kosztów.** O znaczeniu przychodów decyduje w dużym stopniu również fakt, że są one osiąmane na zewnątrz przedsiębiorstwa, czyli na rynku. Zmusza to jednostkę do ciągłego analizowania sytuacji rynkowej, ponieważ informacje płynące z rynku są podstawą kształtowania wielkości i struktury produkcji oraz zakupu towarów.

Ustawa o rachunkowości zdefiniowała przychody w sposób szczególny i odmienny od powszechnie przyjętego określenia przychodów. **W świetle ustawy o rachunkowości (art. 3 pkt. 30) przez przychody i zyski w okresie sprawozdawczym rozumie się:**

- **uprawdopodobnione powstanie w okresie sprawozdawczym korzyści ekonomicznych,**
- **o wiarygodnie określonej wartości,**
- **w formie zwiększenia wartości aktywów albo zmniejszenia wartości zobowiązań,**
- **które doprowadzą do wzrostu kapitału własnego lub zmniejszenia jego niedoboru w inny sposób niż wniesienie środków przez udziałowców lub właścicieli.**

Rozpatrując atrybuty wyżej wymienionych przychodów można łatwo zauważyć, że w ich określeniu więcej jest elementów z bilansu niż z rachunku zysków i strat. Pierwszym i najważniejszym atrybutem przychodów jest przyczynianie się do osiągnięcia korzyści ekonomicznych, które spowodują zwiększenie składników aktywów bilansu albo zmniejszenie zobowiązań. W określeniu przychodów podkreśla się, że korzyści mają być wiarygodnie określone a ich powstanie powinno być uprawdopodobnione.

Ustawa o rachunkowości na równi z przychodami traktuje zyski. Przez zysk w tym ujęciu określa się inne pozycje, które spełniają podstawowe warunki definicji przychodów, czyli przyczyniają się do osiągnięcia korzyści ekonomicznych i które nie muszą powstawać w ramach podstawowej działalności operacyjnej ale także w działalności pozostałej. Do zysków zalicza się na przykład zyski powstałe ze sprzedaży środków trwałych (kamienic, których nie znane są koszty budowy), środków trwałych w budowie, wyceny bilansowej dodatnich różnic kursowych aktywów finansowych.

Ustawa o rachunkowości wyróżnia także **przychody z niezakończonych usług** realizowanych na podstawie długoterminowych umów dotyczących usług budowlanych, remontowych, konsultingowych itp. Stopień zaawansowania tych usług może być mierzony:

- udziałem poniesionych kosztów od dnia zawarcia umowy do dnia ustalenia przychodu. W całkowitych kosztach wykonania usługi,
- liczbę przeprowadzonych godzin bezpośrednich wykonania usługi,
- na podstawie obmiaru wykonanych prac,
- inną metodą.

Jednostki korzystają z takich metod ustalenia ceny i przychodów niezakończonych usług, jak:

Metoda	Wycena przychodów
W wysokości kosztów powiększonych o narzut zysku	Koszty odpowiadające wykonanej części usługi plus narzut zysku
W wysokości ryczałtu	Proporcjonalnie do stopnia wykonania usługi, o ile ten stopień jest możliwy do ustalenia na dzień bilansowy

Oprócz przychodów ze sprzedaży **drugą grupą przychodów są przychody z pozostałej działalności operacyjnej** (sprzedaż zbędnych środków trwałych, zbędnych materiałów, otrzymane dotacje, odpisane przedawnione zobowiązania).

Trzecia grupa przychodów to przychody z działalności finansowej obejmujące:

- odsetki od lokat na rachunku bankowym, otrzymane dywidendy, dodatnie różnice kursowe,
- przychody ze sprzedaży aktywów finansowych,
- sprzedaż wierzytelności.

3. Koszty

Osiągnięcie przychodów jest związane z ponoszeniem kosztów. Koszty odzwierciedlają równowartość zużytych środków trwałych, wartości niematerialnych i prawnych, materiałów, usług obcych oraz zaangażowanej pracy ludzkiej. Mogą one dotyczyć:

- **kosztów wytworzenia produktów**, które są ściśle związane z procesem technologicznym prowadzącym do wytworzenia określonych wyrobów i usług; koszty te określa się kosztami tworzącymi wartość produktów,
- **kosztów bieżącej działalności jednostki**, które nie tworzą wartości produktów, ponieważ nie są związane z ich wytwarzaniem; odnosi się je wprost na wynik finansowy jednostki w okresie ich powstawania; do kosztów tych zalicza się koszty ogólnego zarządu oraz koszty sprzedaży.

Według ustawy o rachunkowości (art. 3 pkt. 31) przez koszty i straty rozumie się:

- **uprawdopodobnione zmniejszenia w okresie sprawozdawczym korzyści ekonomicznych,**
- **o wiarygodnie określonej wartości,**
- **w formie zmniejszenia wartości aktywów albo zwiększenia wartości zobowiązań i rezerw, które doprowadzą do zmniejszenia kapitału własnego lub zwiększenia jego niedoboru w inny sposób niż wycofanie środków przez udziałowców lub właścicieli.**

Przytoczona definicja kosztów jest odwrotnością definicji przychodów i obejmuje zarówno koszty, jak i straty prezentowane w rachunku zysków i strat. Mianem strat określa się te pozycje w rachunku zysków i strat, które spełniają definicję kosztów a faktycznie są nadwyżką kosztów nad przychodami osiągniętymi z nich. Do strat zalicza się m, in.:

- stratę ze zbycia niefinansowych aktywów trwałych,
- stratę ze zbycia inwestycji.

W rachunku zysków i strat koszty zostały ujęte analogicznie do przychodów jako:

- **koszty podstawowej działalności operacyjnej**, które obejmują koszty wytworzenia sprzedanych produktów oraz wartość sprzedanych towarów i materiałów, a także koszty związane z działalnością firmy jako całości w okresie sprawozdawczym, tj. koszty ogólnego zarządu oraz koszty sprzedaży,
- **koszty pozostałej działalności operacyjnej** obejmujące koszty odszkodowań, kar grzywnien, straty ze zbycia środków trwałych, odpisy aktualizujące należności,
- **koszty operacji finansowych** obejmujące m. in. straty ze zbycia inwestycji, np. spadek cen akcji, koszty ujemnych różnic kursowych.

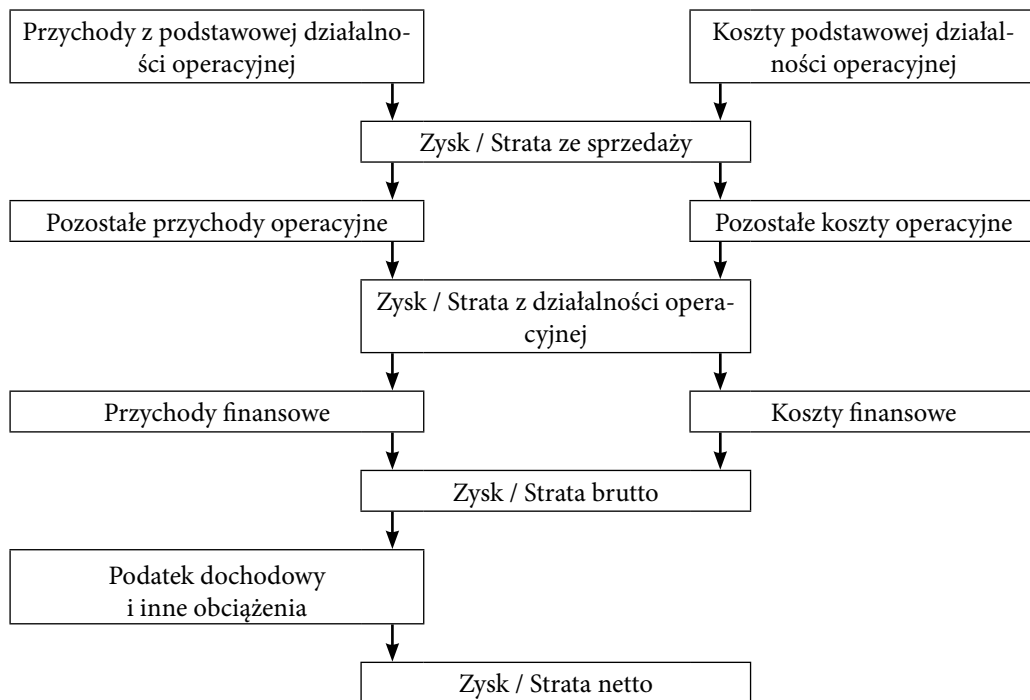
4. Rachunek zysków i strat oraz jego warianty

Rachunek zysków i strat jest zestawieniem osiągniętych przychodów i poniesionych kosztów jednostki gospodarczej w okresie sprawozdawczym w celu ustalenia wyniku finansowego. Chodzi jednak nie tylko o wynik końcowy – globalny, lecz o wynik na poszczególnych segmentach działalności jednostki, tj. na:

- podstawowej działalności operacyjnej,
- pozostałej działalności operacyjnej,
- działalności finansowej.

Punktem wyjściowym w ustaleniu końcowego wyniku finansowego jest wynik na podstawowej działalności operacyjnej, czyli wynik ze sprzedaży, który następnie jest powiększany lub pomniejszany o wyniki z pozostałych segmentów działalności jednostki (rys. 3).

Rys. 3. Procedura ustalania wyniku finansowego w rachunku zysków i strat

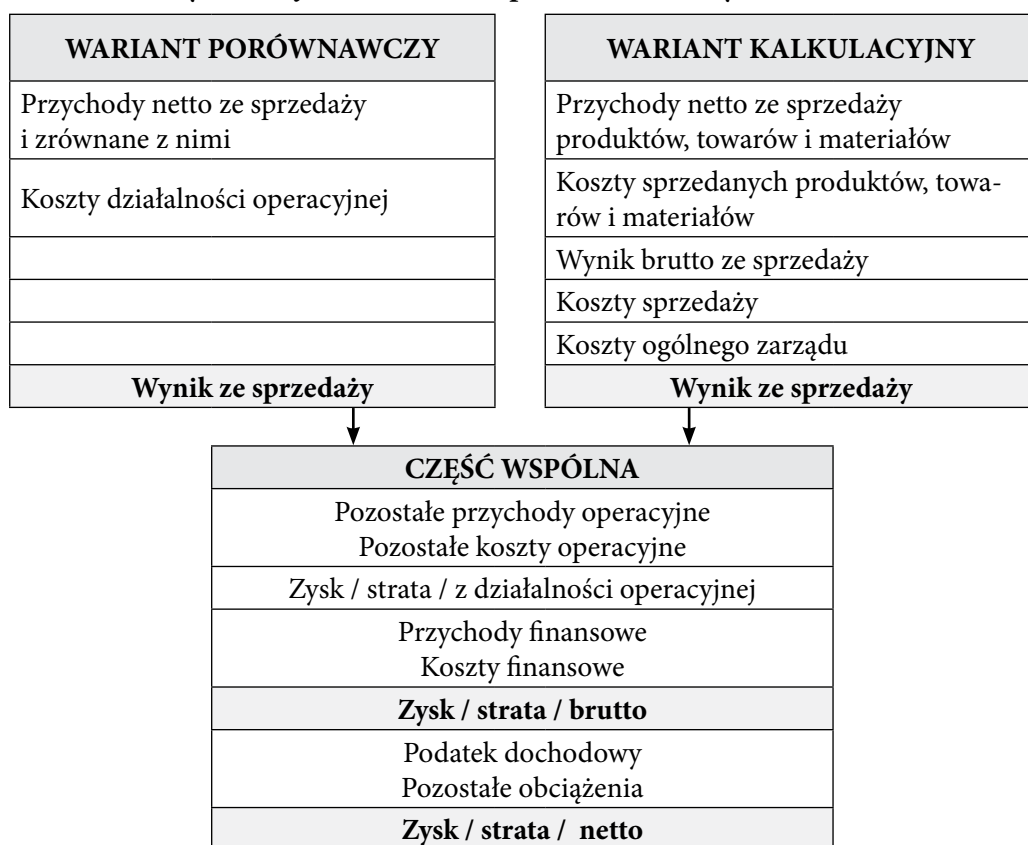

Rachunek zysków i strat może być sporządzony w dwóch wariantach jako:

- **wariant porównawczy,**
- **wariant kalkulacyjny.**

Zarówno końcowy wynik finansowy w jednym i drugim wariantcie rachunku zysków i strat, jak i poszczególne cząstkowe rodzaje wyników finansowych w wyodrębnionych segmentach działalności jednostki są jednakowe. Inna jest nieco droga dochodzenia do wyniku ze sprzedaży w poszczególnych wariantach, natomiast sposób ustalenia wyniku finansowego w pozostałej działalności operacyjnej oraz działalności finansowej są w obydwu wariantach takie same. Dlatego każdym z wariantów rachunku zysków i strat występują dwie podstawowe części, a mianowicie część odmienna dotycząca podstawowej działalności operacyjnej i część wspólna odnosząca się do pozostałych rodzajów działalności (rys. 4).

Rys. 4. Część odmienna i wspólna rachunku zysków i strat

O wyborze konkretnego wariantu zysków i strat w decydującym stopniu rozstrzyga sposób ewidencji kosztów. Jeżeli w jednostce ewidencja kosztów jest prowadzona w układzie rodzajowym, to rachunek zysków i strat jest sporządzany w wariantcie porównawczym. Ten wariant rachunku zysków i strat jest preferowany dla jednostek handlowych oraz innych małych jednostek, które nie ustalają kosztu wytworzenia produktu. Natomiast kalkulacyjny wariant rachunku zysków i strat jest zalecany dla jednostek produk-

cyjnych i usługowych, w których konieczne jest ustalenie kosztu wytworzenia produktu bądź usługi. W kalkulacyjnym wariantcie rachunku zysków i strat wykazuje się wyłącznie koszty podstawowej działalności operacyjnej obciążające dany okres sprawozdawczy, czyli koszty wytworzenia sprzedanych produktów oraz koszty sprzedaży i koszty ogólnego zarządu. Nie uwzględnia się kosztów dotyczących innych okresów sprawozdawczych, które zawiera porównawczy rachunek zysków i strat.

5. Ustalenie wyniku ze sprzedaży w porównawczym rachunku zysków i strat

Pierwszym cząstkowym wynikiem ustalonym w rachunku zysków i strat jest wynik ze sprzedaży (zysk lub strata). Wynik ten odzwierciedla rezultat podstawowej działalności operacyjnej jednostki za rok obrotowy jaki osiąga w rezultacie wytwarzania i sprzedaży produktów (wyborów i usług) zakupu i sprzedaży towarów oraz materiałów. Procedurę ustalenia wyniku ze sprzedaży w porównawczym rachunku zysków i strat przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1. Ustalenie wyniku ze sprzedaży w porównawczym rachunku zysków i strat

Wariant porównawczy
A. Przychody netto ze sprzedaży i zrównane z nimi
Przychodu netto ze sprzedaży produktów
Zmiana stanu produktów
Koszt wytworzenia produktów na własne potrzeby jednostki
Przychody netto ze sprzedaży towarów i materiałów
B. Koszty działalności operacyjnej
Amortyzacja
Zużycie materiałów i energii
Usługi obce
Podatki i opłaty
Wynagrodzenia
Ubezpieczenia społeczne i inne świadczenia
Pozostałe koszty rodzajowe
Wartość sprzedanych towarów i materiałów
C. Zysk (strata) ze sprzedaży (A-B)

Wynik ze sprzedaży w wariantcie porównawczym rachunku zysków i strat ustala się odejmując od przychodów ze sprzedaży i zrównanych z nimi koszty działalności operacyjnej.

Na przychody ze sprzedaży i zrównane z nimi składają się:

- przychody netto ze sprzedaży produktów (wyrobów i usług),
- zmiana stanu produktów,
- koszt wytworzenia produktów na własne potrzeby jednostki,
- przychody netto ze sprzedaży towarów i materiałów.

Klasycznymi elementami przychodów z podstawowej działalności operacyjnej jednostki są:

- przychody netto ze sprzedaży produktów,
- przychody netto ze sprzedaży towarów nabytych do odsprzedaży w stanie nieprzetworzonym,
- przychody ze sprzedaży materiałów, które zostały nabyte na własne potrzeby, ale które z różnych przyczyn zostały odsprzedane innym jednostkom.

Zmiana stanu produktów oraz koszt wytworzenia produktów przeznaczonych na własne potrzeby jednostki są szczególnymi elementami przychodów. Dlatego w porównawczym wariantach rachunku zysków i strat przychody ze sprzedaży są określone mianem **przychodów ze sprzedaży i zrównanych z nimi**.

W jednostkach produkcyjnych i usługowych głównym źródłem przychodów z podstawowej działalności operacyjnej jest **sprzedaż produktów (wyrobów i usług)**, które jednostka sama wytworzyła. Przychody netto ze sprzedaży produktów obejmują kwoty otrzymane lub należne od odbiorców z tytułu sprzedaży wyrobów, towarów lub usług. Przychodem jest kwota netto, czyli pomniejszona o należny podatek VAT oraz ewentualne opusty i rabaty a powiększona o dotacje lub inne zwiększenia. Należna kwota wynika z faktur sprzedaży sporządzonych na podstawie zawartych umów czy zamówień.

Przychody netto ze sprzedaży towarów i materiałów obejmują przede wszystkim przychody ze sprzedaży towarów nabytych do odsprzedaży w stanie nieprzetworzonym. Sprzedaż ta obejmuje sprzedaż detaliczną i hurtową towarów w jednostkach handlowych, sprzedaż towarów w gastronomii. Drugim składnikiem tej sprzedaży jest sprzedaż materiałów, czyli składników majątkowych niewykorzystanych w jednostce.

W porównawczym rachunku zysków i strat w przychodach netto ze sprzedaży i z nimi zrównanych ujęto ponadto dwie następujące pozycje:

- **zmiana stanu produktów,**
- **koszt wytworzenia produktów na własne potrzeby jednostki.**

Ujęcie zmiany stanu produktów ma na celu doprowadzenie do współmierności przychodów i kosztów. Jak wiadomo, koszty rodzajowe wykazane w wersji porównawczej rachunku zysków i strat obejmują wszystkie koszty poniesione przez jednostkę w okresie sprawozdawczym niezależnie od tego, czy dotyczą one wytworzonych sprzedanych wyrobów, czy wyrobów niesprzedanych. W związku z tym nie zawsze są to koszty współmierne z osiągniętymi w tym czasie przychodami. Jeżeli jednostka wytworzyła więcej produktów niż sprzedała, to część niesprzedana zwiększa zapas wyrobów gotowych. W takim wypadku występują faktycznie niższe przychody w rozpatrywanym okresie od poniesionych kosztów rodzajowych w tym okresie. W celu doprowadzenia do współmierności przychodów i kosztów należy albo zwiększyć odpowiednio przychody albo obniżyć koszty. Rezultat takich działań w obydwu wypadkach będzie jednakowy. W ustawie o rachunkowości przyjęto jednak zasadę korygowania przychodów a nie kosztów, dlatego pozycja zmiany stanu produktów znalazła się w rachunku zysków i strat jako element przychodów, co przy wzroście stanu produktów automatycznie wpływa na zwiększenie sumy przychodów.

Zmiana stanu produktów występuje w rachunku zysków i strat wówczas, gdy zmienia się na koniec okresu sprawozdawczego w stosunku do stanu na początek okresu wartość:

- zapasów wyrobów gotowych, półfabrykatów i produktów w toku,
- rozliczeń międzyokresowych o charakterze czynnym,
- rozliczeń międzyokresowych o charakterze biernym.

Zmianę stanu produktów wykazuje się ze znakiem:

- plus (+) – oznaczającym zwiększenie stanu produktów,
- minus (-) – oznaczającym zmniejszenie stanu produktów.

Zmiana stanu produktów sprowadza koszty w rachunku porównawczym do porównywalności z przychodami, co umożliwia prawidłowe ustalenie wyniku ze sprzedaży. Zapisujemy to następująco:

$$\begin{aligned} & \text{Przychody ze sprzedaży produktów} \\ & + \text{Przyrost stanu produktów} \\ & \text{lub} \\ & - \text{Zmniejszenie stanu produktów} \\ & = \\ & \text{Przychody netto ze sprzedaży} \end{aligned}$$

Należy postawić pytanie, dlaczego występuje potrzeba uwzględnienia zmiany stanu produktów w porównawczym rachunku zysków i strat. Zmiana stanu produktów nie występuje w przedsiębiorstwach handlowych, tylko w przedsiębiorstwach produkcyjnych. Wynika to po prostu z tego, że ten wariant rachunku zysków i strat nie jest przystosowany do specyfiki przedsiębiorstw o charakterze produkcyjnym, w których występuje bardzo często różnica pomiędzy wielkością produkcji a wielkością sprzedaży. Jeśli tej różnicy nie ma, to zmiana stanu produktów nie występuje.

Przykład

Jednostka w okresie sprawozdawczym wytworzyła 500 szt. wyrobów gotowych. Całą wytworzoną produkcję sprzedała po 10 zł za sztukę, przy koszcie jednostkowym 9 zł. Jednostka nie poniosła żadnych innych kosztów ani też nie uzyskała innych przychodów. Na podstawie powyższych danych należy sporządzić rachunek zysków i strat (wariant porównawczy) oraz ustalić zysk ze sprzedaży.

Rozwiązanie

Rachunek zysków i strat dla sytuacji przedstawionej w powyższym przykładzie przy założeniu, że cała wytworzona produkcja została sprzedana, jest następujący:

Przychody ze sprzedaży	Koszt własny przychodów
Sprzedaż produktów	Całość poniesionych kosztów operacyjnych dotyczących rozpatrywanego okresu
500 szt. x 10 zł = 5.000 zł	500 szt. x 9 zł = 4.500 zł
	Zysk ze sprzedaży: 500 zł

Zysk ze sprzedaży ustala się następująco:

$$5.000 \text{ zł} - 4.500 \text{ zł} = 500 \text{ zł}$$

Jeżeli wszystkie wytworzone w okresie sprawozdawczym produkty zostały sprzedane, to produkcja równa się sprzedaży i nie występuje zmiana stanu produktów w tym okresie. Sytuacja taka występuje w praktyce jednak bardzo rzadko. Dlatego do powyższego przykładu wprowadzono założenie, że 100 szt. wytworzonych w okresie sprawozdawczym wyrobów nie zostanie w tym okresie sprzedanych. Należy wykazać w rachunku zysków i strat zmianę stanu produktów i uwzględnić ją w przychodach i kosztach.

W pierwszej kolejności dokonano korekty przychodów, czyli uwspółmierniono przychody z kosztami.

Przychody ze sprzedaży i z nimi zrównane w bieżącym okresie	Koszt własny przychodów
Sprzedaż produktów 400 szt. x 10 zł = 4.000 zł Przychód z wytworzonej produkcji w bieżącym okresie i niesprzedanej w tym okresie 100 szt. x 9 zł = 900 zł	Całość poniesionych kosztów operacyjnych dotyczących rozpatrywanego okresu 500 szt. x 9 zł = 4.500 zł Zysk ze sprzedaży: 400 zł

Zysk ze sprzedaży ustala się następująco:

$$(4.000 \text{ zł} + 900 \text{ zł}) - 4.500 \text{ zł} = 400 \text{ zł}$$

Następnie dokonano korekty kosztów, czyli uwspółmierniono koszty z przychodami:

Przychody ze sprzedaży i z nimi zrównane w bieżącym okresie	Koszt własny przychodów
Sprzedaż produktów 400 szt. x 10 zł = 4.000 zł	Całość poniesionych kosztów operacyjnych 500 szt. x 9 zł = 4.500 zł Koszt wytworzenia produkcji niesprzedanej 100 szt. x 9 zł = 900 zł Zysk ze sprzedaży: 400 zł

Zysk ze sprzedaży ustala się następująco:

$$4.000 \text{ zł} - (4.00 \text{ zł} - 900 \text{ zł}) = 400 \text{ zł}$$

Jak wynika z przedstawionych obliczeń, zysk ze sprzedaży jest jednakowy w obydwu przypadkach. W pierwszym z nich sprzedaż produktów została powiększona o przyrost stanu produktów, natomiast w drugim koszt własny przychodów został ustalony przez odjęcie od całości kosztów operacyjnych okresu, kosztów wytworzenia produkcji niesprzedanej. W związku z tym koszt własny przychodu wyniósł w tym wypadku 3.600 zł (4.500 zł - 900 zł), a zysk ze sprzedaży 400 zł.

Jeśli na koniec okresu wystąpi zmniejszenie stanu produktów w porównaniu ze stanem na początek okresu to oznacza, że jednostka sprzedała wszystkie wytworzone w tym okresie produkty, a także część produktów odłożonych w zapasie, wytworzonych w okresie poprzednim. Dlatego zmniejszenie stanu produktów należy odjąć od uzyskanych przychodów w okresie sprawozdawczym.

W porównawczym rachunku zysków i strat na równi z przychodami jest także traktowany **koszt wytworzenia produktów w ramach podstawowej działalności operacyjnej i przekazane na własne potrzeby jednostki**. Jest to spowodowane tym, że przekazanie to zmniejsza stan produktów, które nie są ujęte w kosztach wytworzenia sprzedanych produktów. Przekazanie produktów na własne potrzeby jednostki zmniejsza sprzedaż. Chcąc wyeliminować to zniekształcenie, do przychodów należy dodać koszt wytworzenia produktów na własne potrzeby jednostki. Mamy wówczas do czynienia z tzw. **obrotem wewnętrznym**.

Zsumowane wszystkie składniki przychodów są określane w porównawczym rachunku zysków i strat mianem przychodów netto ze sprzedaży i zrównanych z nimi.

Osiąganie przychodów ze sprzedaży wymaga ponoszenia kosztów. W porównawczym rachunku zysków i strat na koszty uzyskania przychodów w ramach podstawowej działalności operacyjnej składają się dwie grupy kosztów:

- koszty układu rodzajowego,
- wartość sprzedanych towarów i materiałów (rys. 5).

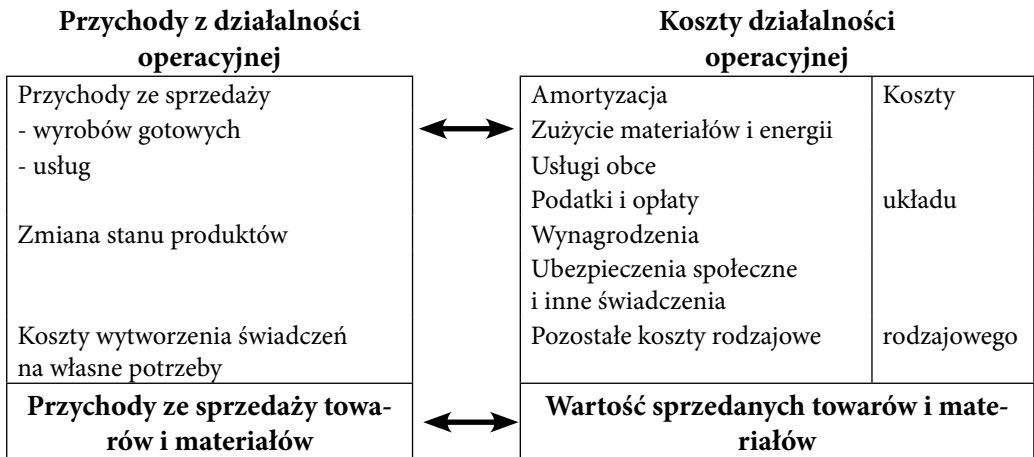
Rys. 5. Koszty uzyskania przychodu w porównawczym rachunku zysków i strat

KOSZTY PODSTAWOWEJ DZIAŁALNOŚCI OPERACYJNEJ	
Koszty układu rodzajowego	Wartość sprzedanych towarów i materiałów
• amortyzacja	
• zużycie materiałów i energii	
• usługi obce	
• podatki i opłaty, a tym podatek akcyzowy	
• wynagrodzenia	
• ubezpieczenia społeczne i inne świadczenia	
• pozostałe koszty rodzajowe	

Pierwsza grupa kosztów to koszty zużycia poszczególnych czynników produkcji, czyli koszty rodzajowe. Koszty te odpowiednio zgrupowane tworzą **rodzajowy układ kosztów**. Układ ten jest zbiorem kosztów prostych podstawowej działalności operacyjnej poniesionych przez jednostkę w okresie sprawozdawczym bez względu na to, czy dotyczą (w przypadku działalności produkcyjnej i usługowej) wyrobów i usług sprzedanych czy nie sprzedanych w tym okresie.

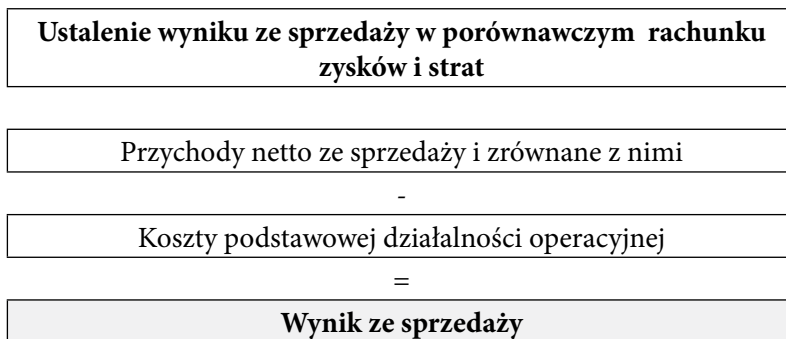
Całkowicie odmienna jest **druga grupa kosztów** podstawowej działalności operacyjnej ujęta w porównawczym rachunku zysków i strat, czyli wartość sprzedanych towarów i materiałów. Obejmuje ona wartość sprzedanych towarów w cenie nabycia lub zakupu oraz wartość sprzedanych materiałów.

Zestawienie poszczególnych rodzajów przychodów z podstawowej działalności operacyjnej w porównawczym rachunku zysków i strat z kosztami podstawowej działalności operacyjnej przedstawia się następująco:

Porównując ogólną sumę przychodów ze sprzedaży z podstawowej działalności operacyjnej z kosztami działalności operacyjnej, otrzymuje się wynik ze sprzedaży w porównawczym rachunku zysków i strat (rys. 6).

Rysunek 6. Ustalenie wyniku ze sprzedaży w porównawczym rachunku zysków i strat

Wynik ze sprzedaży za rok obrotowy jest pierwszym i najważniejszym wynikiem jednostki osiąganym na podstawowej działalności operacyjnej.

6. Ustalenie wyniku ze sprzedaży w kalkulacyjnym rachunku zysków i strat

W wariantcie kalkulacyjnym rachunku zysków i strat wynik ze sprzedaży ustala się dwuetapowo (rys. 7), tj.:

- w pierwszym etapie ustala się w **wyniku brutto ze sprzedaży**,
- w drugim etapie ustala się **właściwy wynik ze sprzedaży**.

Na przychody netto ze sprzedaży w kalkulacyjnym rachunku zysków i strat składają się:

- przychody netto ze sprzedaży produktów,
- przychody netto ze sprzedaży towarów i materiałów.

Obie grupy przychodów zostały już omówione w poprzednim podrozdziale i dlatego nie wymagają dodatkowych objaśnień.

Rys. 7. Ustalenie wyniku ze sprzedaży w wariantcie kalkulacyjnym rachunku zysków i strat

$$\boxed{\text{Przychody netto ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów}} - \boxed{\text{Koszty sprzedanych produktów, towarów i materiałów}} = \boxed{\text{Zysk (strata) brutto ze sprzedaży}}$$

$$\boxed{\text{Zysk (strata) brutto ze sprzedaży}} - \boxed{\text{Koszty sprzedaży}} - \boxed{\text{Koszty ogólnego zarządu}} = \boxed{\text{Zysk (strata) ze sprzedaży}}$$

Porównując w pierwszej kolejności przychody ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów z odpowiadającymi tym przychodom kosztami sprzedanych produktów, towarów i materiałów, ustala się wynik brutto ze sprzedaży. Jest to pierwszy poziom wyniku ze sprzedaży w kalkulacyjnym wariantcie rachunku zysków i strat. Aby ustalić właściwy wynik ze sprzedaży, należy zmniejszyć go o:

- koszty sprzedaży,
- koszty ogólnego zarządu.

Koszty sprzedaży obejmują koszty związane ze sprzedaży wyrobów gotowych w jednostkach produkcyjnych oraz towarów w jednostkach handlowych. Koszty sprzedaży obejmują przede wszystkim:

- koszty transportu, spedycji, załadunku i wyładunku,
- koszty ubezpieczeń w transporcie,
- koszty opakowań,
- koszty reklamy, promocji, wystaw i targów.

Na koszty sprzedaży składają się więc głównie koszty czynności wykonywanych po wydaniu wyrobów z magazynu lub po odbiorze ich przez odbiorcę. Kosztami sprzedaży są także koszty pozyskania nabywców produktów i towarów, czyli koszty udziału w targach i wystawach.

W jednostkach handlowych w ramach kosztów sprzedaży wykazuje się koszty handlowe, czyli koszty prowadzenia punktów sprzedaży oraz koszty wynagrodzenia pracowników tych placówek. Koszty sprzedaży są w całości kosztami tego okresu, w którym zostały poniesione.

Koszty ogólnego zarządu obejmują z kolei koszty związane z funkcjonowaniem i obsługą jednostki jako całości, z wyłączeniem kosztów, które zalicza się do pozostałych kosztów operacyjnych lub kosztów finansowych. Do kosztów ogólnego zarządu zalicza się w szczególności:

- koszty wynagrodzeń i świadczeń na rzecz pracowników zarządu i administracji,
- koszty łączności i koszty biurowe,
- koszty reprezentacji,
- koszty funkcjonowania rady nadzorczej,
- koszty podróży służbowych i ryczałtu za korzystanie z prywatnych samochodów do celów służbowych,
- koszty utrzymania i ochrony magazynów, pomieszczeń biurowych oraz innych jednostek.

Koszty ogólnego zarządu są również kosztami okresu, w którym zostały poniesione.

Jeżeli wynik ze sprzedaży brutto (zysk, strata) skorygujemy o koszty sprzedaży i koszty ogólnego zarządu, to otrzymujemy drugi poziom wyniku w wariantcie kalkulacyjnym – **zysk (stratę) ze sprzedaży**. Tak ustalony wynik ze sprzedaży jest identyczny kwotowo z wynikiem ze sprzedaży w porównawczym rachunku zysków i strat.

Drugą stroną kształtowania wyniku ze sprzedaży są koszty sprzedanych produktów, towarów i materiałów. W kalkulacyjnym rachunku zysków i strat uwzględnione są wyłącznie te koszty, które przyczyniły się do osiągnięcia przychodów ze sprzedaży. Nie wykazuje się w nim kosztów poniesionych na nabycie lub wytworzenie wyrobów gotowych zwiększających stan zapasów. Są to więc tylko koszty współmierne z przychodami. Nie występuje więc kategorie zmiany stanu produktów. W kalkulacyjnym rachunku zysków i strat koszty sprzedanych produktów, towarów i materiałów są ujęte z podziałem na:

- **koszt wytworzenia sprzedanych produktów,**
- **wartość sprzedanych towarów i materiałów.**

Z punktu widzenia ustalenia wyniku finansowego istotne znaczenie ma prawidłowe określenie kosztu wytworzenia sprzedanych produktów. Zgodnie z ustawą o rachunkowości, koszt wytworzenia produktu obejmuje:

- koszty pozostające w bezpośrednim związku z produktem, czyli koszty bezpośrednio,
- uzasadnioną część kosztów pośrednich, związanych z wytworzeniem tego produktu.

Do kosztów bezpośrednich zalicza się wartość zużytych materiałów bezpośrednich, koszty pozyskania i przetworzenia związane bezpośrednio z produkcją i inne koszty poniesione w związku z doprowadzeniem produktu do postaci i miejsca, w jakich się znajduje w dniu sprzedaży.

Do uzasadnionej części kosztów pośrednich, odpowiedniej do okresu wytwarzania produktu, zalicza się:

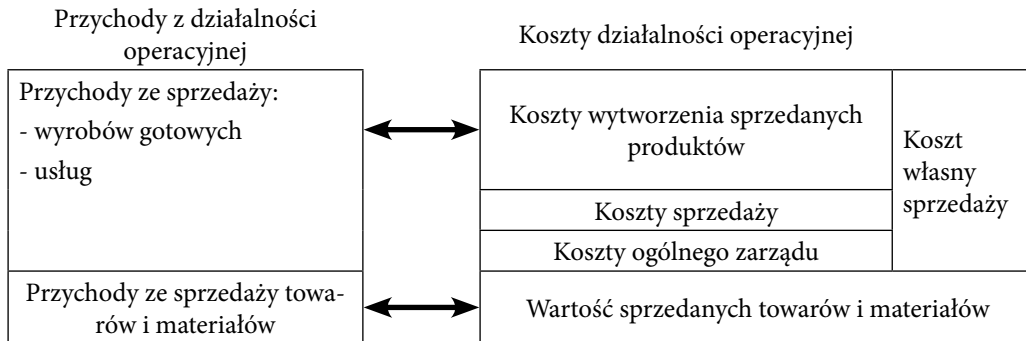
- zmienne pośrednie koszty produkcji, czyli koszty wydziałowe,
- część stałych, pośrednich kosztów produkcji, która odpowiada poziomowi tych kosztów przy normalnym wykorzystaniu zdolności produkcyjnych.

Normalny poziom wykorzystania zdolności produkcyjnych jest to przeciętna, zgodna z oczekiwaniami w typowych warunkach, wielkość produkcji za daną liczbę okresów lub sezonów, przy uwzględnieniu planowanych remontów.

Jeżeli na dzień bilansowy lub inny dzień wyceny nie jest możliwe ustalenie kosztu wytworzenia produktu, to jego wyceny dokonuje się według ceny sprzedaży netto takiego samego lub podobnego produktu, pomniejszonej o przeciętnie osiągnięty przy sprzedaży produktów zysk brutto ze sprzedaży, a w przypadku produktu w toku – także z uwzględnieniem stopnia jego przetworzenia.

Druga grupa kosztów, czyli wartość sprzedanych towarów i materiałów, podobnie jak w porównawczym wariantcie rachunku zysków i strat, obejmuje wartość sprzedanych towarów i materiałów w cenie nabycia lub zakupu. W celu ustalenia wyniku ze sprzedaży jest ona przeciwstawiana przychodom uzyskiwanym z ich sprzedaży.

Zestawienie poszczególnych rodzajów przychodów z podstawowej działalności operacyjnej w kalkulacyjnym rachunku zysków i strat z kosztami podstawowej działalności operacyjnej przedstawia się następująco:

Takie ustawienie pozwala ustalić wynik ze sprzedaży w kalkulacyjnym rachunku zysków i strat, który jest równy wynikowi ze sprzedaży w rachunku porównawczym.

7. Pozostałe przychody i pozostałe koszty oraz wynik finansowy z działalności operacyjnej

Na wstępie należy stwierdzić, iż zdarzenia objęte pozostałą działalnością operacyjną są jednakowe zarówno w porównawczym jak i kalkulacyjnym rachunku zysków i strat oraz są ujęte w odrębnym segmencie tego rachunku.

Pozostała działalność operacyjna jest pośrednio związana z podstawową działalnością operacyjną. Cechą charakterystyczną tej działalności jest to, że zdarzenia objęte jej zakresem występują niesystematycznie, często sporadycznie, w związku z tym trudno jest z góry przewidzieć rodzaj tych zdarzeń i ich wynik finansowy.

Zdarzenia gospodarczej objęte pozostałą działalnością operacyjną dotyczą w szczególności:

- działalności socjalnej,
- zbywania środków trwałych, środków trwałych w budowie oraz wartości niematerialnych i prawnych, w tym także zaliczonych do inwestycji,
- odpisów aktualizujących wartość aktywów trwałych i ich korekt,
- odszkodowań i kar,
- tworzenia i rozwiązywania rezerw, z wyjątkiem rezerw związanych z operacjami finansowymi,
- przekazywania lub otrzymywania nieodpłatnie składników aktywów,
- zdarzeń losowych.

Pozostała działalność operacyjna kreuje zarówno przychody, jak i koszty nazwane pozostałymi przychodami operacyjnymi i pozostałymi kosztami operacyjnymi. Ustalając wynik finansowy tych zdarzeń należy uwzględnić niewątpliwe pozostałe przychody operacyjne i wszystkie poniesione pozostałe koszty operacyjne. **Wynik finansowy z po-**

zostałej działalności operacyjnej oraz wynik ze sprzedaży z podstawowej działalności operacyjnej tworzą całościowy wynik finansowy z działalności operacyjnej.

Do pozostałych przychodów operacyjnych zalicza się takie rodzaje przychodów, jak:

- przychody ze sprzedaży niefinansowych aktywów trwałych, w tym także ze sprzedaży złomu i odpadów z zaniechanej produkcji,
- przychody z tytułu najmu lub dzierżawy środków trwałych, jeżeli najem nie jest przedmiotem podstawowej działalności,
- przychody otrzymane od innych jednostek z tytułu kar, grzywien i odszkodowań,
- otrzymane subwencje, dotacje i dopłaty z budżetu państwa, z Unii Europejskiej oraz od innych jednostek, otrzymane darowizny,
- odpisane przedawnione nieściągalne lub umorzone zobowiązania,
- ujemna wartość firmy,
- nadwyżki inwentaryzacyjne,
- wartość rozwiązanych rezerw, z wyjątkiem dotyczących przychodów finansowych,
- wartość otrzymanych odszkodowań z tytułu zdarzeń losowych.

Te zróżnicowane składniki pozostałych przychodów operacyjnych zostały ujęte w rachunku zysków i strat w trzech następujących pozycjach:

- zysk ze zbycia niefinansowych aktywów trwałych,
- dotacje,
- inne przychody operacyjne.

Jak z powyższego wynika, pozostałe przychody operacyjne są prezentowane w rachunku zysków i strat w sposób specyficzny. Część z nich została wyraźnie określona, natomiast wszystkie pozostałe rodzaje przychodów są wykazywane w pozycji „inne przychody operacyjne”. Drugą cechą tych przychodów jest to, że niektóre z nich są ujęte w **wartości netto**, czyli po skompensowaniu przychodów z odpowiadającymi im kosztami, natomiast inne – w **wartości brutto**. W wartości netto czyli w formie zysku, są prezentowane przychody ze sprzedaży niefinansowych aktywów trwałych, np. budynków, kamienic. Chodzi tu o to, aby wyraźnie odróżnić przychody ze sprzedaży produktów i towarów od wyniku ze sprzedaży środków trwałych. Taki wynik w przychodach określa się mianem zysku, czyli wykazane są przychody i zyski.

Osiągnięcie pozostałych przychodów operacyjnych jest związane najczęściej z ponoszeniem pozostałych kosztów operacyjnych. Pozostałe przychody i koszty operacyjne stanowią wielkości przeciwstawne w kształtowaniu wyniku finansowego. Pozostałe koszty operacyjne nie są bezpośrednio związane z podstawową działalnością operacyjną jednostki. Do **pozostałych kosztów operacyjnych** zalicza się:

- wartość netto sprzedanych lub zlikwidowanych środków trwałych, środków trwałych w budowie oraz koszty związane z ich likwidacją,
- wartość odpisanych środków w budowie, które nie dały efektu gospodarczego,
- koszty zaniechanej lub niepodjętej produkcji,
- niezawinione niedobory aktywów trwałych i obrotowych,
- odpisy aktualizujące wartość należności oraz rezerwy na przewidywane zobowiązania i straty,

- odpisanie należności przedawnionych i nieściągalnych,
- zapłacone kary, grzywny i odszkodowania oraz koszty postępowania sądowego,
- koszty działalności socjalnej,
- przekazane darowizny,
- koszty zdarzeń losowych.

W rachunku zysków i strat pozostałe koszty operacyjne są ujęte w sposób następujący:

- strata za bycia niefinansowych aktywów trwałych,
- aktualizacja wartości aktywów niefinansowych,
- inne koszty operacyjne.

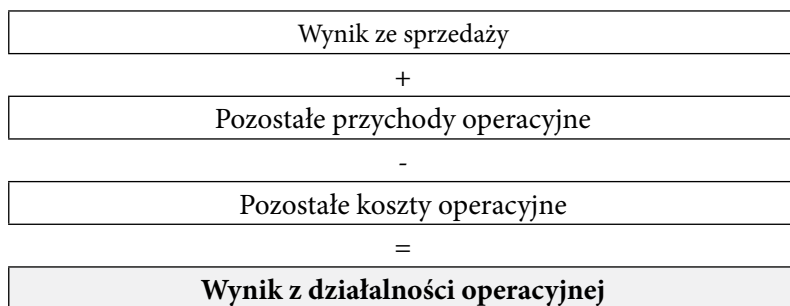
Strata ze zbycia niefinansowych aktywów trwałych jest ustalana według tej samej zasady, co zysk ze zbycia tych aktywów wykazany w pozostałych przychodach operacyjnych. Jest ona przeciwieństwem zysku. Występuje wtedy, kiedy koszty zbycia środka trwałego przewyższają uzyskane przychody.

W odrębnej pozycji rachunku zysków i strat ujmuje się aktualizację wartości aktywów niefinansowych, czyli środków trwałych, środków trwałych w budowie, wartości niematerialnych i prawnych oraz zapasów i należności. Jeżeli wystąpi trwała utrata wartości tych aktywów, to skutki aktualizacji obciążają pozostałe koszty operacyjne.

W ostatniej pozycji ujmuje się wszystkie inne składniki pozostałych kosztów operacyjnych. Zalicza się do nich koszty prowadzenia działalności socjalnej, utworzone rezerwy, kary grzywny i odszkodowania.

Sposób ustalania wyniku z działalności operacyjnej obrazowo przedstawiono na rysunku 8.

Rys. 8. Ustalanie wyniku z działalności operacyjnej

8. Przychody i koszty finansowe oraz wynik z działalności gospodarczej

Trzecim rodzajem wyniku finansowego w rachunku zysków i strat jest **wynik z działalności gospodarczej**. Obejmuje on rezultaty całej działalności gospodarczej jednostki, czyli działalności operacyjnej i finansowej.

Działalność finansowa jednostki obejmuje czynności związane z gospodarką środkami pieniężnymi, z pozyskiwaniem i obsługą kapitału oraz czynności związane z utrzymaniem i obrotem inwestycji. Jest to więc działalność ukierunkowana na inny rodzaj rynku niż rynek produktów, towarów i usług. Ze względu na odmienny charakter tej działalności została ona w rachunku zysków i strat wyodrębniona w odmiennym segmencie.

W związku z prowadzeniem operacji finansowych jednostka osiąga określone przychody, nazwane **przychodami finansowymi** i ponosi odpowiadające tym przychodom koszty, które są określane jako **koszty finansowe**.

Jednostki mogą otrzymywać **przychody finansowe** z różnych źródeł. W związku z tym wyróżnia się kilka grup tych przychodów:

- przychody uzyskiwane z posiadanego kapitału (odsetki od lokat bankowych, obligacji i udzielonych pożyczek, dywidendy od udziałów i akcji),
- dodatni wynik ze zbycia inwestycji (akcje, udziały, obligacje, opcje, kontrakty forward, nieruchomości),
- dodatni wynik z aktualizacji wartości inwestycji (wycena akcji, udziałów, obligacji, jednostek uczestnictwa, opcji, kontraktów forward),
- inne (dodatnie różnice kursowe, umorzone zobowiązania z tytułu udzielonych kredytów, przychody ze sprzedaży wierzytelności).

Niektóre rodzaje przychodów finansowych są wykazywane w rachunku zysków i strat metodą brutto a niektóre metodą netto. Metodą netto ujmuje się:

- nadwyżkę przychodów nad kosztami ich uzyskania z tytułu zbycia inwestycji,
- nadwyżkę dodatnich różnic nad ujemnymi.

W rachunku zysków i strat (bez względu na jego wariant) przychody finansowe są ujmowane z wyszczególnieniem następujących składników:

- dywidendy i udziały w zyskach,
  - w tym od jednostek powiązanych,
- odsetki,
  - w tym od jednostek powiązanych,
- zysk ze zbycia inwestycji,
- aktualizacja wartości inwestycji,
- inne.

Koszty finansowe obejmują koszty operacji finansowych, a zwłaszcza z tytułu zapłaconych odsetek, strat ze zbycia inwestycji, ujemnych różnic kursowych. Można je podzielić według grup zbliżonych do przychodów na:

- odsetki i koszty z nimi zrównane (odsetki od kredytów, pożyczek, przeterminowanych zobowiązań),
- ujemny wynik ze zbycia inwestycji,
- ujemny wynik z aktualizacji wartości inwestycji,
- inne.

W rachunku zysków i strat (bez względu na jego wariant) koszty finansowe wykazuje się w podziale na:

- odsetki,
  - w tym dla jednostek powiązanych,
- strata ze zbycia inwestycji,
- aktualizacja wartości inwestycji,
- inne.

Podstawowym składnikiem kosztów finansowych są odsetki od kredytów i pożyczek oraz odsetki z tytułu zwłoki w zapłacie zobowiązań.

Wynik z działalności operacyjnej powiększony o przychody finansowe i pomniejszony o koszty finansowe tworzy wynik brutto. Sposób ustalania wyniku brutto przedstawiono na rysunku 9.

Rys. 9. Ustalanie wyniku brutto

Wynik z działalności operacyjnej
+
Przychody finansowe
-
Koszty finansowe
=
Wynik brutto

W obecnej wersji rachunku zysków i strat został wyeliminowany tzw. segment działalności nadzwyczajnej. Dlatego główne elementy zysków nadzwyczajnych zostały uwzględnione w pozostałych przychodach operacyjnych, natomiast straty nadzwyczajne w pozostałych kosztach operacyjnych.

9. Podatek dochodowy i pozostałe obowiązkowe zmniejszenia zysku (zwiększenia straty) oraz wynik netto

W końcowej części rachunku zysków i strat w jednostkach mających osobowość prawną, a także w części jednostek niemających tej osobowości, z wyjątkiem spółek osobowych oraz osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą, są wykazywane obowiązkowe obciążenia wyniku. Na obciążenia te składają się:

- podatek dochodowy,
- pozostałe obowiązkowe zmniejszenia zysku (zwiększenia straty).

Wynik brutto skorygowany o obowiązkowe obciążenia wyniku daje wynik netto (zysk lub stratę). Sposób ustalania wyniku netto obrazowo przedstawiono na rysunku 10.

Rys. 10. Ustalanie wyniku netto

Wynik finansowy brutto
-
Podatek dochodowy i pozostałe obowiązkowe obciążenia wyniku finansowego
=
Zysk/strata netto

Podatek dochodowy jest wykazywany w rachunku zysków i strat tylko przez jednostki **będące osobami prawnymi**. Natomiast osoby fizyczne i spółki cywilne prowadzące rachunkowość zgodnie z ustawą o rachunkowości, **nie wykazują** podatku dochodowego w rachunku zysków i strat, ponieważ z tego podatku nie rozliczają się osoby fizyczne. W tych jednostkach **wynik finansowy brutto i netto mają jednakową kwotę**.

Pozostałe obowiązkowe zmniejszenia zysku (zwiększenia straty) wystąpią w rachunku zysków i strat wówczas, gdy przepisy szczególne, regulujące gospodarkę finansową jednostki, przewidują obowiązek ich ponoszenia. W świetle aktualnych przepisów taki obowiązek dotyczy tylko przedsiębiorstw państwowych i jednoosobowych spółek Skarbu Państwa. Jednostki te z zysku po opodatkowaniu podatkiem dochodowym odprowadzają obowiązkowe wpłaty w wysokości 15% podstawy opodatkowania. Obowiązek dokonywania wpłat z zysku wynika z ustawy o gospodarce finansowej przedsiębiorstw państwowych oraz ustawy o wpłatach z zysku przez jednoosobowe spółki Skarbu Państwa.

Pytania

1. Wartość poznawcza i informacyjna rachunku zysków i strat.
2. Powiązanie rachunku zysków i strat z bilansem.
3. Istota i rodzaje przychodów w rachunku zysków i strat.
4. Podstawowe warunki uznania przychodów w rachunku zysków i strat.
5. Przychody z niezakończonych usług i ich wycena.
6. Istota kosztów i ich ujęcie w rachunku zysków i strat.
7. Istota rachunku zysków i strat oraz jego warianty.
8. Różnice w ujęciu przychodów i kosztów z podstawowej działalności operacyjnej w wariantach porównawczym i kalkulacyjnym.
9. Ustalenie wyniku ze sprzedaży w porównawczym rachunku zysków i strat.
10. Zmiana stanu produktów i jej wpływ na wynik ze sprzedaży.
11. Ustalenie wyniku ze sprzedaży w kalkulacyjnym rachunku zysków i strat.
12. Ustalenie kosztu wytworzenia produktów.
13. Pozostałe przychody i koszty oraz wynik z działalności operacyjnej.
14. Przychody i koszty finansowe.
15. Ustalenie wyniku netto.

IX. INFORMACJA DODATKOWA

1. Istota, funkcje i struktura informacji dodatkowej

Trzecim obligatoryjnym elementem rocznego sprawozdania finansowego w jednostkach prowadzących księgi rachunkowe zgodnie z ustawą o rachunkowości jest informacja dodatkowa. Sporządzają ją zarówno te jednostki, których sprawozdanie finansowe podlega obligatoryjnemu badaniu przez biegłych rewidentów, jak i te, które temu badaniu nie podlegają. Zgodnie bowiem z art. 45 ust. 2 uor, minimalny zakres rocznego sprawozdania finansowego obejmuje bilans, rachunek zysków i strat oraz informację dodatkową.

Zakres informacji dodatkowej jest syntetycznie ujęty w art. 48 uor i rozwinięty w załączniku nr 1 do uor. Zgodnie z powyższymi zapisami informacja dodatkowa powinna w pierwszej kolejności przedstawić podstawowe informacje o jednostce, której roczne sprawozdanie finansowe dotyczy. W dalszej i zasadniczej części informacja dodatkowa zawiera objaśnienia słowne do liczb ujętych w bilansie i rachunku zysków i strat, a w jednostkach podlegających obligatoryjnemu badaniu także objaśnienia do pozostałych elementów sprawozdania finansowego.

Informacja dodatkowa spełnia bardzo ważne funkcje w rocznym sprawozdaniu finansowym jednostki, które dzieli się na:

- **funkcje uzupełniające,**
- **funkcje rozszerzające.**

Funkcje uzupełniające polegają przede wszystkim na przedstawieniu danych objaśniających niektórych pozycji ujętych głównie w bilansie i rachunku zysków i strat. Dobrym przykładem mogą być objaśnienia dotyczące środków trwałych, które są wykazane w bilansie w wartości netto. W informacji dodatkowej zawarte są również dane dotyczące wartości początkowej środków trwałych i ich umorzeniu.

Funkcje rozszerzające polegają na przedstawieniu dodatkowych informacji, które nie są ujęte w bilansie i rachunku zysków i strat. Do tych informacji można przykładowo zaliczyć:

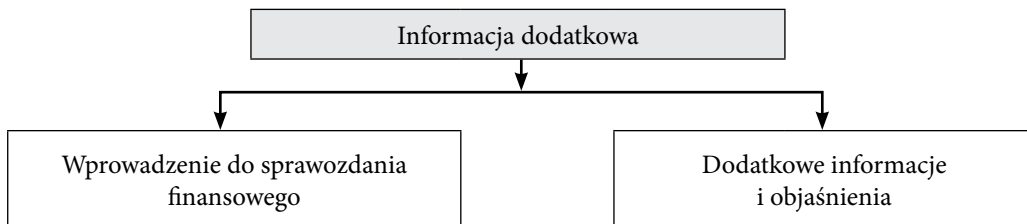
- zasady wyceny aktywów i pasywów bilansu,
- dane dotyczące przeciętnego zatrudnienia,
- dane dotyczące kosztów rodzajowych, jeżeli jednostka sporządza tylko kalkulacyjny wariant rachunku zysków i strat.

Mimo że zawartość informacji dodatkowej jest w dużej mierze zdeterminowana, przy jej sporządzaniu jednostka powinna się kierować zasadą istotności, czyli wskazać na te informacje, które są ważne zarówno w dotychczasowej jak i przyszłej działalności jednostki. Forma informacji dodatkowej nie jest ściśle zdeterminowana. Jednostki opracowują informację dodatkową z danymi liczbowymi zawartymi w formie tabelarycznej jak i słownej.

Struktura treści ujętych w informacji dodatkowej pozwala wyodrębnić dwie odmienne jej części, a mianowicie (rys. 1):

- wprowadzenie do rocznego sprawozdania finansowego,
- dodatkowe informacje i objaśnienia.

Rys. 1. Części składowe informacji dodatkowej

2. Części składowe informacji dodatkowej

Wprowadzenie do rocznego sprawozdania finansowego poprzedza prezentacja wszystkich pozostałych jego elementów. Jest więc pierwszym składnikiem rocznego sprawozdania finansowego jednostki, którego zadaniem jest przygotowanie odbiorcy do czytania dalszych części sprawozdania. Wprowadzenie zawiera syntetyczną informację o jednostce, której sprawozdanie dotyczy oraz o zasadach (polityki) rachunkowości dotyczących metod wyceny aktywów i pasywów (także amortyzacji) oraz pomiaru wyniku finansowego. We wprowadzeniu powinna się znaleźć wyraźna deklaracja kierownictwa jednostki o jej zdolności do kontynuowania działalności, a także o istotnych jej zagrożeniach.

Dodatkowe informacje i objaśnienia stanowią drugą część informacji dodatkowej, będącą końcowym elementem rocznego sprawozdania finansowego. Dodatkowe informacje i objaśnienia przedstawiają stan majątkowy i finansowy jednostki, jaki powstał w toku jej działalności w roku obrotowym, a który zawarty jest w bilansie oraz w innych składnikach sprawozdania finansowego. Dodatkowe informacje i objaśnienia są więc rozwinięciem opisowych, suchych liczb zawartych w poszczególnych składnikach rocznego sprawozdania finansowego. Informacje zamieszczone w tej części sprawozdania finansowego charakteryzują się wysoką użytecznością zarówno w aspekcie informacyjnym, analitycznym i kontrolnym.

Podstawowe grupy dodatkowych informacji i objaśnień dotyczą:

- poszczególnych elementów rocznego sprawozdania finansowego jednostki,
- proponowanego podziału zysku netto lub pokrycia straty,
- informacji dotyczącej zatrudnienia oraz organów jednostki,
- wszystkich pozostałych istotnych informacji dotyczących rocznego sprawozdania finansowego jednostki.

Duży jest zakres informacji dotyczących bilansu, takich jak: szczegółowy zakres zmian grup środków trwałych, umorzeń, gruntów użytkowanych wieczyście, struktury kapitału własnego, zobowiązań wobec budżetu oraz innych, odpisów aktualizujących, tworzonych rezerw itp..

Dodatkowe informacje do rachunku zysków i strat dotyczą m.in.: struktury przychodów ze sprzedaży produktów, towarów i materiałów, danych o kosztach rodzajowych w jednostkach sporządzających kalkulacyjny rachunek zysków i strat, informacji o koszcie wytworzenia środków trwałych w budowie, informacji o działalności zaniechanej. Bardziej szczegółowe informacje dotyczące pozostałych elementów rocznego sprawozdania finansowego są zawarte w załączniku nr 1 do uor.

LITERATURA

1. Analiza sprawozdawczości finansowej przedsiębiorstwa, pod red. W.Skoczylas. SKwP, Warszawa 2009
2. Czubakowska K., Gabrusewicz W., Nowak E., Przychody, koszty, wynik finansowy przedsiębiorstwa. PWE, Warszawa 2013
3. Gabrusewicz W., Analiza finansowa przedsiębiorstwa. Teoria i zastosowanie. PWE, Warszawa 2014
4. Gabrusewicz W., Metody analizy finansowej przedsiębiorstwa. PWE, Warszawa 2019
5. Gabrusewicz W., Gabrusewicz P., Roczne sprawozdanie finansowe przedsiębiorstwa. PWE, Warszawa 2015
6. Gabrusewicz W., Kołaczyk Z., Bilans. Wartość poznawcza i analityczna. Difin, Warszawa 2005
7. Gabrusewicz W., Remlein M., Sprawozdanie finansowe przedsiębiorstwa. Jednostkowe i skonsolidowane. PWE, Warszawa 2011
8. Gos W., Kapitał oraz finansowanie działalności gospodarczej. Difin, Warszawa 2012
9. Gos W., Hańko S., Szczypa P., ABC sprawozdań finansowych. Jak czytać, interpretować i analizować. CeDeWu, Warszawa 2018
10. Kondratowicz-Garbarska I., Rachunek zysków i strat. Istota, cele i praktyczne zastosowanie. PWE, Warszawa 2013
11. Krzemińska D., Finanse przedsiębiorstwa. WSB, Poznań 2005
12. Kusak A., Kowalczyk J., Płynność finansowa. Analiza i sterowanie. C.H.Beck, Warszawa 2006
13. Nowak E., Analiza i kontrola kosztów przedsiębiorstwa. CeDeWu, Warszawa 2019
14. Nowak A., Analiza sprawozdań finansowych. PWE, Warszawa 2014
15. Rachunkowość finansowa dla zaawansowanych. SKwP Warszawa 2018. Gabrusewicz W. współautor i red. naukowy
16. Samelak J., Zintegrowane sprawozdanie przedsiębiorstwa społecznie odpowiedzialnego. Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu. Poznań 2013
17. Sierpińska M., Jachna T., Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych. PWN, Warszawa 2014
18. Stępień K., Rentowność a wypłacalność przedsiębiorstwa. Difin 2008
19. Walińska E., Bilans jako fundament sprawozdawczości finansowej. Oficyna Wolters Kluwer business. Warszawa 2009
20. Waśniewski T., Skoczylas W., Teoria i praktyka analizy finansowej w przedsiębiorstwie. Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa 2002
21. Wędzki D., Analiza wskaźnikowa sprawozdania finansowego. Wydawnictwo Nieoczywiste, 2020
22. Zamknięcie roku 2020. Rachunkowość – wydanie specjalne

BIBLIOGRAFIA

Por. S.Skrzywan, „*Teoretyczne podstawy rachunkowości*”.
PWE, Warszawa 1968, s. 5.

W.Gos, S.Hońko, P.Szczypa, „*ABC sprawozdań finansowych*”.
Ce De Wu, Warszawa 2018, s. 34.